

Միգրացիայի միջազգային
կազմակերպություն

Եվրոպական Միություն

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
ՄԻԳՐԱՑԻԱՅԻ
ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ
ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐԻ
ԱԿՆԱՐԿ (ԱՌԱՋԸՆԹԱՑԻ
ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԶԵԿՈՒՅՑ)**

**«ՀՀ-ՈՒՄ ՄԻԳՐԱՑԻԱՅԻ
ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ:
ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹՅԱՆ ԶԵԿՈՒՅՑԻ»
ՄԱՍՈՎ ԶԵՌՆԱՐԿՎԱԾ ՔԱՅԼԵՐ**

Միգրացիայի միջազգային
կազմակերպություն

Եվրոպական միություն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ՄԻԳՐԱՑԻԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐԻ ԱԿՆԱՐԿ (ԱՌԱՋԸՆԹԱՑԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՉԵԿՈՒՅՑ)

«ՀՀ-ՈՒՄ ՄԻԳՐԱՑԻԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՈԼՈՐՏԻ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ:
ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹՅԱՆ ՉԵԿՈՒՅՑԻ»
ՄԱՍՈՎ ՁԵՌՆԱՐԿՎԱԾ ԲԱՅԼԵՐ

(Գնահատող թիվը՝ Զրիստինա Գալստյան, Ֆրանց Պրուտչ և Պիեռ Ռոսի-Լոնգի)

Գնահատումն իրականացվել է Եվրոպական միության և
ՄԱԿ Չարգացման հիմնադրամի կողմից ֆինանսավորվող
«Հայաստանում աշխատանքային միգրացիայի
գիտավերլուծական կառավարման հզորացում» ծրագրի
շրջանակներում:

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՆԳԼԵՐԵՆ ԲԼՕՐԻՆԱԿԻՑ

Միգրացիայի միջազգային
կազմակերպության գլխավոր
գրասենյակ

Շվեյցարիա, ք. Ժնև 19, CH-1211,
Ռուբ 92 Մորիյոն 17

Հեռ.՝ (+41 22) 717 9111

Հեռապատճեն՝ (+41 22) 798 6150

<http://www.iom.int>

Արևելյան ու Հարավ-արևելյան
Եվրոպայի և Կենտրոնական Ասիայի
ՄԱԿ տարածաշրջանային գրասենյակ

Ավստրիա, ք. Վիեննա 1010,
Նիբելունգեն գասսե 13/3

Հեռ.՝ (+43 1) 581 22 22

Հեռապատճեն՝ (+43 1) 581 22 22 30

<http://www.iomvienna.at/>

Միգրացիայի միջազգային
կազմակերպության Հայաստանի
առաքելություն

Հայաստան, ք. Երևան, 0010,
ՄԱԿ-ի տուն, Պետրոս Ադամյանի 14,
1-ին հարկ

Հեռ.՝ (+374 10) 58 56 92; 58 37 86

Հեռապատճեն՝ (+374 10) 54 33 65

<http://www.iom.int/armenia;>
<http://www.iom.am>

Հրատարակության պատրաստեց՝
ՄՄԿ-ի Հայաստանում ծրագրերի մշակման և իրականացման բաժինը

ՄՄԿ-ը փորձել է ապահովել սույն աշխատության բովանդակության ճշգրտությունն ու ամբողջականությունը, այնուամենայնիվ, դրանում ներկայացված տեսակետները, տեղեկությունները, մեկնաբանությունները և եզրակացությունները պատկանում են հեղինակներին և պարտադիր չէ, որ արտացոլեն ՄՄԿ-ի և դրա անդամ պետությունների պաշտոնական դիրքորոշումը: ՄՄԿ-ն պատասխանատվություն չի կրում որևէ կորստի կամ վնասի համար, որը կարող է առաջանալ սույն փաստաթղթում պարունակվող տեղեկությունները հիմք ընդունելու կամ դրանք օգտագործելու հետևանքով:

© **Հեղինակային իրավունք.** Բոլոր իրավունքները պահպանված են: Սույն հրատարակման ոչ մի մաս չի կարող վերարտադրվել, պահվել տեղեկատվական-որոնողական համակարգում, կամ փոխանցվել որևէ ձևով կամ միջոցով՝ էլեկտրոնային, մեխանիկական, լուսապատճենահանման, գրառման կամ այլ կերպ, առանց հրատարակչի նախնական գրավոր համաձայնության:

Հրատարակիչ՝ Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն

International Organization for Migration (IOM)
Organisation internationale pour les migration (OIM)
Organisation Internacional para las Migraciones (OIM)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ _____	4
Ա. ԱՄՓՈՓ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ _____	5
Բ. ԶԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ _____	13
Գ. ՕՐԵՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ _____	27
Դ. ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐ _____	40
Ե. ՄԻԳՐԱՑԻԱՅԻ ՈԼՈՐՏԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐ ____	50
Զ. ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ _____	52
ՀԱՎԵԼՎԱԾ 1. ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ _____	54
ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2. ՄԻԳՐԱՑԻԱՅԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ _____	57
ՀԱՎԵԼՎԱԾ 3. ԳՈՐԾԱԾՎԱԾ ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐԸ _____	67

ՆԱԽԱԲԱՆ

Ձեր առջև դրված հրատարակությունը ներկայացնում է Հայաստանում միգրացիայի կառավարման ոլորտում վերջին շրջանում իրականացվող բարեփոխումների մասով ձեռնարկված քայլերը և 2008 թվականին Հայաստանի Հանրապետությունում միգրացիայի կառավարման ոլորտի ուսումնասիրության արդիականացված տարբերակը:

Ինչպես և 2008 թվականին կատարված գնահատումը, այն նպատակ է հետապնդում ներկայացնել երկրում միգրացիայի կառավարման ոլորտում առկա իրավիճակը և ծառայել որպես տեղեկությունների և գաղափարների աղբյուր՝ Հայաստանի և եվրոպական երկրների միջև միգրացիայի և ապաստանի հարցերի շուրջ քաղաքականության երկխոսությունը խթանելու համար:

Կցանկանալիք մեր երախտագիտությունը հայտնել եվրոպական միությանը՝ ֆինանսական օժանդակության համար:

Մեծապես գնահատում ենք այն քրտնաջան աշխատանքը, որը կատարել է Գնահատման զեկույցն իրականացնող թիմը՝ պրո Դիեր Ռոսի-Լոնգին, տիկ Զրիստինա Գալստյանը և պրո Ֆրանց Պրուտչը:

Գնահատման զեկույցի պատրաստման հարցում արժեքավոր ներդրում են ունեցել Հայաստանի Կառավարության պաշտոնյաները, հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներն ու Հայաստանում միջազգային համայնքը՝ իրենց ունեցած մասնակցության և ուղղորդման առումով:

Գնահատող թիմի կողմից աշխատանքների արդյունավետ իրականացման հարցում իր արժեքավոր ներդրումն է ունեցել ՀՀ Կառավարությունը, որն իր աջակցությունն է ցուցաբերել և ուղղորդել գնահատման թիմին: Մասնավորապես, իրենց գործուն աջակցությունն են ցուցաբերել ՀՀ Ազգային ժողովը, Արտաքին գործերի նախարարությունը, Տարածքային կառավարման նախարարությունը և դրա ենթակայության տակ գործող Միգրացիոն պետական ծառայությունը, Ազգային անվտանգության ծառայությունը և սահմանապահ զորքերը, Աշխատանքի և սոցիալական հարցեր նախարարությունը և դրա ենթակայության տակ գործող «Զբաղվածության պետական ծառայություն» գործակալությունը, Ոստիկանությունը, Արդարադատության նախարարությունը, Ազգային անվտանգության խորհուրդը, Սփյուռքի նախարարությունը, Էկոնոմիկայի նախարարությունը և Պետական եկամուտների կոմիտեն:

Զեկույցի պատրաստման աշխատանքներն իրականացվել են ամենից շահեկան ժամանակահատվածում, երբ ընթացքի մեջ էր գտնվում միգրացիայի հարցերի շուրջ ԵՄ-Հայաստան երկխոսությունը: Հուսով ենք, որ այս զեկույցի արդյունքները ելակետային հիմք կհանդիսանան Հայաստանի ԵՄ ասոցացման շրջանակներում միգրացիայի ոլորտում իրականացվելիք գործողությունների ազգային ծրագրի վերստին իրականացման, ԵՄ-Հայաստան շարժունակության գործընկերության իրականացման և ԵՄ-Հայաստան հետընդունման (ռեադմիսիայի) և վիզայի դյուրացման գործընթացների համար:

Միաժամանակ, լիափույս ենք, որ ներկայացված առաջարկությունները թույլ կտան ճիշտ ուղով դրա դնել միգրացիայի կառավարման ոլորտում իրականացվող բարեփոխումները՝ Հայաստանում միգրացիայի կառավարման արդյունավետ ու համապարփակ համակարգ ստեղծելու համար, որը կոչված կլինի ապահովել անհրաժեշտ հավասարակշռությունը միգրացիոն հոսքերի դյուրացման ու վերահսկողության միջև:

Արտուր Լայթ

ՄՄԿ-ի Միգրացիայի և սահմանների
կառավարման գլխավոր վարչության տնօրեն,
ՄՄԿ-ի Կենտրոնատեղի ժևնուր

Հովհան Տեք-Մինասյան

Միգրացիայի միջազգային կազմակերպության
Հայաստանի առաքելության ղեկավար

Ա. ԱՄՓՈՓ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

2007–2008 թվականներին, Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության հրավերով՝ ՄՄԿ-ն ու Շվեդիայի միգրացիոն խորհուրդն իրականացրեցին Հայաստանում միգրացիայի կառավարման ոլորտի համապարփակ գնահատում: Հայաստանում միգրացիայի կառավարման ոլորտի 2008 թվականի գնահատման մեջ մանրամասն ուսումնասիրության է ենթարկվում միգրացիայի վերաբերյալ երկրի քաղաքականությունը (թե՛ ներգաղթի, և թե՛ արտագաղթի վերաբերյալ քաղաքականությունները) և օրենսդրությունը, ինչպես նաև միգրացիայի ոլորտում կառավարման և իրավակիրառության հարցերով վարչական կառույցներն ու գործող մեխանիզմները: Գնահատման զեկույցը պատրաստվել է իրականացվող բարեփոխումներն ուղղորդելու համար՝ նպատակ հետապնդելով ստեղծել միգրացիայի կառավարման արդյունավետ ու համապարփակ համակարգ, որը կոչված կլինի ապահովել անհրաժեշտ հավասարակշռությունը միգրացիոն հոսքերի դյուրացման ու վերահսկողության միջև: Գնահատման զեկույցում ներկայացված են միգրացիայի կառավարման ոլորտի բարեփոխումների գծով ընդհանուր առմամբ 83 կոնկրետ առաջարկություն (ներառյալ 14 առաջարկություն քաղաքականության մասով, 39 առաջարկություն օրենսդրության մասով, 6 առաջարկություն վարչական կառույցների մասով ու 24 առաջարկություն իրավակիրառության մասով):

Հետևելով 2008 թվականին կատարված գնահատմանը՝ Հայաստանի Հանրապետության վարչապետի որոշմամբ ստեղծվեց միջգերատեսչական աշխատանքային խումբ¹ «Հայաստանի Հանրապետությունում միգրացիայի կառավարման ոլորտի ուսումնասիրություն» Գնահատման առաքելության զեկույցում (զեկույցը պատրաստվել է ՄՄԿ-ի «Հայաստանում միգրացիայի կառավարման ոլորտում կարողությունների զարգացում. գնահատում» ծրագրի շրջանակներում) ներկայացված նկատառումներն ու առաջարկությունները քննարկելու, ինչպես նաև միգրացիայի կառավարման բարեփոխումների գծով փորձագետների և միջազգային կազմակերպությունների կողմից ներկայացված նկատառումներն ու առաջարկությունները դիտարկելու և Նոր առաջարկություններ մշակելու համար: Միջգերատեսչական աշխատանքային խմբի կողմից արված առաջարկության հիման վրա Միգրացիոն գործակալությունը վերակազմակերպվեց Միգրացիոն պետական ծառայության (ՄՊԾ) և վերջինիս վերապահվեց «միգրացիայի ոլորտում գործառնություններ իրականացնող մարմինների համակարգման, միգրացիայի վերաբերյալ քաղաքականության և իրավական ակտերի մշակման, ինչպես նաև այդ քաղաքականության իրականացման ապահովման» գործառնությամբ: 2009 թվականից ի վեր՝ ՄՊԾ-ի կողմից աշխատանքներ են տարվել երկրի միգրացիայի կառավարման ռազմավարության մշակման ուղղությամբ, որն ընդունվել է 2010 թվականի դեկտեմբերին:

Չուգահեռաբար, միգրացիայի և ապաստանի ոլորտում կառավարումը շարունակում է մնալ ԵՄ-Հայաստան Եվրոպական հարևանության քաղաքականության (ԵՀՔ) գործողությունների ծրագրի խոշոր բաղադրիչներից մեկը:

2009 թվականին ԵՀՔ շրջանակներում ԵՄ-ի կողմից նախաձեռնվեց Արևելյան գործընկերությունը (ԱԳ), որը նպատակ ունի ամրապնդել ԵՄ-ի և դրա արևելյան գործընկերների՝ ներառյալ Հայաստանի միջև հարաբերությունները՝ խորացնելով դրանց միջև քաղաքական համագործակցությունը և տնտեսական ինտեգրումը: ԱԳ-ն առաջարկում է ԵՄ կառույցներին առավել խորը ինտեգրվելու հնարավորություն՝

1 ՀՀ Վարչապետի 2009 թվականի ապրիլի 16-ի թիվ 304-Ա որոշումը «Միջգերատեսչական աշխատանքային խումբ ստեղծելու մասին»:

խրախուսելով և աջակցելով գործընկերներին ԵՄ չափանիշների վրա հիմնված քաղաքական, ինստիտուցիոնալ և տնտեսական բարեփոխումների հարցում, ինչպես նաև դյուրացնելով առևտուրն ու բարձրացնելով շարժունությունը ԵՄ-ի և գործընկեր պետությունների միջև: Այդպիսով, 2009 թվականի մայիսին կայացած ԱԳ գագաթաժողովի ժամանակ քաղաքական պարտավորություն է ստանձնվել բարելավելու անձանց միջև շփումները, որին կհաջորդի Հայաստանի հետ վիզաների տրամադրման գործընթացի դյուրացման և հետընդունման (ռեադմիսիայի) համաձայնագրերի շուրջ բանակցային գործընթացը: 2011 թվականի սեպտեմբերին ԵՀ-ն առաջարկեց մեկնարկել Եվրոպական միության ու Հայաստանի միջև կարճաժամկետ վիզաների տրամադրման ընթացակարգերի դյուրացման համաձայնագրերի, ինչպես նաև անօրինական միգրանտների հետընդունման շուրջ բանակցությունները: 2010 թվականի հուլիսին ԵՄ-ն և Հայաստանը մեկնարկեցին ապագա ԵՄ-Հայաստան Ասոցացման համաձայնագրի շուրջ բանակցային գործընթացը: Ասոցացման համաձայնագիրը փոխարինելու է ԵՄ-Հայաստան Գործընկերության և համագործակցության համաձայնագրին, որը ստորագրվել է 1996 թվականին և ուժի մեջ մտել 1999 թվականից: Ասոցացման համաձայնագիրը նշանակալի չափով կխորացնի Հայաստանի քաղաքական ասոցացումն ու տնտեսական ինտեգրումը ԵՄ-ի հետ: ԵՄ-ն և Հայաստանը նպատակ ունեն նաև ստեղծելու հորը և համապարփակ ազատ առևտրի գոտի (ԽՀԱԱԳ)՝ համապատասխան պայմանները բավարարելուց հետո:

2011 թվականի հոկտեմբերի 27-ին Լյուքսեմբուրգում ստորագրվեց Շարժունակության շուրջ գործընկերության վերաբերյալ Եվրոպական միության ու Հայաստանի միջև հռչակագիրը: Շարժունակության շուրջ գործընկերությունում մասնակցում են ԵՄ անդամ տասը պետություններ (Բելգիա, Բուլղարիա, Զեխիայի Հանրապետություն, Ֆրանսիա, Գերմանիա, Իտալիա, Նիդերլանդներ, Լեհաստան, Ռումինիա և Շվեդիա): Ակնկալվում է, որ Շարժունակության շուրջ գործընկերությունը կամրապնդի միգրացիան կառավարելու, միգրանտներին ու փախստականներին իրազեկելու, ինտեգրելու և պաշտպանելու առումով Հայաստանի կարողությունները, ինչպես նաև կկատարելագործի Հայաստանի՝ անկանոն միգրացիան և մարդկանց թրաֆիքինգը կանխելու կարողությունները: Համատեղ հռչակագիրը նախանշում է առավել բարձր մակարդակի երկխոսության ու համագործակցության չորս ոլորտ՝ ա) շարժունակություն, օրինական միգրացիա և ինտեգրում, բ) միգրացիա և զարգացում, գ) անօրինական ներգաղթի և մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքար, հետընդունում (ռեադմիսիա), ինքնությունը հաստատող և ճամփորդական փաստաթղթերի անվտանգություն, սահմանների կառավարում, դ) ապաստան և միջազգային պաշտպանություն:

Հայաստանում միգրացիայի կառավարման ոլորտում տեղի ունեցող զարգացումների քողի ներքո, մասնավորապես ԵՄ ինտեգրման շրջանակներում միգրացիային առնչվող հայեցակետերի կապակցությամբ, ՄՄԿ-ն 2011 թվականին հետամուտ եղավ իրականացնել միգրացիայի կառավարման հարցում գրանցված առաջընթացի գնահատում:

Առաջընթացի գնահատումն իրականացվել է ԵՄ-ի կողմից ֆինանսավորվող՝ «Հայաստանում աշխատանքային միգրացիայի ապացույցների վրա հիմնված կառավարման հզորացում» ծրագրի շրջանակներում, որը, ի թիվս այլ խնդիրների, կոչված է բարձրացնելու ԵՄ Կանոնագրի [EU Aquis] հետ միգրացիայի ոլորտը կարգավորող օրենսդրության համապատասխանեցման հնարավորության մասին իրազեկությունը: Այս նպատակին հասնելու համար ծրագիրն առաջարկում է մի շարք գործողություններ, այդ թվում՝ ա) միգրացիոն կառավարման ոլորտում գործող բոլոր պետական մարմինների ունեցած դերակատարման վերանայում (հետևելով 2008 թվականին կատարված

գնահատման արդյունքներին), բ) Հայաստանի Հանրապետության միգրացիայի պետական կարգավորման ռազմավարության վերաբերյալ դիտողությունների ու նկատառումների ներկայացում և 2011-2014 թվականների համար Գործողությունների ազգային ծրագրի նախագիծը մշակելու հարցում փորձագիտական աջակցության տրամադրում, գ) ԵՄ օրենսդրության հետ ազգային օրենսդրության համապատասխանության մասով առկա բացերի վերլուծական ուսումնասիրություն:

Առաջընթացի վերանայման կիզակետում կլինեն միգրացիայի ոլորտի կառավարման բնագավառում գործող բոլոր պետական մարմինների դերերը և, հիմք ընդունելով ՄՄԿ-ի *2008 թվականի՝ Հայաստանի Հանրապետությունում միգրացիայի կառավարման ոլորտի գնահատումը*, կառաջարկվեն այդ մարմինների հետ համագործակցության ուղիներ և կվերհանվեն դրանց գործառնությունների ողջամիտ բաշխման ու դրանց միջև արդյունավետ համագործակցության մասով առկա բացերը:

Միգրացիայի ոլորտում գործունեություն ծավալող մարմինների միջև համագործակցությունն ու միգրացիայի ոլորտում գործող յուրաքանչյուր մարմնի բնութագրիչ գործառնությունները լավարկելու մասով ներկայացված առաջարկությունները կնպաստեն Միգրացիոն ծառայության աշխատանքների կազմակերպման առավել արդյունավետ մոդելի ձևավորմանը: Ձեռնարկված քայլերի մասով ուսումնասիրությունն իրականացրել է 2008 թվականի Հայաստանի Հանրապետությունում միգրացիայի կառավարման ոլորտի ուսումնասիրության շրջանակներում ներգրավված ՄՄԿ փորձագետը:

Ձեռնարկված քայլերի գնահատման այս զեկույցի առաջնային նպատակն է մատնանշել այն ոլորտները, որոնց մասով նշանակալի փոփոխություններ ու առաջընթաց է գրանցվել, ինչպես նաև վերհանել այն հիմնական բացերն ու առանցքային ոլորտները, որոնք լրացուցիչ ուշադրություն են պահանջում ՀՀ Կառավարության կողմից, որպեսզի միգրացիայի կառավարման համակարգը և դրա իրավական հիմքերը համապատասխանեցվեն ԵՄ չափանիշներին, մասնավորապես ԵՄ-ի հետ Շարժունակության շուրջ համագործակցության վերաբերյալ համատեղ հռչակագրի մասով առաջիկա բանակցությունների նպատակով:

Ձեռնարկված քայլերի գնահատման այս զեկույցում առաջնային ուշադրություն է հատկացվել դեպի Հայաստան օտարերկրացիների ներգաղթի, ինչպես նաև Հայաստանում օրինականորեն կամ անօրինական կերպով բնակվող օտարերկրացիների հետ կապված հարցերին, չնայած որ Հայաստանի քաղաքացիների արտագաղթն այս պահի դրությամբ դեռ լուրջ մտահոգության տեղիք տվող խնդիր է Հայաստանի համար: Վերջին երկու տասնամյակը նշանավորվել են աշխատուժի միգրացիայի հոսքով, քանի որ Հայաստանի աշխատանքի շուկայում աշխատատեղերի բացակայությունը բազմաթիվ հայերի դրդում է աշխատանք փնտրել այլուր: Ըստ հաշվարկների՝ 1999-ականներին Հայաստանը լքել է ավելի քան 812000 քաղաքացի կամ ընդհանուր բնակչության ավելի քան մեկ քառորդը: Այս միտումը շարունակվել է վերջին տարիների ընթացքում: Դեպի Ռուսաստանի Դաշնություն և Ուկրաինա միգրացիան հիմնականում կրում է ժամանակավոր բնույթ, որպես կանոն իրականացվում է սեզոնային աշխատանքի նպատակով, մինչդեռ դեպի Եվրոպա և Միացյալ Նահանգներ միգրացիան հիմնականում մշտական բնակություն հաստատելու նպատակով է իրականացվում և արտագաղթողներն իրենց ընտանիքներին հետ միասին են մեկնում:

Եվրոպայում վերջին շրջանի հայ միգրանտների մեծամասնությունն ապաստան է հայցում, ընդ որում նրանց մեծ մասը հայտնվում է անկանոն իրավիճակում և, այդ իսկ պատճառով, նրանց առջև ծառանում է հարկադիր վերադարձի հեռանկարը: Հայ միգրանտ աշխատողների համար առանցքային ԵՄ նշանակակետ երկրներ են Գերմանիան,

Հունաստանը, Իսպանիան ու Ֆրանսիան: Ի վերջո, Առաջընթացի գնահատման զեկույցում տեղ գտած առաջարկությունները նպատակ ունեն էլ ավելի ամրապնդելու ՀՀ Կառավարության կարողությունը՝ բարելավելու միգրացիայի կառավարման ներկայիս համակարգը, որը ոչ միայն հաշվի կառնի Հայաստանում տիրող ներկա իրավիճակը, այլ նաև կհամապատասխանի միջազգային չափանիշներին, մասնավորապես՝ ԵԶԸ և Եվրոպական միության (ԵՄ) այլ արտաքին քաղաքականության գործիքների տեսանկյունից:

Ձեռնարկված քայլերը գնահատող թիմը նկատեց, որ ՀՀ Կառավարության առջև դեռևս ծառացած են լուրջ մարտահրավերներ, որոնք կապված են երկրի միջազգային սահմանները հատող երկիր ժամանող օտարերկրացիների հոսքերը կառավարելու և երկրում նրանց օրինական գտնվելը/կացությունը՝ անկախ դրա կարճատև կամ երկարատև լինելու բնույթից, հաստատելու հետ: Անհրաժեշտ է նաև հաշվի առնել Հայաստանում կենսամակարդակի բարձրացումը և երկրի աշխարհաքաղաքական դիրքը, սերտ կապերը սևծովյան տարածաշրջանի հետ և ԵՄ անդամ պետություններ՝ Ռումինիայի ու Բուլղարիայի արտաքին սահմաններին մոտ լինելը, ինչը կարող է հանգեցնել միգրանտների հոսքի հետագա ավելացման՝ Հայաստանում օրինական բնակություն հաստատելու համար առկա բավականին ազատական նախապայմաններն օգտագործելով որպես ԵՄ-ին առավել մոտենալու համար ցատկահարթակ:

Առավել կարևոր գործոններից մի քանիսը վերհանվել էին 2008 թվականին պատրաստված՝ նախնական Գնահատման զեկույցում (*շեղատառերով*) և շարունակում են, որոշ դեպքերում մասամբ, արդիական լինել նաև այսօր:

<i>Չքոսաշրջությունը խթանելու նպատակով ընդունված՝ ազատ շուկայի քաղաքականության մոտեցումների արդյունքում Հայաստան մուտք գործելու բավականին ազատական և բաց քաղաքականություն</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Վիզաների տրամադրման խիստ ազատական ռեժիմ՝ թե՛ վիզաների տեսակների, թե՛ սահմանի վրա վիզա տրամադրելու առումով</i>
Գնահատում՝ Այս ոլորտում արձանագրվել է որոշակի դրական տեղաշարժ, հատկապես այնպիսի հարցերում, ինչպիսիք են վիզաների տրամադրումը՝ այժմ արդեն էլեկտրոնային վիզաների (e-visa) համակարգի օժանդակությամբ, և Հայաստանում օտարերկրացիների բնակության հետ կապված հարցերի կարգավորումը
<i>Պատշաճ միջգերատեսչական վարչական կառույցի և տարբեր նախարարությունների ու գերատեսչությունների միջև հստակ սահմանված միջգերատեսչական համագործակցության բացակայություն</i>
Գնահատում՝ Միջգերատեսչական համագործակցության բարելավման մասով շոշափելի առաջընթաց է գրանցվել Ազգային անվտանգության խորհուրդ ստեղծելուց, ինչպես նաև նոր՝ <i>Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ռազմավարության</i> ուժի մեջ մտնելուց հետո
<i>Կացության թույլտվությունների և դրանց կատեգորիաների, ինչպես նաև գործողության ժամկետի համար կանոնավոր և համակարգված պահանջների բացակայություն, ինչը հատկապես էական նշանակություն ունի աշխատանքի հիման վրա տրամադրվող կացության թույլտվությունների դեպքում</i>

<p>Գնահատում՝ Որոշ առաջընթաց արձանագրվել է, չնայած որ լրացուցիչ լրամշակման և կատարելագործման կարիք ունենք արդեն տրամադրված կացության թույլտվություններին առնչվող հսկողության մեխանիզմները, հատկապես երբ խոսքը գնում է ուսանողական վիզաների մասին</p>
<p><i>Օտարերկրյա քաղաքացիների համար աշխատանքի թույլտվության հստակ համակարգի բացակայություն</i></p>
<p>Գնահատում՝ Աշխատանքի տեղական շուկայի կառավարման մեխանիզմները դեռևս չձևավորված ու տարրական (ռուդիմենտար) բնույթ ունեն, մասնավորապես այն պատճառով, որ թափուր աշխատատեղերի մասին հայտարարությունները դեռևս պարտադիր բնույթ չեն կրում և աշխատանքի շուկայի ուսումնասիրությունների կառավարումը կենտրոնացված կարգով չի իրականացվում Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության կողմից</p>
<p><i>Մուտքը և ելքը գրանցելուց բացի՝ գոյություն չունի երկրի ներսում գտնվող օտարերկրացիների «կարգավիճակի փոփոխությունը» բացահայտելու մեխանիզմ</i></p>
<p>Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան</p>
<p><i>Երկրում «թույլատրված ժամկետից ավելի երկար» գտնվող օտարերկրացիների (թե՛ վիզայի ժամկետը, թե՛ կացության թույլտվության ժամկետը լրանալու դեպքում) մասին միգրացիոն իշխանություններին իրազեկելու համակարգի բացակայություն՝ բացառությամբ երկրից դուրս գալիս</i></p>
<p>Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան</p>
<p><i>Գնահատման թիմի դիտարկմամբ «անկանոն/անօրինական կարգավիճակով միգրանտ» հասկացության միմյանցից խիստ տարբեր սահմանումների առկայություն, որի պայմաններում սահմանն անօրինական կերպով հատելու համար նախատեսված են անհամաչափորեն խիստ՝ քրեական պատասխանատվության միջոցներ, մինչդեռ ներգաղթի կարգը խախտելու այլ արարքների, ինչպես օրինակ՝ երկրում «թույլատրված ժամկետից ավելի երկար» գտնվելու համար նախատեսված են սահմանափակ թվով ու մեղմ վարչական պատժամիջոցներ</i></p>
<p>Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան</p>
<p><i>Անկանոն կարգավիճակով միգրանտների համար գոյություն չունեն կալանավորման վայրեր թե՛ սահմանի մոտակայքում կարճաժամկետ կացության (48-ից 72 ժամ) դեպքերի համար, և թե՛ երկրի ներսում՝ երկարաժամկետ կացության (3-ից 6 ամիս) դեպքերի համար. տեսականորեն սահմանն անկանոն կարգավիճակով անցնող անձինք կարող են պահվել քրեակատարողական հիմնարկում</i></p>
<p>Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան</p>
<p><i>Վտարման կատարումն ապահովելու համար բավարար միջոցների բացակայություն, չնայած որ նման գործերով ծանրաբեռնվածությունը համեմատաբար քիչ է:</i></p>
<p>Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան</p>

Ավելին, միգրացիայի ոլորտի ներկայիս իրավիճակն ու առկա միտումները երբեմն իրենց պատշաճ կարգավորումը չեն ստանում ՀՀ գործող օրենսդրության մեջ: Չնայած Ազգային անվտանգության խորհուրդը, որն անմիջապես հաշվետու է ՀՀ Նախագահին, նշանակվել է «Հայաստանի Հանրապետության միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգի» (ընդունված՝ 2010 թվականի դեկտեմբերի 30-ին) մշակման, վերահսկողության և իրականացման մոնիթորինգի համար, իսկ դրա համապատասխան Գործողությունների ծրագիրը մշակվում է գնահատման նպատակով այցելության շրջանակներում անցկացվող հանդիպումների ընթացքում, այնուամենայնիվ, իրավական դաշտը դեռևս չի անդրադառնում միգրացիոն գործընթացի հիմնական երևույթին և մնում է տարրական ու բազային բնույթ ունեցող՝ պարունակելով միայն ընդհանուր դրույթներ, որոնցով չեն նախատեսվում միգրացիայի գործընթացներին բնորոշ բոլոր առանձնահատկությունները:

Այս հարցերը պահանջում են քաղաքական մակարդակով ուժեղ օժանդակություն և համապատասխան օրենսդրությամբ ու ենթաօրենսդրական ակտերով կարգավորված՝ համապարփակ քաղաքականության մշակում, ինչպես նաև արդյունավետ, վերապատրաստված և անհրաժեշտ միջոցներով զինված՝ միգրացիայի ոլորտի կառավարման հարցերով զբաղվող վարչակազմ ու արդյունավետ գործելակերպ:

Հայաստանի միգրացիայի կառավարման կարողությունների գնահատումից հետո ձեռնարկված քայլերի փորձագիտական գնահատմամբ նախանշվել է, որ թերություններ դեռ կան, որոնք անհետագծելի կարգով չվերացվելու կամ չկարգավորվելու դեպքում, կարող են նպաստել անկանոն կարգավիճակում գտնվող միգրանտների հոսքի ավելացմանը, միգրացիայի հետ ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն կապված անդրազգային հանցագործությունների և այլ չարաշահումների դեպքերի ավելացմանը՝ պոտենցիալ վտանգ ներկայացնելով երկրի անվտանգության ու շահերի համար:

Միգրացիայի ոլորտում նախանշված այդ թույլ կողմերը ներառում են՝

<i>Ընդհանուր ուղղվածությունը բացակայում է, իսկ քաղաքականության մշակման ու այն իրականացնելու կարողությունները սահմանափակ են</i>
Գնահատում՝ Այս ուղղությամբ էական առաջընթաց է գրանցվել, մասնավորապես Միգրացիոն պետական ծառայություն և Ազգային անվտանգության խորհուրդ ստեղծելուց հետո, որոնք ներկայումս պատասխանատու են Հայաստանում միգրացիայի ոլորտի կառավարման համար:
<i>Իրավական դաշտը թերի է, իսկ մուտքի և կացության վերաբերյալ հստակ չափորոշիչներ գոյություն չունեն</i>
Գնահատում՝ Էական առաջընթաց է գրանցվել, մասնավորապես միգրացիայի ոլորտը կարգավորող ազգային օրենսդրության համապատասխանեցման մասով՝ նպատակ ունենալով լիովին իրականացնել ԵՄ-ի հետ Շարժունակության շուրջ գործընկերության համաձայնագիրը
<i>Թե՛ միգրացիայի կառավարումը համակարգող մեկ միասնական պետական գերատեսչության, և թե՛ միգրացիայի հարցերով զբաղվող ներկայիս մարմինների միջև գործառնությունների և լիազորությունների բաշխման հստակ սահմանների և դրույթների բացակայություն</i>

<p>Գնահատում՝ Միգրացիոն պետական ծառայության ստեղծմամբ նշանակվել է Հայաստանում միգրացիայի կառավարման ոլորտը համակարգող մարմին, որը պատասխանատու է նախարարության, ինչպես նաև այլ սահմանային իշխանությունների մակարդակով քաղաքականության մշակման ու համակարգման համար:</p>
<p><i>Միգրացիայի վերաբերյալ տվյալների հավաքման և վերլուծության հստակ ու համաձայնեցված համակարգի բացակայություն, ինչպես նաև միգրացիայի հարցերով զբաղվող հաստատությունների միջև տեղեկությունների փոխանակման անբավարար ու ոչ լիարժեք կերպով մշակված մեխանիզմներ:</i></p>
<p>Գնահատում՝ Նշանակալի առաջընթաց է արձանագրվել տվյալների տարբեր շտեմարանների կապակցման մասով, մասնավորապես ՍԿՏՀ համակարգը վիզաների և անձնագրային տվյալների շտեմարանների հետ միացնելու առումով:</p>

Ի վերջո, ԵՄ-ի հետ հարաբերություններն առանցքային դերակատարում ունեն բարեփոխումների իրականացման ցանկացած հաջող ծրագրում, որը կոչված է կատարելագործելու Հայաստանի միգրացիայի կառավարման համակարգը: Հայաստանի կառավարությունն սկսել է հսկողության տակ վերցնել միգրացիայի կառավարումը և ձևավորել հստակ տեսլական, որն օժանդակվում է համապատասխան քաղաքականությամբ ու օրենսդրությամբ՝ հստակ կանոնակարգեր ու ընթացակարգեր մշակելու համար: Ինչ վերաբերում է կառույցներին, ապա անհրաժեշտ է շարունակել հզոր համակարգման գործակալության ամրապնդման ուղղությամբ կատարվող աշխատանքները, թեև այդ գործընթացում կարող է պահանջվել նաև այլ գործակալությունների նշանակալի մասնակցությունը: Համաձայն միջազգային գործելակերպի՝ միգրացիայի արդյունավետ կառավարումը բաղկացած է չորս առանցքային փոխկապակցված մակարդակներից՝

- քաղաքականություն,
- օրենսդրություն և ընթացակարգեր,
- վարչական կառույցներ,
- կիրարկում և գործառնական մեխանիզմներ:

Այս գործելակերպի հիման վրա՝ ձեռնարկված քայլերի մասով այս զեկույցով գնահատվում են նախորդ՝ 2008 թվականի Միգրացիայի կառավարման գնահատման զեկույցում ներկայացված առաջարկությունները և հնարավոր է, որ առաջարկվեն Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության կողմից դիտարկման ենթակա հետագա ճշգրտումներ:

Հարկ է նշել, որ 2007 թվականից ի վեր ՄՄԿ-ն իրականացրել է մի շարք գծային կարիքների գնահատումներ, որոնց շրջանակներում ներկայացվել են միգրացիայի կառավարման առանձին ենթաօլորտներին վերաբերող կարևոր առաջարկություններ: Առաջընթացի գնահատման զեկույցը սատարում է այս գծային կարողությունների գնահատման մասով ներկայացված հիմնական առաջարկությունները: Դրանք ներառում են՝

- *Երևանի Չվարթինգ միջազգային օդանավակայանի ավիացիոն անվտանգության մասին զեկույցը՝*

2 Լոբվուդ, Գրեհեմ՝ Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն, «Չեկույց Երևանի Չվարթինգ միջազգային օդանավակայանի ավիացիոն անվտանգության մասին», ՄՄԿ, 2007 թվական:

- *Կենսաապահովության մասով կարիքների գնահատման մասին զեկույցը*³
- *Միգրացիայի վերաբերյալ տվյալների մասով կարիքների գնահատման մասին զեկույցը*⁴
- *Սահմանների կառավարման մասով կարիքների գնահատման մասին զեկույցը*⁵
- *Աշխատանքային միգրացիայի մասով կարիքների գնահատման զեկույցը*⁶

2009 թվականին ՄՄԿ հայաստանյան առաքելությունն իր ներդրումն է ունեցել *Միգրացիայի և զարգացման մասին Հայաստանի մարդկային զարգացման ազգային զեկույցի* պատրաստման հարցում:⁷ *Միգրացիայի կառավարման և մարդու իրավունքների* վերաբերյալ ուսումնասիրության ամբողջական տարբերակը նաև հրապարակվել է, ընդ որում՝ ուսումնասիրության մեջ ներկայացված առաջարկություններից շատերը շարունակում են արդիական լինել:⁸

Միգրացիայի ոլորտը կարգավորող ազգային օրենսդրությունը ԵՄ համապատասխան օրենսդրության հետ համապատասխանեցնելու մասով գնահատումը ՄՄԿ-ի կողմից նախատեսվում է իրականացնել 2012 թվականին:

Հարկ է նշել, որ 2012 թվականին Հայաստանում նախատեսվում է իրականացնել խորհրդարանական ընտրություններ, և հնարավոր է, որ նոր կառավարության ձևավորման արդյունքում վերակազմակերպվի Հայաստանում միգրացիայի կառավարման վարչական կառուցվածքը:

3 Զիֆավեր, Բարրի և ուրիշներ, «ԵԱՀԿ/ՄՄԿ Գնահատման զեկույց. Հայաստանի Հանրապետությունում էլեկտրոնային անձնագրերի և նույնականացման քարտերի ներդրման գործողությունների ազգային ծրագիր», ԵԱՀԿ/ՄՄԿ, 2009 թվական:

4 Մանկե, Մարինա՝ Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն, «Միգրացիոն տվյալների հավաքագրման, մշակման և փոխանակման կատարելագործումը Հայաստանի Հանրապետությունում. Կարիքների գնահատում և առկա բացերի վերլուծություն», Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն, 2010 թվական:

5 Պրուտչ, Ֆրանց՝ Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն, «Հայաստանի սահմանների կառավարման տեխնիկական կարիքների գնահատում», ՄՄԿ, 2011 թվական

6 Դեվիյար, Ալեքսանդր՝ Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն, «Աշխատանքային միգրացիան Հայաստան. առկա միտումները և քաղաքականության տարբերակները: Հայաստանում աշխատանքային միգրացիայի կառավարման կարիքների գնահատում», Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն, 2011 թվական:

7 Միավորված ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագիր, «Միգրացիա և մարդկային զարգացում. հնարավորություններ և մարտահրավերներ, 2009 թվականի Հայաստանի մարդկային զարգացման ազգային զեկույց», ՄԱԶԾ, 2009թ.:

8 Գալստյան, Զրիստինա, «Միգրացիայի կառավարումը և մարդու իրավունքները», Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն, 2010թ.:

Բ. ԲԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ձեռնարկված բայլերի ուսումնասիրության փորձագիտական գնահատմամբ հաշվի է առնվել այն փաստը, որ 2008 թվականին ներգաղթի ոլորտում Հայաստանի քաղաքականության առաջնահերթ ուղղությունները հիմնված են եղել «բաց դռների քաղաքականության» վրա՝ ուղղված օտարերկրացիների «ներհոսքի» հետ կապված հետևյալ ոլորտների խթանմանը, հատկապես նպատակ ունենալով՝

- ▶ բարձրացնել Հայաստանի գրավչությունը որպես զբոսաշրջային վայր և, ըստ այդմ, ավելացնել այցելուների թիվը,
- ▶ ներգրավել օտարերկրյա ներդրումներ Հայաստան՝ ոչ միայն խոշոր ներդրողների մասով, այլ նաև փոքր և միջին ձեռնարկությունների համար,
- ▶ շարունակել հանդես գալ որպես առաջատար «կրթական ծառայություններ մատուցող» հարևան երկրների և, ընդհանուր առմամբ, տարածաշրջանի համար:

Այդուհանդերձ, զբոսաշրջության մասին մտածելիս, թերևս, արժե հաշվի առնել «վիզա չպահանջող ռեժիմներն» ավելացնելու հնարավորությունը զարգացած երկրների համար, որտեղից դեպի Հայաստան զբոսաշրջիկների այցերի հավանականությունն ավելի մեծ է, քան այլ երկրներից: Վիզայի պահանջի վերացումը, Նույնիսկ եթե այն միակողմանի է, հաճախ որոշիչ գործոն է պոտենցիալ զբոսաշրջիկների համար՝ որոշելու, թե հաջորդ արձակուրդի ժամանակ որ երկիրն են այցելելու: Սահմանի վրա վիզա ստանալու ներկայիս ընթացակարգը, որը կարելի է «զբոսաշրջիկներին միտված» մոտեցում համարել՝ հաշվի առնելով Հայաստանի դիվանագիտական ներկայացուցչությունների բացակայությունն արտերկրում, այնուամենայնիվ դեռ խոչընդոտող հանգամանք է զբոսաշրջիկների այցերի համար. իրականում այն սահմանափակ նշանակություն ունի դեպի Հայաստան անցանկալի անձանց մուտքի արգելման համար:

Նմանապես, վերը նշվածը հիմնականում վերաբերում է նաև այն փոքր և միջին չափի ձեռնարկատերերին, ովքեր կցանկանան դիտարկել Հայաստանում ներդրումներ կատարելու հնարավորությունը: Ավելին, փորձագետների կարծիքով ներդրումը հիմնականում խրախուսվում է ոչ այնքան մուտքի պարզ ընթացակարգերի, այլ մեծապես այլ պայմանների հաշվին, որոնք գրավիչ են, դյուրացնող ու երաշխավորում են, որ օտարերկրյա ներդրումն ապահով է, մասնավորապես փոքր չափի ներդրումների պարագայում:

Հիմք ընդունելով վերոհիշյալ դիտարկումները՝ փորձագետների թիմը մշակել է **Ներգաղթի** վերաբերյալ քաղաքականությանն առնչվող մի շարք առաջարկություններ՝

<i>Մշակել միգրացիայի վերաբերյալ առավել հավասարակշռված քաղաքականություն, որը կհասցեագրի երևույթի ոչ միայն անկանոն, այլ նաև օրինական մասը և, ըստ այդմ, հավասարակշռության կրթի դրա նկատմամբ վերահսկողությունն ու դյուրացումը</i>
Գնահատում փոփոխություններ չկան
<i>Համապատասխանեցնել նոր քաղաքականությունը Հայաստանի միգրացիոն ոլորտի ներքին և արտաքին իրավիճակներին՝ նպատակ ունենալով վերահսկել և կառավարել միգրացիոն հոսքերը ազգային շահերին համապատասխան, սակայն միևնույն ժամանակ հաշվի առնելով ու պահպանելով ԵՀԶ պարտավորությունների միջոցով ԵՄ-ի առջև ստանձնած պարտավորությունները</i>

Գնահատում՝ Այս առաջարկությունը մասամբ իրականացվել է նոր Միգրացիոն ռազմավարության և Միգրացիայի վերաբերյալ ազգային գործողությունների ծրագրի ընդունման միջոցով
<i>Առկա է միգրացիոն քաղաքականության մշակման «առանցքային հաստատության» անհրաժեշտություն, որը պետք է նախանշվի և որին պետք է վերապահվեն գործընթացի համակարգման գործառույթները՝ հասկանալով, որ միգրացիան շատ ավելի լայն հարց է, քան փախստականների ներհոսքն ու նրանց տեղավորումը, և միտված է թե՛ ներգաղթի, և թե՛ արտագաղթի ավելացմանը տնտեսական նպատակներով</i>
Գնահատում՝ Պետական միգրացիոն ծառայության ընդլայնված դերակատարման շնորհիվ, ավելի լայն համատեքստում միգրացիայի հեռանկարը պատշաճ կերպով արտացոլվել են Միգրացիայի ազգային քաղաքականության ու հարակից գործողությունների ծրագրերի մեջ
<i>Տարբեր պատասխանատու նախարարությունների (Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի, Նախարարություն, Առողջապահության նախարարություն, Կրթության նախարարություն, Էկոնոմիկայի նախարարություն, Սիյուռնի նախարարություն և այլն) կողմից իրականացվող ոլորտային քաղաքականություններն ու ռազմավարություններն անհրաժեշտ է վերանայել և լրամշակել՝ այդ քաղաքականություններում ու ռազմավարություններում միգրացիոն քաղաքականության հարցերի ներառման նպատակով</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Ընդհանուր առմամբ քաղաքականության տարափոխմամբ անհրաժեշտ է «չմիջամտելու սկզբունքից» (laissez-faire) անցում կատարել դեպի այն համոզմունքը, որ միգրացիայի կառավարումն ու կարգավորումն անհրաժեշտ են դրա օգուտներից օգտվելու համար</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Թեև քաղաքականությունը չպետք է պարունակի կարգավորման մանրամասն դրույթներ, այնուամենայնիվ, կարող է կարևոր լինել, որ կառավարության կողմից հատկապես ճանաչվի վիզաների և բնակության այն չափորոշիչների վերանայման անհրաժեշտությունը, որոնք վերաբերում են տրամադրմանը, վավերականությանը և նորացմանը</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան

Ինչ վերաբերում է ՀՀ քաղաքացիների «արտահոսքին», ապա գերակայությունները շարունակում են ընդգրկել հետևյալը՝

- Արտերկրում հայկական սիյուռնի հետ կապերի պահպանմանն ուղղված ջանքեր՝ նպատակ ունենալով նաև երաշխավորել արտասահմանում Հայաստանի քաղաքացիների իրավունքները՝ ուժեղացնելով հայերին արտասահմանում տրամադրվող հյուպատոսական ծառայությունները: Կենսաչափական անձնագրերն այս ռազմավարության մասն են կազմում:
- Արտերկրում մասնավորապես ԵՄ-ում, հայերի ազատ տեղաշարժի դյուրացմանն ուղղված ընդհանուր բնույթի քայլեր, առավել դյուրացված վիզային ռեժիմների շուրջ բանակցությունների միջոցով, որոնք կարող են հանգեցնել վիզա չպահանջող ռեժիմների հնարավորությունների ստեղծմանն ապագայում:

- «Շրջանառու միգրացիա» գաղափարի օժանդակում՝ հատկապես դեպի ԵՄ՝ նպատակ ունենալով առավելագույնի հասցնել փորձի փոխանակման և հարստացման հնարավորություններից բխող տնտեսական զարգացումը ոչ միայն դրամական փոխանցումների, այլ նաև փորձառության հետ վերադարձի միջոցով:

Հիմք ընդունելով վերոհիշյալ դիտարկումները՝ փորձագետների թիմը մշակել է **արտագաղթի** վերաբերյալ քաղաքականությանն առնչվող մի շարք առաջարկություններ՝

<i>Միգրացիայի ոլորտի արդյունավետ կառավարումը հնարավոր է ապահովել միայն այն դեպքում, երբ քաղաքականության մոտեցումներն ու ռազմավարությունները հիմնված են իրական միգրացիոն հոսքերի վերաբերյալ հստակ տվյալների վրա: Ուստի, հաստատված և հուսալիորեն համախմբված տվյալների հավաքագրումն ու վերլուծությունը, ինչպես նաև վիճակագրական տվյալների պատշաճ ստացումը պետք է ազգային համապարփակ միգրացիոն քաղաքականության բաղադրիչ մասը, իսկ գերադասելիորեն՝ հիմքը լինեն</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Մշակել արտագաղթի անուղղակի կամ ուղղակի քաղաքականություն՝ հաշվի առնելով արտագաղթի՝ պետության վրա թողած ժողովրդագրական և տնտեսական ազդեցությունները, ինչպես նաև այն դերակատարությունը, որ ճիշտ կերպով խրախուսվելու դեպքում հետագայում կարող են ունենալ դրամական փոխանցումները և սփյուռքը</i>
Գնահատում՝ Ազգային անվտանգության ռազմավարությամբ հստակ դիրքորոշում է որդեգրվել արտագաղթի բացասական ազդեցությունների նկատմամբ՝ կապված Հայաստանի տնտեսությանը, ժողովրդագրությանը և անվտանգությանը սպառնացող վտանգներին դիմագրավելու երկրի կարողության հետ, առանց երկրի տնտեսական զարգացման հեռանկարների համար կենսունակ սփյուռքի պոտենցիալը ներգրավելու
<i>Կամավոր կերպով կամ հարկադրաբար Հայաստան վերադարձող միգրանտների հետընդունումը (ռեադմիսիա) և վերաինտեգրումը պետք է շարունակեն Հայաստանի արտաքին քաղաքականության կարևորագույն հարցերի թվում մնալ, սակայն պետք է հաշվի առնվեն նաև միգրացիոն քաղաքականության մշակման ժամանակ, ներառելով նաև կանխարգելիչ միջոցներ՝ ուղղված անկանոն արտագաղթի կանխմանը</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան

Հարկ է նշել, որ 2008 թվականից ի վեր ընդունվել են մի շարք ազգային քաղաքականության փաստաթղթեր, մասնավորապես՝ Սահմանային անվտանգության և պետական սահմանների համալիր կառավարման ռազմավարությունը⁹, Աշխատանքի և սոցիալական ոլորտի զարգացման ծրագիրը¹⁰, Հայաստան-սփյուռք գործակցության

9 2010 թվականի սեպտեմբերի 25-ին Ազգային անվտանգության խորհրդի կողմից հաստատված՝ «Հայաստանի Հանրապետության սահմանային անվտանգության և պետական սահմանի համալիր կառավարման ռազմավարություն»:

10 ՀՀ կառավարության 2010 թվականի ապրիլի 15-ի թիվ 452-Ն որոշմամբ հաստատված՝ «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային անվտանգության ռազմավարության դրույթներից բխող՝ աշխատանքի և սոցիալական պաշտպանության ոլորտի զարգացման ծրագիր և միջոցառումների ցանկ»:

հայեցակարգը,¹¹ Ժողովրդագրական քաղաքականության ռազմավարությունը¹², Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ռազմավարությունը¹³, Էլեկտրոնային հասարակության հայեցակարգը¹⁴ և Չքոսաշրջության զարգացման ռազմավարությունը:¹⁵

Ամենից կարևոր ընդունված ազգային քաղաքականության փաստաթուղթը *Հայաստանի Հանրապետության միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգն* է:¹⁶ Հայեցակարգը կարգավորում է Հայաստանում միգրացիայի կառավարումը և ամրագրում է միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության նպատակներն ու սկզբունքները՝ «ազգային անվտանգության ու կայուն մարդկային զարգացման պահանջներին համապատասխանող միգրացիոն իրավիճակի ձևավորում և միգրացիոն հոսքերում ներառված անձանց իրավունքների ու շահերի պաշտպանության ապահովում»:¹⁷

Հայեցակարգը նաև ներկայացնում է Հայաստանի միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հիմնախնդիրներն ու դրանց կարգավորման հիմնորոշ ուղղությունները:

Փաստաթուղթը սահմանում է հետևյալ հիմնական միջոլորտային խնդիրները՝ 1) միգրացիոն գործընթացների հետևանքով առաջացած Ժողովրդագրական անբարենպաստ իրավիճակի բարելավումը, 2) միգրացիոն գործընթացների հետևանքով հանրապետության բնակչության արդյունավետ տարաբնակեցման խաթարված իրավիճակի բարելավումը, 3) սահմանամերձ գյուղական շրջանների սոցիալ-տնտեսական զարգացման հետ մնալու պատճառով զգալի չափերի հասնող անցանկալի Էմիգրացիոն հոսքերի, Ժողովրդագրական իրավիճակի վատթարացման կանխումն ու սահմանամերձ գյուղերից բնակչության հեռացման կանխարգելումը, 4) Հանրապետության մտավոր և գիտական ներուժի, ինչպես նաև որակյալ աշխատուժի զգալի ծավալների հասնող արտահոսքի նվազեցումը, 5) տնտեսական, այդ թվում՝ հարկային, դրամավարկային ու մաքսային այնպիսի քաղաքականության առկայություն, որը նվազեցնում է անցանկալի Էմիգրացիոն հոսքերը, ինչպես նաև խթանում է դրական սոցիալ-տնտեսական ազդեցությունները, 6) ընտանեկան և ամուսնական հարաբերությունների խաթարման կանխումը:

11 ՀՀ կառավարության 2009 թվականի օգոստոսի 20-ի նիստի N 34 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած՝ «Հայաստան-սփյուռք գործակցության զարգացման հայեցակարգ»:

12 ՀՀ կառավարության 2009 թվականի հուլիսի 2-ի նիստի N 27 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած՝ «2009-2035 թվականների ՀՀ Ժողովրդագրական քաղաքականության ռազմավարություն և ռազմավարության իրականացման միջոցառումների ցանկ»:

13 ՀՀ կառավարության 2009 թվականի ապրիլի 23-ի թիվ 658-Ն որոշումը «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի զարգացմանը պետական աջակցության 2009 թվականի ծրագիրը հաստատելու մասին»:

14 ՀՀ կառավարության 2010 թվականի փետրվարի 25-ի նիստի N 7 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած՝ «2010-2012 թվականների Հայաստանի Հանրապետությունում Էլեկտրոնային հասարակության ձևավորման հայեցակարգ»:

15 ՀՀ կառավարության 2008 թվականի փետրվարի 13-ի նիստի N 6 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած՝ «Հայաստանի Հանրապետության զքոսաշրջության զարգացման հայեցակարգ», ՀՀ կառավարության 2008 թվականի հոկտեմբերի 16-ի թիվ 1322-Ն որոշում «Չքոսաշրջության զարգացման հայեցակարգից բխող 2008-2012 թվականների միջոցառումների ծրագիրը հաստատելու մասին»:

16 ՀՀ կառավարության 2010 թվականի դեկտեմբերի 30-ի նիստի N 51 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած՝ «Հայաստանի Հանրապետությունում միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգ»:

17 Տե՛ս վերը, Գլուխ 2, Միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության նպատակն ու սկզբունքները:

Այս մարտահրավերները պետք է լուծվեն Հայաստանի պետական կառավարման տարբեր ոլորտներում ընդունվելիք ռազմավարությունների միջոցով: Քաղաքականության փաստաթուղթը թվարկում է նաև 14 հիմնախնդիր, որոնք պետք է լուծվեն միմիայն միգրացիայի ոլորտի պետական կարգավորման ռազմավարության միջոցով:

- 1) Միգրացիան կանոնակարգող Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրական դաշտի և վարչական համակարգի մոտարկում ԵՄ համապատասխան օրենսդրության և ԵՄ անդամ պետությունների լավագույն ինստիտուցիոնալ կառուցվածքների հետ՝ հաշվի առնելով ազգային-պետական շահերը:
- 2) Անձի ինքնությունը հավաստող փաստաթղթերի պաշտպանվածության մակարդակը բարձրացնելու, և Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների տեղաշարժվելու իրավունքը դյուրացնելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետությունում կենսաչափական կողմնորոշիչներ պարունակող էլեկտրոնային անձնագրերի և նույնականացման քարտերի համակարգի ներդրում:
- 3) Հայաստանի Հանրապետության սահմանների կառավարման համակարգի կատարելագործում՝ պետական սահմանների համալիր կառավարման սկզբունքի ներդրման միջոցով:
- 4) Միգրացիոն հոսքերի հաշվառման տեղեկատվական համակարգի ձևավորում:
- 5) Արտագնա աշխատանքի մեկնող Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների իրավունքների և շահերի պաշտպանություն:
- 6) Հայաստանի Հանրապետությունում օտարերկրյա քաղաքացիների զբաղվածության պայմանների կանոնակարգում՝ հաշվի առնելով Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային շուկայի կարիքները և զարգացումները:
- 7) Հայաստանի Հանրապետությունից սկիզբ առնող անկանոն միգրացիայի կանխարգելում, անկանոն միգրացիային առնչվող օրենսդրական դաշտի կատարելագործում:
- 8) Օտարերկրյա պետություններից Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների վերադարձի, ինչպես նաև հայրենիքում նրանց վերաինտեգրմանը ցուցաբերվող աջակցություն:
- 9) Հայաստանի Հանրապետությունում ապաստանի տրամադրման համակարգի կատարելագործում, օտարերկրյա քաղաքացիներին փախստական ճանաչելու դեպքում նրան Հայաստանի Հանրապետության հասարակությանն արդյունավետ ինտեգրման ապահովում:
- 10) 1988-1992 թվականներին Ադրբեջանից բռնագաղթված փախստականների հասարակության մեջ ինտեգրման քաղաքականության իրականացման շարունակականության ապահովում:
- 11) Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության և երկրի կայուն զարգացման պահանջներին համապատասխանող ներքին միգրացիոն գործընթացների ուղղորդում:
- 12) Արտակարգ իրավիճակների պայմաններում բնակչության հնարավոր զանգվածային տեղաշարժերի կանոնակարգում:
- 13) Մարդկանց շահագործման/թրաֆիքինգի դեմ պայքարի կազմակերպում և մարդկանց շահագործման /թրաֆիքինգի գոհերի պաշտպանություն:
- 14) Հայաստանի Հանրապետության միգրացիոն իրավիճակի վերլուծման և գնահատման, վարվող միգրացիոն քաղաքականության ընթացքի մոնիթորինգի և արդյունավետության գնահատման հիման վրա վերջինիս օպերատիվ վերանայման ու ճշգրտման համակարգի ներդրում:

Ռազմավարության իրականացման գործողությունների ազգային ծրագիրը (ԳԱԾ) մշակվել է այս 14 հիմնախնդիրների մասով:¹⁸ Այսպիսով, Հիմնախնդիր 2-ի, Հիմնախնդիր 3-ի և Հիմնախնդիր 13-ի մասով հղումներ են կատարվել առանձին ազգային քաղաքականության փաստաթղթերին: Ինչ վերաբերում է Հիմնախնդիր 1-ին, ապա դրա մասով առաջարկվել են թվով չորս հիմնական միջոցառում և 15 գործողություն՝ ներառյալ ԵՄ «Շարժունակության շուրջ գործընկերություն» համատեղ հուշագրի ստորագրում և դրանից բխող գործողությունների իրականացում, ինչպես նաև միգրացիայի ոլորտը կարգավորող ԵՄ չափանիշների հետ Հայաստանի Հանրապետության միգրացիոն օրենսդրության համապատասխանության մասով բացերի լրացման և առկա խնդիրների լուծման միջոցառումների ծրագրի մշակում:

Հիմնախնդիր 4-ը բաղկացած է ընդհանուր առմամբ 12 գործողություններից կազմված երեք հիմնական միջոցառումներից, այդ թվում՝ միգրացիոն գործառնություններ իրականացնող բոլոր պետական մարմինների տեղեկատվական համակարգերը մեկ միասնական համակարգում ներառելը:

Հիմնախնդիր 5-ն ամենից մանրամասնեցվածն է, բաղկացած է վեց հիմնական միջոցառումներից և առաջարկված 27 գործողություններից՝ ներառյալ միջպետական երկկողմ աշխատանքային համաձայնագրերի կնքումը:

Հիմնախնդիր 6-ը բաղկացած է երեք հիմնական միջոցառումներից ու 9 գործողություններից, որոնք մասնավորապես հասցեագրում են օտարերկրյա քաղաքացիների զբաղվածությունը կարգավորելու հարցում առկա խոշոր բացը:

Հիմնախնդիր 7-ը և Հիմնախնդիր 8-ը յուրաքանչյուրն ունեն չորս հիմնական միջոցառում և ընդհանուր առմամբ 14 գործողություն, որոնք վերաբերում են անկանոն միգրացիային՝ ներառյալ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների վերադարձին ու վերաինտեգրմանը:

Հիմնախնդիր 9-ը բաղկացած է հինգ հիմնական միջոցառումներից և ապաստանին վերաբերող ընդհանուր առմամբ 17 գործողություններից:

Հիմնախնդիր 10-ը վերաբերում է փախստականների հետ կապված խնդիրներին ու բաղկացած է երեք հիմնական միջոցառումներից ու յոթ գործողություններից:

Հիմնախնդիր 11-ը բաղկացած է երեք հիմնական միջոցառումներից ու յոթ գործողություններից, որոնք վերաբերում են ներքին միգրացիոն գործընթացների կառավարմանը:

Հիմնախնդիր 12-ը վերաբերում է արտակարգ իրավիճակի պայմաններում բնակչության տեղաշարժին և ունի երկու հիմնական միջոցառում ու 11 գործողություն:

Հիմնախնդիր 14-ը բաղկացած է երկու հիմնական միջոցառումներից ու 14 գործողություններից, որոնք վերաբերում են միգրացիոն հոսքերի մոնիթորինգին:

ԳԱԾ-ը խիստ հավակնոտ ծրագիր է, սակայն այն չի նշում, թե արդյոք պետությունը կհատկացնի գործողությունների կամ ենթագործողությունների իրագործման համար անհրաժեշտ միջոցները, հատկապես իրականացման առաջին տարվա մասով, ոչ էլ այն, թե արդյոք ակնկալվում է դրանք իրականացնել միջազգային, միջկառավարական կամ այլ դոնոր կազմակերպությունների կողմից ֆինանսավորվող տարբեր ծրագրերի միջոցով:

---

18 ՀՀ Կառավարության 2011թվականի նոյեմբերի 10-ի թիվ 1593-N որոշումը «Հայաստանի Հանրապետության միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգի իրականացման 2012-2016 թվականների գործողությունների ծրագիրը հաստատելու մասին»:

Հայաստանի միգրացիոն քաղաքականությունը, այսպիսով, ձևավորվում է մի շարք միգրացիայի ոլորտին առնչվող տարածաշրջանային գործընթացների, նախա-
ձեռնությունների և զարգացումների միջոցով:

Անկախ պետությունների համագործակցություն

Անկախ պետությունների համագործակցության (ԱՊՀ) մասով Հայաստանը վավերացրել է «Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետու-
թյունների միգրացիոն մարմինների ղեկավարների խորհրդի կազմավորման մասին» համա-
ձայնագիրը:¹⁹ Խորհրդի առաքելությունը կայանում է միգրացիայի ոլորտում ԱՊՀ անդամ
պետությունների համագործակցության համակարգման մեջ: Խորհրդի առաջնա-
հերթությունները ներառում են ԱՊՀ մասնակից պետությունների Համաձայնեցված
միգրացիոն քաղաքականության և ԱՊՀ հետագա զարգացման հայեցակարգի մասին
հայտարարագրի առանցքային սկզբունքների և դրա իրականացման ծրագրի
իրագործումը: Այս նպատակների հետագա խթանման նպատակով Խորհուրդը 2009
թվականին ընդունել է Գործողությունների ծրագիր, որը՝ ի թիվս այլոց, ներառում է ԱՊՀ
մասնակից պետություններում միգրացիոն քաղաքականությունների հիմքում ընկած
իրավական դրույթների համաձայնեցվածության և հետևողականության բարելավման
ուղղված ջանքերը, ԱՊՀ մասնակից պետություններում բժշկական ապահովագրու-
թյունների և աշխատանքային միգրացիայի հետ կապված այլ փաստաթղթերի փոխադարձ
ճանաչումը, աշխատանքային միգրանտներին իրենց միգրացիոն վիճակի համար առավել
լավ պատրաստվածության ապահովումը թե՛ մեկնումից առաջ, և թե՛ ժամանումից հետո
կազմակերպվող կողմնորոշիչ միջոցառումների միջոցով:

Բացի դրանից՝ ԱՊՀ մասնակից պետությունների ղեկավարների խորհրդի 2008
թվականի հոկտեմբերի 10-ին ընդունել է 2009–2011 թվականների Համագործակցության
ծրագիր՝ որպես անկանոն միգրացիայի դեմ արձագանքման միջոց: Հաջորդ՝ 2012-2014
թվականների Համագործակցության ծրագիրն ընդունվել է 2011 թվականի սեպտեմբերի 3-
ին:

2010 թվականին Հայաստանը վավերացրել է ԱՊՀ մասնակից պետությունների
աշխատանքային միգրանտների և նրանց ընտանիքների անդամների իրավական
կարգավիճակի մասին կոնվենցիան:²⁰

Միգրացիայի վերաբերյալ տարածաշրջանային խորհրդակցական գործընթացները

2009 թվականին Բուդապեշտում կայացած բարձր մակարդակի հանդիպման
ժամանակ միջսահմանային համագործակցության Սոդերկոպինգի գործընթացի մասնակից

19 «Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների միգրացիոն մարմինների
ղեկավարների խորհրդի կազմավորման մասին» համաձայնագիրը ստորագրվել և ուժի մեջ է մտել 2007
թվականի հոկտեմբերի 5-ին: Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 2010 թվականի
հուլիսի 15-ից:

20 «ԱՊՀ մասնակից պետությունների աշխատանքային միգրանտների և նրանց ընտանիքների անդամների
իրավական կարգավիճակի մասին կոնվենցիան» ստորագրվել է 2008 թվականի նոյեմբերի 14-ին և ուժի
մեջ մտել 2010 թվականի փետրվարի 21-ին: Հայաստանը վավերացրել է կոնվենցիան 2010 թվականի
հուլիսի 15-ին:

երկրների կողմից որոշում էր ընդունվել ընդլայնել Գործընթացը Հայաստանին, Ադրբեջանին և Վրաստանին ընդգրկելու համար:²¹ 2010 թվականի աշնանը հարավկովկասյան երեք պետություններին պաշտոնապես հրավեր էր տրվել Գործընթացին միանալու համար: 2011 թվականի դրությամբ Հայաստանը միացել է Սողերկոպինգի գործընթացին:

Եվրոպական հարևանությունը

2009 թվականին ԵՅԶ շրջանակներում ԵՄ-ի կողմից նախաձեռնվեց **Արևելյան գործընկերությունը**, որը նպատակ ունի ամրապնդելու ԵՄ-ի և դրա արևելյան գործընկերների՝ ներառյալ Հայաստանի միջև հարաբերությունները՝ խորացնելով դրանց միջև քաղաքական համագործակցությունը և տնտեսական ինտեգրումը:²² ԱԼԳ-ն առաջարկում է ԵՄ կառույցներին առավել խորը ինտեգրվելու հնարավորություն՝ խրախուսելով և աջակցելով գործընկերներին ԵՄ չափանիշների վրա հիմնված քաղաքական, ինստիտուցիոնալ և տնտեսական բարեփոխումների հարցում, ինչպես նաև դյուրացնելով առևտուրն ու բարձրացնելով շարժունակությունը ԵՄ-ի և գործընկեր պետությունների միջև: ԱԼԳ շրջանակներում ԵՄ-ի երկկողմ համագործակցության հիմնարար նպատակը յուրաքանչյուր գործընկեր երկրի հետ երկկողմ հարաբերություններն առավել սերտացնելն է: Այս կապակցությամբ ԱԼԳ-ն նախատեսում է Անցացման

---

21 Սողերկոպինգի գործընթացը մեկնարկել է 2001 թվականի մայիսին Շվեդիայի՝ ԵՄ-ում առաջին նախագահության ընթացքում, որպես ապաստանի և միգրացիոն հարցերում միջսահմանային համագործակցություն՝ ուղղված դեպի արևելք ԵՄ-ի ընդլայնումից առաջացող նոր մարտահրավերներին արձագանքելու նպատակին: Հենց սկզբից ընդհանուր նպատակը և խնդիրը կայանում էր մեջ ԵՄ-ի արևելյան սահմաններին մոտ գտնվող երկրներին՝ ԵՄ-ի հետ առավել սերտորեն փոխգործակցելու հարցում օժանդակելու և օգնություն տրամադրելու մեջ՝ ապաստանի և միգրացիայի հարցերում կարողությունների զարգացման, գիտելիքների և փորձի փոխանակման միջոցով, ԵՄ չափանիշներին ու արժեքներին համապատասխան: Այս խորհրդակցական բնույթ կրող գործընթացի հիմնական ուշադրությունը կենտրոնացած է հետևյալի վրա. ա) սահմանների անվտանգություն և կառավարում, բ) ապաստանի և միգրացիայի կառավարման հետ կապված կարողություններ, գ) փախստականների և մարդու իրավունքների միջազգային իրավունք, դ) հարևան երկրների օրենսդրության և կառույցների վերաբերյալ տեղեկություններ, ե) ապաստան հայցողների, փախստականների և միգրանտների իրավունքներ, զ) անկանոն միգրացիա, է) թրաֆիքինգ (իրավական նորմերի ընդունում և ներդաշնակեցում), ը) նոր սահմանի հետ կապված իրողության մասին իրազեկվածություն և պատկերացում: Ներկայում Սողերկոպինգի գործընթացում մասնակցում են 14 երկրներ: Բացի ԵՄ անդամ պետություններ հանդիսացող Էստոնիայից, Հունգարիայից, Լատվիայից, Լիտվայից, Լեհաստանից, Ռումինիայից, Սլովակիայից և Շվեդիայից, գործընկեր երկրների թվում են՝ Հայաստանը, Ադրբեջանը, Բելառուսը, Վրաստանը, Մոլդովան և Ուկրաինան: 2010 թվականին գործընթացը վերափոխվել է՝ գործընկերային կառավարման սխեմայից անցնելով պետության կողմից կառավարվող համագործակցության սխեմային՝ 1 տարի տևողությամբ նախագահության ռոտացիոն սկզբունքով փոխանցմամբ: Գործընթացի մեկնարկից ի վեր նախագծի գործընկերներ են եղել նաև ՄԱԿ-ի Փախստականների հարցերով զբաղվյալ հանձնակատարը և Միգրացիայի միջազգային կազմակերպությունը:

22 Արևելյան գործընկերությունը (ԱԼԳ) Եվրոպական միության նախաձեռնություն է, որն ուղղված է Արևելյան Եվրոպայի և Հարավային Կովկասի վեց երկրներին՝ Հայաստան, Ադրբեջան, Բելառուս, Վրաստան, Մոլդովա և Ուկրաինա: ԱԼԳ-ն մեկնարկել է ԵՄ-ի 27 անդամ պետությունների և վեց գործընկեր երկրների կողմից 2009 թվականի մայիսի 7-ին Պրահայում կայացած գագաթաժողովի ժամանակ: ԱԼԳ-ն չի հանդիսանում ոչ խոստում, ոչ էլ արգելք գործընկեր պետությունների՝ ԵՄ-ին անդամակցելու հեռանկարի համար: Այն առաջարկում է ԵՄ կառույցներին առավել խորը ինտեգրվելու հնարավորություն՝ խրախուսելով և աջակցելով գործընկերներին ԵՄ չափանիշների վրա հիմնված քաղաքական, ինստիտուցիոնալ և տնտեսական բարեփոխումների հարցում, ինչպես նաև դյուրացնելով առևտուրն ու բարձրացնելով շարժունակությունը ԵՄ-ի և գործընկեր պետությունների միջև:

համաձայնագրերի²³ շուրջ բանակցություններ և դրա իրականացում, ինչպես նաև ԵՄ-ի և գործընկեր պետությունների միջև խորը և համապարփակ ազատ առևտրի գոտիների ստեղծում:

Այդպիսով, 2009 թվականի մայիսին կայացած ԱԳ գագաթաժողովի ժամանակ քաղաքական պարտավորություն է ստանձնվել բարելավելու անձանց միջև շփումները, որին կհաջորդի Հայաստանի հետ վիզաների տրամադրման գործընթացի դյուրացման և հետընդունման (ռեադմիսիայի) համաձայնագրերի շուրջ բանակցային գործընթացը: 2011 թվականի սեպտեմբերին ԵՅ-ն առաջարկեց մեկնարկել Եվրոպական միության ու Հայաստանի միջև կարճաժամկետ վիզաների տրամադրման ընթացակարգերի դյուրացման համաձայնագրերի, ինչպես նաև անկանոն կարգավիճակով միգրանտների հետընդունման շուրջ բանակցությունները:²⁴ 2010 թվականի հուլիսին ԵՄ-ն և Հայաստանը մեկնարկեցին ապագա ԵՄ-Հայաստան Ասոցացման համաձայնագրի շուրջ բանակցային գործընթացը: Ասոցացման համաձայնագիրը փոխարինելու է ԵՄ-Հայաստան Գործընկերության և համագործակցության համաձայնագրին, որը ստորագրվել է 1996 թվականին և ուժի մեջ մտել 1999 թվականից: Ասոցացման համաձայնագիրը նշանակալի չափով կխորացնի Հայաստանի քաղաքական ասոցացումն ու տնտեսական ինտեգրումը ԵՄ-ի հետ: ԵՄ-ն և Հայաստանը նաև նպատակ ունեն ստեղծելու ԽՅԱԳ՝ համապատասխան նախապայմանները բավարարելուց հետո:

ԱԳ-ն նաև նպատակ է հետապնդում խթանել ԵՄ-ի և ԱԳ տարածաշրջանի միջև, ինչպես նաև զուտ գործընկեր պետությունների միջև բազմակողմ համագործակցությունը: Բազմակողմ համագործակցությունը ներառում է առաջատար նախաձեռնությունները, այդ թվում՝ Սահմանների համալիր կառավարման ծրագիրը:

2011 թվականի հոկտեմբերի 27-ին Լյուքսեմբուրգում ստորագրվեց **Շարժունակության շուրջ գործընկերության վերաբերյալ Եվրոպական միության ու Հայաստանի միջև հռչակագիրը**: Այս նախաձեռնությանը մասնակից են ԵՄ անդամ տասը պետություններ (Բելգիա, Բուլղարիա, Չեխիայի Հանրապետություն, Ֆրանսիա, Գերմանիա, Իտալիա, Նիդերլանդներ, Լեհաստան, Ռումինիա և Շվեդիա): Ակնկալվում է, որ Շարժունակության շուրջ գործընկերությունը կամրապնդի միգրացիան կառավարելու, միգրանտներին ու փախստականներին իրազեկելու, ինտեգրելու և պաշտպանելու առումով Հայաստանի կարողությունները, ինչպես նաև կկատարելագործի Հայաստանի՝ անկանոն միգրացիան և մարդկանց թրաֆիքինգը կանխելու կարողությունները:

Համատեղ հռչակագիրը նախանշում է առավել բարձր մակարդակի երկխոսության ու համագործակցության չորս ոլորտ՝ ա) շարժունակություն, օրինական միգրացիա և ինտեգրում, բ) միգրացիա և զարգացում, գ) անօրինական ներգաղթի և մարդկանց

23 Ասոցացման համաձայնագրերը կոչված են գործընկեր երկրներին առավել մոտեցնելու կառավարման ԵՄ չափանիշներին և կարող են ձևավորել տարատեսակ խնդիրների շուրջ համագործակցության շրջանակ. սովորաբար դրանք կազմված են չորս մասից, որոնցից յուրաքանչյուրը ներկայացնում է համագործակցության հիմնական ոլորտները: Առաջին երեքն են՝ ա) քաղաքական երկխոսություն և արտաքին ու անվտանգության քաղաքականություն, բ) արդարադատություն, ազատություն և անվտանգություն, գ) տնտեսական և ոլորտային համագործակցություն: Չորրորդ մասը խորը և համապարփակ ազատ առևտրի համաձայնագիրն է (ԽՅԱԳ), որի շուրջ բանակցություններն ընթանում են առանձին: ԽՅԱԳ-ն ավելին է, քան սովորական ազատ առևտրի համաձայնագիրը: Այն վերաբերում է ոչ միայն մաքսային խոչընդոտներն ու առևտրի քանակական սահմանափակումները՝ քվոտաները վերացնելու միջոցով բոլոր ոլորտներում առևտրի ազատականացմանը, այլ նաև գործընկեր երկրների՝ առևտրի ոլորտը կարգավորող օրենսդրությունը ԵՄ չափանիշների և ընդհանուր օրենսդրության՝ «*acquis communautaire*»-ի հետ ներդաշնակեցմանը: Առևտրի համաշխարհային կազմակերպության անդամակցությունը նախապայման է ԽՅԱԳ-ի շուրջ բանակցային գործընթացի սկսելու համար:

24 Տեխնիկական երկխոսությունն ընթացքի մեջ է, սակայն բանակցությունները դեռևս չեն մեկնարկել:

թրաֆիքինգի դեմ պայքար, հետընդունում (ռեադմիսիա), ինքնությունը հաստատող և ճամփորդական փաստաթղթերի անվտանգություն, սահմանների կառավարում, դ) ապաստան և միջազգային պաշտպանություն:

Միգրացիայի և ապաստանի վերաբերյալ Հայաստան-ԵՄ քաղաքականության շուրջ երկխոսությունը

ՄՄԿ-ն, ԵՄ-ի կողմից ֆինանսավորվող՝ «Հայաստանում աշխատանքային միգրացիայի ապացույցների վրա հիմնված կառավարման հզորացում» ծրագրի շրջանակներում, կաջակցի ԵՄ պաշտոնյաների, ԵՄ ընտրված անդամ պետությունների և Հայաստանի պետական պաշտոնյաների մասնակցությամբ միգրացիայի հարցերի շուրջ քաղաքականության երկխոսության հանդիպումների շարքի կազմակերպմանը:

Այս հանդիպումները կնպաստեն ԵՄ ինտեգրման շրջանակներում միգրացիային վերաբերող տարբեր հայեցակետերի՝ ներառյալ, ի թիվս այլ խնդիրների, վիզայի դյուրացման, հետընդունման համաձայնագրերի և ԵՄ անդամ պետությունների հետ հնարավոր երկկողմ աշխատանքային համաձայնագրերի շուրջ բանակցություններին: Հիմք ընդունելով «Զլաստերային գործընթացի» բնարկումները, քաղաքականության շուրջ երկխոսությունն ուղղված է լինելու նաև նպատակակետ հանդիսացող եվրոպական երկրների և Հայաստանի միջև աշխատանքային միգրացիայի կառավարման հարցերում համագործակցության խորացմանը՝ հատկապես կարևորելով աշխատանքային միգրացիայի երկկողմ, տարածաշրջանային և բազմակողմ համաձայնագրերը, շրջանառու միգրացիան, շարժունակության շուրջ գործընկերությունները, ինչպես նաև վերադարձի և վերաինտեգրման հարցերի կառավարումը:²⁵

Միգրացիոն քաղաքականությանը վերաբերող այլ տարածաշրջանային ծրագրեր

Հայաստանը Միգրացիայի և զարգացման համաշխարհային ֆորումի (ՄՀՀՖ) մասնակից է:²⁶

25 Առաջարկվող քաղաքականության շուրջ երկխոսության հանդիպումների համար հիմք կհանդիսանա «Զլաստերային գործընթացը»՝ Հարավային Կովկասի ուղարկող և տարանցման երկրների, ինչպես նաև ընդունող ԵՄ անդամ պետությունների միջև միգրացիայի և ապաստանի հարցերի կառավարման ոլորտում միջտարածաշրջանային երկխոսությունը, որին 2001 թվականից ի վեր իր օժանդակությունն է ցուցաբերում ՄՄԿ-ն: «Զլաստերային գործընթացի» միջոցով խթանվում են անկանոն միգրացիայի նվազեցմանն ուղղված մեխանիզմներն ու քաղաքականությունները՝ միևնույն ժամանակ հզորացնելով Հարավային Կովկասի ինստիտուցիոնալ կարողություններն ու համակարգերը օրինական միգրացիայի և վերադարձի ու վերաինտեգրման կայուն գործելակերպերի ու քաղաքականությունների կատարելագործման համար:

26 Միգրացիայի և զարգացման համաշխարհային ֆորումը (ՄՀՀՖ) Միավորված ազգերի կազմակերպության անդամ պետությունների Նոր Նախաձեռնություններից է՝ գործնական եղանակներով և գործողություններ նախատեսող միջոցներով միգրացիայի և զարգացման փոխազդեցություններին անդրադառնալու միտումով: Այն ոչ ֆորմալ, ոչ պարտադիր, կամավոր և կառավարական մակարդակով ուղղորդվող գործընթաց է, որը միգրացիայի և զարգացման միջև փոխկապակցվածության կարևորության վերաբերյալ ավելի քան տասնամյակ շարունակվող միջազգային երկխոսության գագաթնակետը հանդիսացող արդյունքն է: Նրանում առաջադիմորեն ճանաչվում և ընդունվում են միգրացիայի հետ կապված հարցերի նկատմամբ խիստ ազգային մոտեցման սահմանափակումները, ինչպես նաև գլոբալ ասպարեզում միջկառավարական մակարդակով մոտեցումների համապատասխան

2009 թվականից Հայաստանը ներգրավվել է «Միգրացիոն գործընկերության կառուցում» (Պրահյան գործընթաց) նախաձեռնությունում:²⁷

Հայաստանը մասնակցում է նաև Համաշխարհային բանկի կողմից ձևավորված՝ «Միգրացիայի և դրամական փոխանցումների հարցերում փոխադարձ օժանդակության վրա հիմնված փորձի և գիտելիքների փոխանակման ցանց» (MiRPAL) նախաձեռնությանը:²⁸

ԱԼԳ օրինակելի նախաձեռնությունը, այն է՝ «Օժանդակություն Հարավային Կովկասում սահմանների համալիր կառավարման համակարգերին» տարածաշրջանային նախագիծն ուղղված է հարավկովկասյան երկրների, ԵՄ անդամ պետությունների և այլ միջազգային շահագրգիռ կողմերի միջև միջգերատեսչական, երկկողմ և տարածաշրջանային համագործակցության խթանմանը, ինչպես նաև սահմաններով անձանց և ապրանքների տեղաշարժի դյուրացմանը՝ միևնույն ժամանակ պահպանելով սահմանների անվտանգությունը:

Նախագծով նախատեսվում է սահմանային անցակետերում իրականացվող ընթացակարգերը և գործողությունների բարելավում և կատարելագործում, ինչպես նաև Հայաստանի Ազգային անվտանգության խորհրդի հետ համագործակցության իրականացում՝ սահմանների համալիր կառավարման ազգային ռազմավարության մշակման նպատակով:

ազդեցությունները: Հաշվի առնելով այս հարցերի սոցիալական ասպեկտները՝ քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչները նույնպես ներգրավվել են այս գործընթացի հենց սկզբից: ՄՀԳԳ առաջին նիստը տեղի է ունեցել 2007 թվականին: ՄՀԳԳ նպատակները հետևյալն են՝ ա) ապահովել հարթակ քաղաքականությունների ձևավորման և քաղաքականության իրականացման համար պատասխանատու կառույցների համար՝ ոչ ֆորմալ մակարդակով միգրացիա-զարգացում փոխադարձ կապի վերաբերյալ համապատասխան քաղաքականությունների և մարտահրավերների ու հնարավորությունների քննարկման, և այլ շահագրգիռ կողմերի, այդ թվում՝ հասարակական կազմակերպությունների, փորձագետների և միգրացիայի հարցերով կազմակերպությունների հետ ազգային, երկկողմ և միջազգային մակարդակներում գործնական և գործուն արդյունքների խթանման գործում ներգրավվելու համար, բ) փոխանակել լավագույն գործելակերպերն ու փորձը, որոնք կարող են կրկնօրինակվել կամ համապատասխանեցվել այլ հանգամանքներին՝ միգրացիայից և միգրացիոն հոսքերից բխող օգուտներն առավելագույնի հասցնելու նպատակով, գ) նախանշել այն տեղեկությունները, քաղաքականությունը և ինստիտուցիոնալ բացերը՝ ազգային, տարածաշրջանային և միջազգային մակարդակներում միգրացիայի և զարգացման քաղաքականության հարցերում փոխգործակցությունների և քաղաքականությունների համաձայնեցվածության խթանման համար, դ) ձևավորել գործընկերություններ և համագործակցություն երկրների միջև, ինչպես նաև երկրների և այլ շահագրգիռ կողմերի՝ ինչպես օրինակ՝ միջազգային կազմակերպությունների, սփյուռքի, միգրանտների, գիտական հանրության միջև միգրացիայի և զարգացման հարցերի վերաբերյալ, ե) ձևավորել միգրացիայի և զարգացման վերաբերյալ միջազգային առաջնահերթությունները և քննարկման հարցերը:

27 2009 թվականի ապրիլին Պրահայում անցկացված նախարարական համաժողովի ժամանակ Չեխիայի Հանրապետության նախաձեռնությամբ՝ Հունգարիայի, Սլովակիայի, Լեհաստանի և Ռումինիայի հետ համատեղ, ԵՄ-ի և դեպի արևելք ընկած 19 գործընկեր երկրների (Արևմտյան Բալկաններ, Արևելյան Եվրոպա, Թուրքիա, Ռուսաստան, Կենտրոնական Ասիա և Հարավային Կովկաս) միջև ձևավորվել է միգրացիայի ոլորտում համագործակցության գործընթաց (որը հայտնի է որպես «Միգրացիոն գործընկերության կառուցում»): Պրահայում ընդունված հռչակագրի (ST 9283/09) պայմանների համաձայն՝ ՄԳԿ-ն ներառում է հինգ ուղղություններ՝ 1) անօրինական ներգաղթի դեմ պայքար, 2) հետընդունում, կամավոր հայրենադարձություն և վերաինտեգրում, 3) օրինական ներգաղթ, 4) ինտեգրում, 5) միգրացիա և զարգացում: Շվեդիան ակտիվ դերակատարում ունի այս գործընթացում:

28 Այս ցանցում ներգրավված են Ռուսաստանը, Հայաստան, Բելառուսը, Մոլդովան, Ուկրաինան, Ղազախստանը, Տաջիկստանը և Ուզբեկստանը: Այն նպատակաուղղված է միջպետական համագործակցության համար ֆորումի ապահովմանը՝ որպես ԱՊՀ միգրացիոն քաղաքականությունների և գործելակերպերի նախաձեռնման և ուղղորդման մոտեցումների կատարելագործման և ներդաշնակեցման միջոց:

Երկկողմ աշխատանքային համաձայնագրերը

Հայաստանից եկող աշխատողներին Զաթարի Պետությունում աշխատանքի վերցնելու շուրջ բանակցությունները մեկնարկել են 2002 թվականին՝ Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի՝ Զաթար այցի ընթացքում: 2004 թվականին Հայաստանի միգրացիոն պետական ծառայության պետը պաշտոնական այց է կատարել Զաթար, որի ընթացքում առաջին անգամ նախանշվել է «Զաթարի տարածքում Հայաստանի աշխատուժի օգտագործման մասին» համաձայնագրի տեքստի նախագիծը: 2005 թվականին Զաթարի կողմից աշխատանքի են վերցվել 22 բժիշկ և չորս բուժքույր, ովքեր Զաթարում աշխատել են երեք ամիս: Նրանցից մի քանիսը հետագայում երկարաձգել են իրենց պայմանագրերի գործողության ժամկետը: Երկկողմ աշխատանքային համաձայնագիր կնքելու շուրջ բանակցությունները վերսկսվել են 2009 թվականին, և համաձայնագրի գործող տեքստին կից, որպես հավելված, ներկայացված է պայմանագրի նմուշ: Միգրացիոն պետական ծառայությունը հրավիրել է ՄՄԿ-ին սույն երկկողմ համաձայնագրի շուրջ բանակցություններին օժանդակելու համար: 2011 թվականի հունիսի 7-ին Համաձայնագիրը նախաստորագրվել է Զաթարում Ասիայի և Աֆրիկայի հարցերով վարչության ղեկավար, դեսպան Չայեդ Ռաշիդ Մ. Ալ-Նայեմիի և Հայաստանի միգրացիոն պետական ծառայության պետ Գազիկ Եգանյանի կողմից:

2011 թվականին **Բուլղարիան** սկսել է «Աշխատանքային միգրացիայի կարգավորման մասին» Հայաստանի Հանրապետության և Բուլղարիայի Հանրապետության միջև համաձայնագրի կնքման գործընթաց: Համաձայնագրի նախագծում շոշափվում են աշխատանքի վերցնելու համար միջնորդությունը, աշխատանքային պայմանները և միգրանտ աշխատողների սոցիալական իրավունքները, ինչպես նաև հատուկ դրույթներ կան միգրանտ աշխատողների վերադարձի վերաբերյալ: Պետք է նշել, որ 2007 թվականից ի վեր քննարկումներ են անցկացվել «Աշխատանքի և սոցիալական պաշտպանության ոլորտում համագործակցության մասին» Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության և Բուլղարիայի Հանրապետության Կառավարության միջև համաձայնագրի նախագծի շուրջ, և այժմ այն պատրաստ է Կողմերի ստորագրման համար:

ԵՄ ֆինանսավորմամբ ՄՄԿ-ի կողմից և Երևանում Իտալիայի դեսպանատան հետ սերտ համագործակցությամբ կազմակերպված **Երկկողմ աշխատանքային համաձայնագրերի** վերաբերյալ փորձի փոխանակման ծրագրից հետո՝ 2011 թվականի աշնանը, Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերով նախարարությունը դիմել է Իտալիայի Կառավարությանը աշխատանքային միգրացիայի շուրջ նոր միջգերատեսչական սերտ համագործակցության համար:

2011 թվականին Հայաստանը քննարկումներ էր անցկացնում **Ղազախստանի** հետ «Աշխատանքի և սոցիալական պաշտպանության մասին» փոխըմբռնման հուշագրի նախագծի շուրջ: Փոխըմբռնման հուշագրով համագործակցություն է նախատեսվում ա) աշխատանքի շուկայի դիտանցման, բ) գործազուրկների և աշխատանք հայցողների համար մասնագիտական ուսուցման և վերապատրաստման համակարգերի, գ) աշխատանքի անվտանգության և պաշտպանության, դ) սոցիալական գործընկերության, ե) սոցիալական և կենսաթոշակային ապահովության համակարգերի, զ) սոցիալական ապահովագրության համակարգի, է) բնակչության բարեկեցության և եկամուտների վերաբերյալ տեղեկությունների փոխանակման, ը) սոցիալական պաշտպանության համակարգի շուրջ:

Զանի որ Ղազախստանի Կառավարությունը հայտարարել է, որ իրենք ունեն բարձր մասնագիտական հմտություններ ունեցող մասնագետների, այդ թվում՝ օտարերկրացի

մասնագետների մեծ պահանջարկ, 2011 թվականի ընթացքում ՄՄԿ-ն օժանդակել է **երկկողմ աշխատանքային համաձայնագրերի** վերաբերյալ Հայաստանի ծրագրերի շուրջ քննարկումներին և Ղազախստանի ու շահագրգիռ այլ պետությունների հետ երկկողմ աշխատանքային համաձայնագրերի շուրջ քննարկումների համար նախապատրաստական աշխատանքներին: Հայաստանյան կողմն առաջարկել է, որ նշված Փոխըմբռնման հուշագիրը ներառի նաև աշխատանքային միգրացիայի կարգավորման բաղադրիչ:

Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունը բանակցություններ է վարում զբաղվածության վերաբերյալ հետևյալ համաձայնագրերի շուրջ.

1. Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության և Լիտվայի Հանրապետության սոցիալական ապահովության և զբաղվածության նախարարության միջև «Զբաղվածության և սոցիալական քաղաքականությունների ոլորտներում համագործակցության մասին» համաձայնագրի նախագիծ.
2. Հայաստանի Հանրապետության և Նիդերլանդների Թագավորության միջև «Սոցիալական ապահովության արտոնությունների ներմուծման և իրականացման մասին» համաձայնագրի նախագիծ.
3. Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության և Ղրղզստանի Հանրապետության զբաղվածության և սոցիալական զարգացման նախարարության միջև «Սոցիալական և զբաղվածության ոլորտում համագործակցության մասին» համաձայնագրի նախագիծ.
4. Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության և Սիրիայի Արաբական Հանրապետության Կառավարության միջև «Սոցիալական հարցերի և աշխատուժի տեղաշարժի ոլորտներում համագործակցության մասին» համաձայնագրի նախագիծ.
5. Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության Կառավարության միջև «Զբաղվածության և սոցիալական հարցերի ոլորտում համագործակցության մասին» համաձայնագրի նախագիծ.
6. Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության և Չեխիայի Հանրապետության Կառավարության միջև «Սոցիալական ապահովության մասին» համաձայնագրի նախագիծ.
7. Էստոնիայի Հանրապետության Կառավարության և Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության միջև «Թոշակների տրամադրման մասին» համաձայնագրի նախագիծ.
8. Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության և Հնդկաստանի սոցիալական արդարության և լիազորման նախարարության միջև «Զբաղվածության և սոցիալական հարցերի ոլորտում համագործակցության մասին» համաձայնագրի նախագիծ:

Պետք է նշել, որ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի կարգավորման մասին երկկողմ համաձայնագրեր են կնքվել Վրաստանի (1993թ.), Ռուսաստանի (1994թ.), Ուկրաինայի (1995թ.), Բելառուսի (2000թ.) հետ, բայց դրանք լիարժեք չեն գործում որպես երկկողմ աշխատանքային համաձայնագրեր:

2010 թվականից սկսած ՄՄԿ-ն օժանդակում է Հայաստանի և **Ռուսաստանի** միջև 1994 թվականի երկկողմ համաձայնագրի իրականացման շուրջ բանակցություններին, որով հնարավորություն է տրվում հայերին օրինական աշխատել Ռուսաստանում:

2008 թվականից ի վեր Հայաստանը ստորագրել է մի շարք համաձայնագրեր իր քաղաքացիների հետընդունման մասին: Հետընդունման համաձայնագրեր են ստորագրվել Գերմանիայի²⁹, Բենիլյուքսի պետությունների³⁰, Բուլղարիայի³¹, Շվեդիայի³², Նորվեգիայի³³, Չեխիայի Հանրապետության³⁴, Ռուսաստանի Դաշնության³⁵ հետ:

---

29 «Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության և Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության Կառավարության միջև առանց թույլտվության գտնվող անձանց հետ ընդունելու մասին համաձայնագիր»՝ ստորագրվել է 2006 թվականի նոյեմբերի 12-ին, Գերմանիայի կողմից վավերացվել է 2008 թվականի փետրվարի 25-ին, ուժի մեջ է մտել 2008 թվականի ապրիլի 20-ին:

30 «Հայաստանի Հանրապետության և Բենիլյուքսի պետությունների (Բելգիայի Թագավորության, Լյուքսեմբուրգի Մեծ Դքսության և Նիդերլանդների Թագավորության) միջև անօրինական բնակություն հաստատած անձանց հետընդունման մասին համաձայնագիր», ստորագրվել է 2009 թվականի հունիսի 3-ին:

31 «Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության և Բուլղարիայի Հանրապետության Կառավարության միջև առանց թույլտվության գտնվող անձանց հետընդունման մասին համաձայնագիր»՝ ստորագրվել է 2007 թվականի նոյեմբերի 13-ին և ուժի մեջ է մտել 2008 թվականի հուլիսի 1-ին:

32 «Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության և Շվեդիայի Թագավորության Կառավարության միջև առանց թույլտվության գտնվող անձանց հետընդունման մասին համաձայնագիր»՝ ստորագրվել է 2008 թվականի նոյեմբերի 7-ին և ուժի մեջ է մտել 2009 թվականի ապրիլի 19-ին:

33 «Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության և Նորվեգիայի Թագավորության Կառավարության միջև առանց թույլտվության գտնվող անձանց հետընդունման մասին համաձայնագիր»՝ ստորագրվել է 2010 թվականի հունվարի 23-ին և ուժի մեջ է մտել 2010 թվականի հունիսի 26-ին:

34 «Հայաստանի Հանրապետության և Չեխիայի Հանրապետության միջև առանց թույլտվության գտնվող անձանց հետընդունման մասին համաձայնագիր»՝ ստորագրվել է 2010 թվականի մայիսի 17-ին: Առայժմ վավերացված չէ:

35 «Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության և Ռուսաստանի Դաշնության Կառավարության միջև առանց թույլտվության գտնվող անձանց հետընդունման մասին համաձայնագիր»՝ ստորագրվել է 2010 թվականի օգոստոսի 20-ին: Առայժմ վավերացված չէ:

9. ՕՐԵՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Երկրում ներկայումս ընթացող միգրացիոն գործընթացներն արդյունավետ կառավարելու և գնահատող թիմի կողմից ներկայացված առաջարկությունների իրականացմանը սատարելու համար՝ դեռևս 2008 թվականին առաջարկվեց, որ միգրացիայի ոլորտը կարգավորող գործող օրենսդրության մեջ (մասնավորապես «Օտարերկրացիների մասին» ՀՀ օրենքի, ինչպես նաև այլ հարակից օրենքների) հետագա լրամշակման աշխատանքները կատարվեն հետևյալ ուղղություններով՝

- *Նախքան երկիր մուտք գործելը՝ վիզա (ներկայումս իրականացվում է Արտաքին գործերի նախարարության հյուպատոսական վարչության կողմից)*

<p><i>Վիզայի և թույլտվության հստակ տարանջատում: Հիմնականում, թույլտվությունն ուղարկվում կամ տրամադրվում է դեսպանությունում՝ նախքան տվյալ անձի Հայաստան մուտք գործելը: Նշված տարբերակի անհնարինության պարագայում երկիր մուտք գործելու համար տրամադրվում է ԽԻՍ կարճ ժամկետով վիզա, եթե մուտքի նպատակը աշխատանքային նկատառումներով, ընտանիքի վերամիավորման և այլ պատճառներով երկրում հաստատվելն է: Վիզան պետք է օտարերկրյա քաղաքացուն միմիայն թույլ տա մուտք գործել երկիր՝ կացության թույլտվություն ստանալու համար: Բնականաբար, թույլտվություն տրամադրելու մասին որոշումը պետք է արդեն իսկ ընդունված լինի և այն պետք է տեսանելի լինի տվյալների շտեմարանում վիզա տրամադրելու պահին</i></p>
<p>Գնահատում էլեկտրոնային վիզաներ տրամադրելու համար մշակված էլեկտրոնային վիզայի համակարգը համակարգում և համեմատում է տվյալները Հայաստանի Կառավարության մյուս համակարգերի հետ: Այնուամենայնիվ, համակարգի թերությունները խնդիրներ և անորոշություններ են առաջացրել ճամփորդողների համար անկախ այն հանգամանքից՝ էլեկտրոնային վիզան տրամադրված եղել է, թե ոչ</p>
<p>Վիզայի առավել մանրամասն կատեգորիաների մշակում, նկատի ունենալով այն օտարերկրացիներին, որոնք կարող են դիմել «սովորական» վիզա ստանալու համար՝ այդ թվում՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ հրավերքը չպետք է մեխանիկորեն հանգեցնի վիզայի տրամադրման</p>
<p>Գնահատում փոփոխություններ չկան – էլեկտրոնային վիզայի համակարգով Հայաստան մուտք գործել ցանկացող՝ վավեր անձնագիր ունեցող ցանկացած անձին տրամադրվում է վիզա որպես այցելու՝ 120 օր կամ ավելի պակաս ժամկետով՝ պայմանով, որ այդ անձը լինի այն երկրների քաղաքացի, որն իրավունք ունի դիմել էլեկտրոնային վիզա ստանալու համար</p>
<p><i>Կարճաժամկետ և երկարաժամկետ վիզաների և տարանցման վիզաների նոր կատեգորիաների սահմանում</i></p>
<p>Գնահատում փոփոխություններ չկան</p>
<p><i>Սահմանի վրա վիզա ստանալու իրավունք չունեցող երկրների քաղաքացիներին արտերկրում վիզա տրամադրելու ընթացակարգերի սահմանում</i></p>
<p>Գնահատում Այս խնդիրը մասամբ լուծվել է արտերկրում դիվանագիտական առաքելությունների տեխնիկական հնարավորությունների ընդլայնման միջոցով՝ թույլ տալով նրանց վիզա ստանալու համար դիմողների անձնական տվյալները փոխանցել համացանցային միջերեսով և համեմատել դրանք Հայաստանի Կառավարության մյուս համակարգերի հետ: Այնուամենայնիվ, էլեկտրոնային</p>

վիզայի համակարգով դիմել չկարողացող երկրներից շատերում Հայաստանը դիվանագիտական առաքելություն չունի
<i>Երկիր ժամանելիս սահմանի վրա վիզա ստանալու հնարավորության տրամադրումը ճամփորդողների միայն որոշ կատեգորիաներին (գթոսաշրջային, մասնավոր այցելություն) և միայն որոշ երկրների քաղաքացիներին</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան

- *Մուտք և ընդունում* խերկայումս մասամբ իրականացվում է Արտաքին գործերի նախարարության հյուպատոսական վարչության, Ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչության և սահմանային վերահսկողության ստորաբաժանման կողմից)

<i>Աշխատանքի/ոչ վարձու աշխատանքի նպատակով վիզա ստանալ ցանկացողների համար հստակ ընթացակարգերի սահմանում, քանի որ ներկայումս աշխատանքի թույլտվության համակարգ գոյություն չունի</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Մուտքի պահանջների հստակեցում, մասնավորապես, երբ երկիր մուտք են գործում երկրում երկարաժամկետ գտնվելու նպատակով</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Վիզայի տրամադրման և մուտքի մերժման հիմքերի հստակեցում</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան

- *Երկրում գտնվելը և կացությունը* (ներկայումս մասամբ իրականացվում է Ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչության կողմից, բացի դրանից՝ Արտաքին գործերի նախարարությունը կատարում է օտարերկրյա դիվանագետների գրանցում)

<i>Կացության թույլտվությունների հստակ կատեգորիաների սահմանում</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Կացության թույլտվությունների հստակեցման պահանջները աշխատանքի (վերականգնել կապերը Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության հետ) կամ ոչ վարձու աշխատանքի նպատակով (կապեր հաստատել Առևտրի և տնտեսական զարգացման նախարարության հետ)</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Կացության թույլտվության հետ կապված աշխատանքի թույլտվության (թույլատրման) համակարգի ներմուծումը</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Ընտանիքի վերամիավորման մասով առավել մանրամասն տեղեկությունների ներառում որպես կացության թույլտվություն տրամադրելու իրավական դրույթ</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Կազմակերպության կողմից կրոնական և մարդասիրական բնույթի գործունեության ներառումը որպես կացության թույլտվություն տրամադրելու իրավական դրույթներ</i>

Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Երկրում գտնվելու համար մեկ փաստաթղթով թույլտվության տրամադրումը, որտեղ պետք է նաև սահմանվեն այն նպատակները, որոնց համար համապատասխան օտարերկրացին բնակվում է Հայաստանում</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Հայաստանում բնակվող օտարերկրացիներին հայտնաբերելու ընթացակարգերի սահմանումը, ներառյալ այն օտարերկրացիների, որոնք ժամկետից երկար են մնացել</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան

- Վերադարձը, հետընդունումը և արտաքսումը (ներկայումս մասամբ իրականացվում է Ազգային անվտանգության ծառայության և ոստիկանության կողմից)

<i>Վերանայել վտարված օտարերկրացու մուտքի արգելքի չափորոշիչները՝ հենվելով դատվածության և երկրում անօրինական գտնվելու տևողության վրա</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Սահմանել անկանոն կարգավիճակով միգրանտին կալանավորելու իրավական հիմքը և նման որոշում ընդունելու ընթացակարգային կանոնները, այդ թվում՝ որոշումը վերանայելու կանոնները և դրա բողոքարկումը</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Մշակել օրենսդրություն անկանոն կարգավիճակով միգրանտների անազատության մեջ պահելու վայրի և նրանց կալանավորելու հարակից ընթացակարգերի մասին, որոնք մասամբ համապատասխանում են ԵՄ կանոնագրքին [EU Aquis] և միջազգային ստանդարտներին</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Սահմանել հստակ կանոններ արտահանձնման [էքստրադիցիայի] և արտաքսման մասով</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Պետական բյուջեում դրույթ նախատեսել արտաքսման ծախսերի համար</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան

- Անկանոն միգրացիան և մարդկանց թրաֆիքինգը (ներկայումս մասամբ իրականացվում է Ոստիկանության և Դատախազության կողմից)

<i>Վարչական իրավունքի կիրառումը միգրացիային առնչվող հանցագործությունների դեպքում՝ ներառյալ սահմանն անօրինական հատելը (երբ քրեական բնույթի որևէ այլ մտադրություն չի հայտնաբերվել) և երկրում ժամկետից երկար անօրինական գտնվելը:</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Սահմանը անօրինական հատող օտարերկրացիներին և ներգաղթի կանոնները խախտած այլ օտարերկրացիներին կալանավորելու առավելագույն տևողության սահմանում (կալանքը պետք է իրականացվի քրեորեն հետապնդվող այլ</i>

<i>իրավախախտներից առանձին տարածքում)</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>«Անդրազգային կազմակերպված հանցագործության դեմ» Միավորված ազգերի կազմակերպության կոնվենցիան լրացնող՝ ««Ցամաքով, ծովով և օդով միգրանտներին մաքսանենգ ծանապարհով տեղափոխման մասին» արձանագրության լիարժեք իրականացում</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան

- *Միգրացիայի վերաբերյալ տվյալներ և վիճակագրություն*

<i>«Հավաքական տվյալներ» հավաքագրելու և մարմինների միջև միգրացիային առնչվող տվյալների փոխանակման համար իրավական հիմքի ստեղծում՝ հաշվի առնելով տվյալների պաշտպանության խնդիրները</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Լիազորել Ազգային վիճակագրական ծառայությանը (ԱՎԾ)՝ կազմելու պարբերական վիճակագրություն միգրացիոն հոսքերի վերաբերյալ, ինչպես տարեկան կտրվածքով պահանջվում է ԵՎՐԱՍՏԱՏ-ի կողմից</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Տվյալների ընդհանուր հիմնապահոց ստեղծելու նպատակով օրենսդրության մշակում (լավագույն դեպքում հենվելով Սահմանային կառավարման տեղեկատվական համակարգի վրա)՝ միաժամանակ սահմանելով կողավորման գործընթացը, հասանելիության գործընթացը և տվյալների պաշտպանությունը</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան

- *Միգրացիայի կառավարման ինստիտուցիոնալ շրջանակ (այնքանով, որքանով կարող է պահանջվել նոր օրենսդրության մշակում)*

<i>Միգրացիայի ոլորտում մեկ առանցքային հաստատության վերհանում և նշանակում. դրա գործառույթների և պատասխանատվության շրջանակի սահմանում:</i>
Գնահատում՝ Առաջարկությունը մասամբ հասցեագրվել է. Միգրացիայի պետական ծառայությունը, Ազգային անվտանգության խորհրդի հետ համատեղ, ղեկավարում են միգրացիայի կառավարման համար պատասխանատու առանցքային հաստատություններ ստեղծելու գործընթացը:
<i>Միգրացիայի հարցերով զբաղվող այլ մարմինների գործառույթների և պատասխանատվության շրջանակի հարմարեցումը միգրացիայի կառավարման կենտրոնական համակարգող մարմնի գործառույթների և պատասխանատվության շրջանակին: Այդ մարմինը պետք է սահմանվի:</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
Միգրացիայի ոլորտը կարգավորող ԵՄ կանոնադրի և ԵՄ անդամ պետությունների կողմից հաստատված լավագույն գործելակերպի հետ համապատասխանություն
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան

Միջազգային պայմանագրեր

2008 թվականից Հայաստանը միացել է միգրանտների իրավունքներին առնչվող մի շարք կարևոր միջազգային պայմանագրերի: Այսպիսով, 2010 թվականին վավերացվել է «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին» կոնվենցիան:³⁶ 2011 թվականին վավերացվել է նաև «Բռնությամբ անհետացած բոլոր անձանց պաշտպանության մասին» միջազգային կոնվենցիան:³⁷

2010 թվականից Հայաստանն իր հետաքրքրությունն է հայտնել ստորագրելու «Բոլոր միգրանտ աշխատողների և նրանց ընտանիքի անդամների իրավունքների պաշտպանության մասին» միջազգային կոնվենցիան:³⁸ Այս Կոնվենցիան ստորագրելը ծանրակշիռ առաջարկություն է միգրանտ աշխատողների և նրանց ընտանիքի անդամների իրավունքների իրականացման համար: ՄՄԿ-ն և այլ միջազգային կազմակերպություններ կանոնավոր կերպով կազմակերպում են քննարկումներ և խորհրդակցություններ այս Կոնվենցիային միանալու կարևորության վերաբերյալ:

Տարածաշրջանային պայմանագրեր

Եվրոպայի խորհուրդ

2008 թվականին Հայաստանը վավերացրեց «Մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիան:³⁹

Կենսաչափական կողմնորոշիչներ պարունակող էլեկտրոնային անձնագրերի և նույնականացման քարտերի ներմուծման առումով կարևոր քայլ է 2011 թվականին ստորագրված «Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիան:⁴⁰

Անկախ պետությունների համագործակցություն

2010 թվականին Հայաստանը վավերացրեց «ԱՊՀ անդամ պետությունների միգրանտ աշխատողների և նրանց ընտանիքների անդամների իրավական կարգավիճակի մասին»

36 «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին» կոնվենցիա, որն ընդունվել է 2006 թվականի դեկտեմբերի 13-ին և ուժի մեջ է մտել 2008 թվականի մայիսի 3-ին: Հայաստանը վավերացրել է Կոնվենցիան 2010 թվականի սեպտեմբերի 22-ին: 2006 թվականի դեկտեմբերի 13-ի «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին» կոնվենցիային կից՝ կամընտիր արձանագրությունը Հայաստանի կողմից ստորագրվել է 2007 թվականի մարտի 30-ին, սակայն առայժմ չի վավերացվել:

37 «Բռնությամբ անհետացած բոլոր անձանց պաշտպանության մասին» միջազգային կոնվենցիա, որն ընդունվել է 2006 թվականի դեկտեմբերի 20-ին և ուժի մեջ է մտել 2010 թվականի դեկտեմբերի 23-ին: Հայաստանը վավերացրել է կոնվենցիան 2011 թվականի հունվարի 24-ին:

38 «Բոլոր միգրանտ աշխատողների և նրանց ընտանիքի անդամների իրավունքների պաշտպանության մասին» միջազգային կոնվենցիա, որն ընդունվել է 1990 թվականի դեկտեմբերի 18-ին և ուժի մեջ է մտել 2003 թվականի հուլիսի 1-ին:

39 «Մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիա, որն ընդունվել է 2005 թվականի մայիսի 16-ին, ուժի մեջ է մտել 2008 թվականի փետրվարի 1-ին: Հայաստանը միացել է Կոնվենցիային 2008 թվականի ապրիլի 14-ին:

40 «Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման դեպքում անհատների պաշտպանության մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիա, որն ընդունվել է 1981 թվականի հունվարի 28-ին, ուժի մեջ է մտել 1985 թվականի հոկտեմբերի 1-ին, ստորագրվել է 2011 թվականի ապրիլի 8-ին:

ԱՊՀ կոնվենցիան,⁴¹ որը միգրանտների իրավունքների հարցերով ԱՊՀ կարևոր պայմանագիր է:

Ազգային օրենսդրություն

Ապաստան և փախստականներ

2009 թվականին Հայաստանն ընդունեց «Փախստականների և ապաստանի մասին» նոր օրենք և այդ ոլորտը կարգավորող մի շարք նորմատիվ իրավական ակտեր:⁴² Այս օրենքով կարգավորվում է փախստականի կարգավիճակը տրամադրելու, փախստականների իրավունքների և պարտականությունների ու օտարերկրացիներին կամ քաղաքացիություն չունեցող անձանց ժամանակավոր ապաստանի կարգավիճակի տրամադրման հարցերը: Օրենքը նախագիծը պատրաստվել է ՄԱԿ ՓԳՀ ուղղորդությամբ և ավելի համահունչ է միջազգային ստանդարտների հետ, քան նախկին օրենքը (Փախստականների մասին օրենք, 1999 թվական):

Համապատասխան ենթաօրենսդրական ակտերը ներառում են՝

- ա) ապաստան հայցողներին գրանցելու կարգը, այդ թվում՝ սահմանային անցակետերում,⁴³
- բ) ապաստան հայցողների ժամանակավոր տեղավորման կենտրոնում տեղավորելու կարգը,⁴⁴
- գ) ապաստան հայցողների ժամանակավոր տեղավորման կենտրոնի գործունեության վերանայված կարգը,⁴⁵
- դ) փախստականի անձը հաստատող փաստաթղթի նմուշը և կոնվենցիոն ճամփորդական փաստաթղթի ձևաչափը,⁴⁶ ինչպես նաև կամավոր վերադարձի համար ճամփորդական փաստաթղթերի և վիզայի ստացման համապատասխան կարգերը,⁴⁷

41 «ԱՊՀ անդամ պետությունների միգրանտ աշխատողների և նրանց ընտանիքների անդամների իրավական կարգավիճակի մասին» կոնվենցիա, ստորագրվել է 2008 թվականի նոյեմբերի 14-ին, ուժի մեջ է մտել 2010 թվականի փետրվարի 21-ին: Հայաստանը վավերացրել է այս Կոնվենցիան 2010 թվականի հուլիսի 15-ին:

42 ՀՀ օրենքը «Փախստականների և ապաստանի մասին», ընդունվել է 2008 թվականի նոյեմբերի 27-ին, ստորագրվել է 2008 թվականի դեկտեմբերի 12-ին, ուժի մեջ է մտել 2009 թվականի հունվարի 24-ին:

43 ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարի (2009 թվականի հոկտեմբերի 29-ի թիվ 35-Ն), ՀՀ կառավարությանն առընթեր Ազգային անվտանգության ծառայության սահմանապահ գործերի հրամանատարի (2009 թվականի սեպտեմբերի 22-ի թիվ 91-Ն) , ՀՀ կառավարությանն առընթեր ՀՀ ոստիկանության պետի (2009 թվականի հոկտեմբերի 26-ի թիվ 6-Ն) համատեղ հրամանը «Հայաստանի Հանրապետությունում ապաստան հայցողների գրանցամատյանի ձևը հաստատելու մասին»:

44 ՀՀ կառավարության 2009 թվականի նոյեմբերի 19-ի թիվ 1440-Ն որոշում «Ապաստան հայցողներին ժամանակավոր տեղավորման կենտրոնում տեղավորելու և կենսաապահովման պայմաններ տրամադրելու կարգը հաստատելու մասին»:

45 ՀՀ կառավարության 2009 թվականի նոյեմբերի 19-ի թիվ 1441-Ն որոշում «Ապաստան հայցողների ժամանակավոր տեղավորման կենտրոնի գործունեության ու պահպանման կարգի և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2003 թվականի ապրիլի 3-ի N 407-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու մասին»:

46 ՀՀ կառավարության 2009 թվականի նոյեմբերի 26-ի թիվ 1367-Ն որոշում «Ժամանակավոր պաշտպանություն ստացած փախստականի անձը հաստատող փաստաթղթի նմուշը տալու կարգը և այդ փաստաթուղթը կոնվենցիոն ճամփորդական փաստաթղթով փոխանակելու կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության 2009 թվականի դեկտեմբերի 3-ի թիվ 1417 որոշում «Փախստականներին տրամադրվող կոնվենցիոն ճամփորդական փաստաթղթի ձևաչափի և այն տրամադրելու կարգի մասին»:

ե) ապաստան ստանալու դիմումի ձևը,⁴⁸

զ) ապաստան հայցողին տրվող՝ անձը հաստատող վկայականը: ⁴⁹

Անձի ինքնության կառավարումը

2008 թվականին Հայաստանի Կառավարությունը մշակել է մի համարձակ ծրագիր մեքենայաընթեռնելի էլեկտրոնային անձնագրեր և էլեկտրոնային համակարգով կառավարվող նույնականացման քարտ ներմուծելու համար,⁵⁰ ինչը բխումը է երկրում էլեկտրոնային կառավարման ընդհանուր ռազմավարական ծրագրերից: Անձի ինքնության կառավարման բարեփոխումների ժամանակացույցը հաստատվել է հետևյալ փաստաթղթերով՝

ա) ՀՀ կառավարության 2008 թվականի ապրիլի 25-ի թիվ 537-Ա որոշումը՝ «Հայաստանի Հանրապետության միգրացիայի համակարգի և Հայաստանի Հանրապետությունում կենսաչափական կողմնորոշիչներ պարունակող էլեկտրոնային անձնագրերի և նույնականացման քարտերի համակարգ ներդնելու մասին հայեցակարգով նախատեսված միջոցառումների իրականացման ժամանակացույցը հաստատելու մասին»:

բ) Հայաստանի Հանրապետության վարչապետի 2009 թվականի հունիսի 18-ի թիվ 501-Ա որոշումը՝ «Կենսաչափական կողմնորոշիչներ պարունակող էլեկտրոնային անձնագրերի և նույնականացման քարտերի համակարգի ներմուծման միջոցառումների ժամանակացույցի հաստատման մասին» (փոփոխվել է 2010 թվականի սեպտեմբերի 16-ի թիվ 746-Ա, 2010 թվականի հունիսի 8-ի թիվ 414-Ա, 2009 թվականի օգոստոսի 4-ի թիվ 655-Ա որոշումներով):

Բացի դրանից՝ սահմանվել են էլեկտրոնային ստորագրության վավերացման կենտրոնների կողմից տրամադրվող ծառայությունների տեխնիկական պարամետրերը:⁵¹

2009 և 2010 թվականներին Էկոնոմիկայի նախարարությունը մշակեց *Հայաստանում Էլեկտրոնային կառավարության համակարգ և էլեկտրոնային հասարակություն ստեղծելու ժամանակացույցը 2010-2014 թվականների համար*:

Նոր անձնագրի և նույնականացման քարտի ներմուծումը պահանջեց նոր օրենքներ և (կամ) առկա օրենսդրության փոփոխություններ: 2008-2009 թվականներին ՄՄԿ-ի օժանդակությամբ մշակվեցին հետևյալ նախագծերը և դրանք ընդունվեցին Ազգային ժողովի կողմից 2011 թվականի նոյեմբերի 30-ին՝ ա) «Հայաստանի քաղաքացու անձնագրի

47 ՀՀ կառավարության 2010 թվականի հունվարի 21 թիվ 48-Ն որոշում «Կամավոր վերադարձի մասին դիմում ներկայացրած անձանց (ապաստան հայցողներին կամ փախստականներին)՝ իրենց քաղաքացիության կամ հիմնական բնակության երկիր կամ հնարավոր երրորդ՝ միջանցիկ երկրներ մուտք գործելու համար անհրաժեշտ ճամփորդական փաստաթղթերի և վիզայի ստացման գործում աջակցության կարգը հաստատելու մասին»:

48 ՀՀ կառավարության 2010 թվականի մարտի 25-ի թիվ 286-Ն որոշում «Ապաստան ստանալու համար դիմումի ձևը հաստատելու մասին»:

49 ՀՀ կառավարության 2010 թվականի մարտի 25-ի թիվ 285-Ն որոշում «ՀՀ-ում ապաստան հայցողին տրվող անձը հաստատող վկայականի ձևը և տալու կարգը հաստատելու մասին»:

50 ՀՀ Նախագահի 2008 թվականի մարտի 15-ի թիվ ՆԿ-53-Ա կարգադրություն «Հայաստանի Հանրապետության միգրացիայի համակարգի և Հայաստանի Հանրապետությունում կենսաչափական կողմնորոշիչներ պարունակող էլեկտրոնային անձնագրերի և նույնականացման քարտերի համակարգ ներդնելու մասին հայեցակարգ»:

51 ՀՀ կառավարության 2008 թվականի փետրվարի 25-ի թիվ 116-Ն որոշում «Էլեկտրոնային ստորագրության վավերացման կենտրոնների կողմից տրամադրվող ծառայությունների տեխնիկական պարամետրերը հաստատելու մասին»:

մասին» օրենք. բ) «Նույնականացման քարտերի մասին» օրենք. գ) «Հանրային ծառայությունների մասին» օրենք:

Մի շարք օրենքներ փոփոխվել են՝ ինքնության կառավարման նոր բարեփոխումները արտացոլելու համար: 2011 թվականի նոյեմբերի 30-ին Ազգային ժողովը կատարեց նոր փոփոխություններ հետևյալ օրենքներում՝ ա) «Բնակչության պետական ռեգիստրի մասին» օրենք. բ) «Քաղաքացիության մասին» օրենք. գ) Քրեական օրենսգիրք. դ) «Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ» օրենսգիրք:

«Էլեկտրոնային կառավարության մասին» օրենքի նախագիծը և «Անհատական տվյալների պաշտպանության մասին» օրենքի նախագիծը նույնպես նախապատրաստվել են, բայց դեռ գտնվում են քննարկման փուլում:

«ԵԱՀԿ/ՄՄԿ կենսաչափական տվյալների մասով կարիքների գնահատման մասին հաշվետվության» առաջարկները կարևոր նշանակություն ունեն այս առումով:⁵²

Միգրացիայի մասին տվյալներ

Այս ոլորտը անհրաժեշտ է հրատապ կանոնակարգել, և գնահատման թիմը համաձայն է «Միգրացիայի մասին տվյալների կարիքների գնահատման հաշվետվության» մեջ առաջադրված առաջարկներին հետ:⁵³

Սահմանների կառավարում

2011 թվականին ՄՄԿ-ն հրապարակեց «Սահմանի կառավարման կարիքների գնահատման հաշվետվություն»-ը,⁵⁴ որը կազմվել է գնահատման թիմի անդամներից մեկի կողմից: Ուստի, այս ընթացիկ հաշվետվության մեջ այդ առաջարկները չեն կրկնվում, չնայած դրանք լիովին հաստատված են որպես առաջնային խնդիրներ:

Միգրանտի իրավունքները

Գնահատման թիմը համակարծիք է «Միգրացիայի և զարգացման մասին» Հայաստանի մարդկային զարգացման ազգային զեկուլյցի⁵⁵ «Միգրացիայի կառավարում և մարդու իրավունքներ» գլխում ներկայացված հիմնական առաջարկությունների և սույն

52 Կեֆաուեր, Բարի և այլք, ԵԱՀԿ/ՄՄԿ Գնահատման հաշվետվություն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում Էլեկտրոնային անձնագրի և Նույնականացման քարտի ներմուծման ազգային գործողությունների ծրագիր, ԵԱՀԿ/ՄՄԿ, 2009:

53 Մանկե, Մարինա՝ Միգրացիայի միջազգային կազմակերպության պատվերով՝ «Միգրացիայի մասին տվյալների հավաքման, մշակման և փոխանակման խթանումը Հայաստանի Հանրապետությունում: Կարիքների գնահատում և ոլորտի բացերի վերլուծության հաշվետվություն, Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն, 2010 թվական:

54 Պրուտե, Ֆրանց՝ Միգրացիայի միջազգային կազմակերպության պատվերով՝ Հայաստանի սահմանների մասով կարիքների տեխնիկական գնահատում, ՄՄԿ, 2011:

55 ՄԱԶԾ, Միգրացիա և մարդկային զարգացում. հնարավորություններ և մարտահրավերներ: Հայաստանի 2009 թվականի մարդկային զարգացման ազգային զեկուլյց, ՄԱԶԾ, 2009թ.:

Գնահատման թիմի անդամներից մեկի կողմից մշակված *«Միգրացիայի կառավարում և մարդու իրավունքներ»* ուսումնասիրության⁵⁶ հետ:

Ամենամանկ հետազոտության արդյունքները կապված է *«Բոլոր միգրանտ աշխատողների և նրանց ընտանիքների անդամների իրավունքների պաշտպանության վերաբերյալ»* միջազգային կոնվենցիայի ստորագրման հետ:

Միգրացիայի կառավարման հետ կապված անվտանգության նկատառումների հավասարակշռումը միգրանտների իրավունքների պաշտպանության հետ միգրանտների իրավունքները կարևորող ազգային միգրացիոն քաղաքականության նախադրյալներից է: Նույնը հավասարապես կարևոր է նաև ցանկացած քաղաքականության իրականացման դեպքում:

Արտերկրում գտնվող միգրանտ աշխատողների իրավունքների պաշտպանության և հնարավոր երկկողմ աշխատանքային համաձայնագրերի կնքմանը հետագայում օժանդակելու առումով կարող է նպատակահարմար լինել աշխատանքային հարցերով կցորդների ինստիտուտի ձևավորումը:

Արտերկրում հյուպատոսական ներկայացուցչությունների ընդարձակ ցանցի բացակայության պարագայում հայկական սփյուռքի կազմակերպությունները կարող են դերակատարում ունենալ միգրանտ աշխատողների իրավունքների պաշտպանության և հնարավոր երկկողմ աշխատանքային համաձայնագրերի խթանման հարցում:

Աշխատանքային միգրացիա

Այս ոլորտը շարունակում է կարգավորվել անբավարար կերպով, և թեև աշխատանքային թույլտվությունների հարցը երկար քննարկումների առարկա է եղել, այն դեռևս չի իրականացվել:

Բացի դրանից, արտերկրյա աշխատանքի մասին օրենքի նախագիծը դեռևս գտնվում է քննարկման փուլում:

ՄՄԿ-ի *Աշխատանքային միգրացիայի կառավարման կարիքների գնահատման զեկույցում* կարևոր առաջարկություններ են արվում աշխատանքային միգրացիայի կարգավորման վերաբերյալ:⁵⁷

Չգալի թերություն է համարվում երկրում *մեկնմանը նախորդող տեղեկատվական հանդիպումների և վերապատրաստումների մեխանիզմի*, որը կենսական նշանակություն է ստանում հատկապես վերը նշված երկկողմ և բազմակողմ աշխատանքային համաձայնագրերի ներքո, ինչպես նաև «Շարժունակության շուրջ գործընկերության մասին» համաձայնագրի հեռանկարների բացակայությունը:

Չբաղվածության հարցերով մասնավոր գործակալությունները նույնպես պետք է աշխատեն առավել արդյունավետորեն կարգավորված ոլորտում: 2010 թվականի հունիսին ընդունվել են Չբաղվածության հարցերով մասնավոր գործակալությունների վարքագծի կանոնները: *Չբաղվածության հարցերով մասնավոր գործակալությունների, Հայաստանի*

56 Զրիստինա Գալստյան, Միգրացիայի կառավարում և մարդկային իրավունքներ, Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն, 2010թ.:

57 Ալեքսանդր Դեվիլլանդ, Միգրացիայի միջազգային կազմակերպության համար, Աշխատանքային միգրացիայի կառավարումը Հայաստանի Հանրապետությունում. կարիքների գնահատում և քաղաքականության այլընտրանքային տարբերակներ, Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն, 2011թ.:

«Զբաղվածությունն պետական ծառայություն» գործակալության (ներառյալ Միգրացիոն ռեսուրս կենտրոնը), Միգրացիայի պետական ծառայության և համապատասխան այլ կազմակերպությունների (ներառյալ ՀԿ-ները և Սփյուռքի կազմակերպությունները) գործողությունների առավել արդյունավետ համակարգումը, ինչպես նաև արտերկրի իրենց գործընկերների հետ համակարգված համագործակցությունը խիստ ցանկալի են և կտան արտերկրում գտնվող միգրանտ աշխատողների իրավունքների առավել արդյունավետ պաշտպանության հնարավորություն:

Անկանոն միգրացիա

Հայաստանի Կառավարությունն ընդունել է երկու որոշում Հայաստանում կացարանով ապահովման հատուկ կենտրոնների գործունեությունը կարգավորելու համար:⁵⁸ Նշված փաստաթղթերը շատ կարևոր են՝ անկախ այն հանգամանքից, որ Հայաստանում դեռևս չեն գործում այդպիսի կենտրոններ: Հետևաբար, կարևոր է որքան հնարավոր է արագ ուժի մեջ դնել նշված որոշումները, և Հայաստանում վերջապես հիմնել կացարանով ապահովման հատուկ կենտրոններ: Կարևոր է նաև, որ այդ կենտրոններն ունենան արդյունավետ գործունեության ընթացակարգեր և անձնակազմի վարքագծի կարգավորման խիստ կանոններ, որոնք լիարժեքորեն կհամապատասխանեն միջազգային չափանիշներին:

Հայաստանի ոստիկանությունը 2011 թվականին ձեռնամուխ եղավ Քրեական օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու գործին՝ քրեականացնելով անկանոն միգրացիայի կազմակերպումը և դրան օժանդակումը:

Վիզա և կացություն

Որպես «Օտարերկրացիների մասին» օրենքին հաջորդող միջոցառում⁵⁹ ընդունվել են լրացուցիչ ենթաօրենսդրական ակտեր՝ վիզաների և բնակության/կացության հետ կապված հարցերը կարգավորելու համար:

Սահմանվել է այն երկրների ցանկը, որոնց քաղաքացիները Հայաստանի մուտքի վիզա ստանալու համար կարող են դիմել միայն օտարերկրյա պետություններում գործող Հայաստանի դիվանագիտական ծառայություններ կամ հյուպատոսական հիմնարկներ և միայն հրավերի հիման վրա,⁶⁰ այնուամենայնիվ, այդ ցանկը մի քանի անգամ

58 ՀՀ Կառավարության 2008 թվականի փետրվարի 7-ի թիվ 127-Ն որոշում «ՀՀ սահմանային անցման կետերում և տարանցիկ գոտիներում հատուկ կացարանների գործունեության ու օտարերկրացիներին այնտեղ պահելու կարգը սահմանելու մասին», Կառավարության 2008 թվականի հուլիսի 10-ի թիվ 827-Ն որոշում «Հայաստանի Հանրապետության տարածքում հատուկ կացարանների գործունեության և ձերբակալված օտարերկրացիներին այնտեղ պահելու կարգը հաստատելու մասին»:

59 Հայաստանի Հանրապետության «Օտարերկրացիների մասին» օրենք, ընդունվել է 2006 թվականի դեկտեմբերի 25-ին, ստորագրվել է 2007 թվականի հունվարի 16-ին, ուժի մեջ է մտել 2007 թվականի փետրվարի 3-ին:

60 ՀՀ Կառավարության 2008 թվականի ապրիլի 4-ի թիվ 329-Ն որոշում «Այն պետությունների ցանկը հաստատելու մասին, որոնց քաղաքացիները Հայաստանի Հանրապետության մուտքի վիզա ստանալու համար կարող են դիմել միայն օտարերկրյա պետություններում Հայաստանի Հանրապետության դիվանագիտական ծառայության մարմիններ և հյուպատոսական հիմնարկներ և միայն հրավերի հիման վրա», փոփոխված 2009 թվականի դեկտեմբերի 24-ին, 2011 թվականի փետրվարի 3-ին և 2011 թվականի հուլիսի 14-ին:

փոփոխությունների է ենթարկվել, և 2011 թվականի հունիսին կատարված ամենավերջին փոփոխությանը համապատասխան՝ այն ներառում է 24 երկիր՝ Աֆղանստան, Ալժիր, Բանգլադեշ, Կամերուն, Կոտ դ'Իվուար, Եգիպտոս, Գանա, Իրաք, Լիբիա, Մավրիտանիա, Մարոկկո, Նեպալ, Նիգեր, Նիգերիա, Պակիստան, Պաղեստին, Սաուդյան Արաբիա, Սիերա Լեոնե, Սոմալի, Շրի Լանկա, Սուդան, Սիրիա, Թունիս և Վիետնամ:

Այդ երկրների՝ ծագումով հայ քաղաքացիները, ինչպես նաև որոշակի կատեգորիայի քաղաքացիները, օրինակ՝ դիվանագետները, պաշտոնական պատվիրակությունների անդամները և իրենց գործողությունների միջոցով իրենց երկրի ու Հայաստանի միջև տնտեսական կապերի զարգացմանը նպաստող անձինք, կարող են Հայաստանի մուտքի վիզա ստանալ արտոնյալ պայմաններով:⁶¹

Մեկ այլ որոշմամբ կարգավորվում է բնակության/կացության կարգավիճակի համար դիմելու և այն ստանալու կարգը:⁶²

Մարդկանց թրաֆիքինգ

Եւ կոնվենցիայի վավերացումը առաջընթացի առումով կենսական կարևորության քայլ էր:

2011 թվականին Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի կողմից ընդունվեցին ՀՀ Քրեական օրենսգրքի փոփոխություններ, որոնցով Է՛լ ավելի խստացվեցին թրաֆիքինգի դեմ պայքարին վերաբերող դրույթները:⁶³

2008 թվականին ստեղծվել է Ազգային ուղղորդման մեխանիզմը:⁶⁴ Այն ապահովում է թրաֆիքինգից տուժածների իրավունքների արդյունավետ պաշտպանություն և մատուցում է նրանց վերականգնողական ծառայություններ (ներառյալ՝ ապաստարանի տրամադրում, մասնագետների կողմից բժշկական ու հոգեբանական աջակցություն և խորհրդատվություն, աշխատանքի թույլտվություններ և կրթության կամ վերապատրաստման հնարավորություն): Այն կապ է հաստատում պետական տարբեր մարմինների միջև՝ թրաֆիքինգից տուժածների իրավունքները համատեղ պաշտպանելու և խթանելու, ինչպես նաև իրենց գործողությունների ընթացքում ռազմավարական գործընկերության մեջ քաղաքացիական հասարակությանը ներգրավելու համար: Կարևոր սկզբունք է այն, որ տուժածի ուղղորդում

61 ՀՀ Կառավարության 2008 թվականի հոկտեմբերի 8-ի թիվ 1154-Ն որոշում «Հայաստանի Հանրապետության մուտքի վիզա ստանալու համար միայն օտարերկրյա պետություններում Հայաստանի Հանրապետության դիվանագիտական ծառայության մարմիններ ու հյուպատոսական հիմնարկներ և միայն հրավերի հիման վրա դիմելու իրավունք ունեցող պետությունների՝ ծագումով հայ և որոշակի կատեգորիայի այլ քաղաքացիների՝ հատուկ պայմաններով Հայաստանի Հանրապետության մուտքի վիզա ստանալու կարգը հաստատելու մասին»

62 ՀՀ Կառավարության 2008 թվականի փետրվարի 7-ի թիվ 134-Ն որոշում «Հայաստանի Հանրապետությունում ժամանակավոր կամ մշտական կացության կարգավիճակ ստանալու (կացության կարգավիճակը երկարաձգելու) դիմումի հետ ներկայացվող փաստաթղթերի ցանկը, դիմումի քննարկման կարգը, ժամանակավոր կացության քարտի, մշտական կացության քարտի և Հայաստանի Հանրապետության հատուկ անձնագրի նկարագրերը և ձևերը հաստատելու մասին»:

63 «ՀՀ քրեական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» օրենք, ընդունվել է 2011 թվականի մարտի 1-ին, ստորագրվել է 2011 թվականի մարտի 24-ին, ուժի մեջ է մտել 2011 թվականի ապրիլի 9-ին:

64 ՀՀ Կառավարության 2008 թվականի նոյեմբերի 28-ի [ամսաթիվը սխալ է նշված, իրականում այն ընդունվել է նոյեմբերի 20-ին] թիվ 1385-Ա որոշում «Մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) ենթարկված անձանց ազգային ուղղորդման կարգը հաստատելու մասին»:

իրականացվում է միայն նրա համաձայնությամբ. անշուշտ, անձնական տեղեկությունների պահպանումը նույնպես պարտադիր է:

Թրաֆիքինգի դեմ պայքարի հետագա գործողությունների ազգային ծրագիրն ընդունվել է 2010 թվականին:⁶⁵

Կարևոր է նշել, որ 2010 թվականի պետական բյուջեով հատկացումներ էին նախատեսվում թրաֆիքինգի դեմ պայքարելուն ուղղված գործողությունների համար Աշխատանքի և սոցիալական հարցերով նախարարության, Առողջապահության նախարարության և Երիտասարդության և սպորտի հարցերով նախարարության միջոցով (դա չի ներառում Ազգային ուղղորդման մեխանիզմի բոլոր մասնակիցներին): 2011 թվականին Հայաստանի Կառավարությունը շարունակեց մասնակի ֆինանսավորում հատկացնել ՀԿ-ի կողմից հիմնադրված ապաստարանին, որի միջոցով 2010 թվականին աջակցություն էր տրամադրվել թրաֆիքինգից տուժած 22 անձանց:

GTIP-ի «Մարդկանց թրաֆիքինգի վերաբերյալ» 2009 թվականի զեկույցի⁶⁶ համաձայն՝ 2009 թվականին 55 000 ԱՄՆ դոլար է հատկացվել ՀԿ-ի կողմից հիմնադրված ապաստարանը մասնակի ֆինանսավորելու համար, 7 000 ԱՄՆ դոլար՝ թրաֆիքինգից տուժածներին տրամադրվող բուժօգնությունը ֆինանսավորելու և 53 000 ԱՄՆ դոլար՝ թրաֆիքինգի կանխարգելման գործողությունների համար:

GTIP-ի «Մարդկանց թրաֆիքինգի վերաբերյալ» 2011 թվականի զեկույցում մտահոգություն է հայտնվում այն մասին, որ «տվյալ տարվա ընթացքում գրանցվել է տուժածների բացահայտման դեպքերի թվի կտրուկ անկում, ինչպես նաև չեն իրականացվել հարկադիր աշխատանքի հանցագործությունների հետաքննություններ»: Նույն զեկույցում առաջարկվում է «ակտիվ քայլեր ձեռնարկել հարկադիր աշխատանքից տուժածներին բացահայտելու և աշխատանքային թրաֆիքինգի հանցագործությունների հետաքննություն և այդ գործերով հետապնդում իրականացնելու համար, պահպանել և ավելացնել այն ՀԿ-ների ֆինանսավորումը, որոնք աջակցություն են տրամադրում տուժածներին, և ապահովել, որ թրաֆիքինգի դեմ պայքարի մասին ծրագրերին և տուժածներին աջակցության համար հատկացված ամբողջ ֆինանսավորումը ծախսվի նախանշված ծրագրերի վրա, ավելացնել ՀԿ-ներում ծառայություններ մատուցողներին՝ աջակցություն ստանալու նպատակով դիմող տուժածների թիվը, հաշվի առնել ՀԿ-ների հետ գործընկերությունները, որոնք կարող են կանոնավոր կերպով աջակցել իրավապահ մարմիններին տուժածների բացահայտման գործում, կատարելագործել այն տուժածների պաշտպանությանն ուղղված միջոցառումները, ովքեր համաձայնում են որպես վկաներ հանդես գալ դատավարությունում, շարունակել քայլեր ձեռնարկել ապահովելու համար, որ դատավարությանն աջակցելու հնարավորություն չունեցող տուժածներն օգտվեն ծառայություններից ու պաշտպանությունից, հետաքննություն և հետապնդում իրականացնել այն պետական պաշտոնյաների նկատմամբ, ովքեր կասկածվում են թրաֆիքինգին առնչվող գործերում հանցակցության մեջ, ինչպես նաև դատապարտել ու պատժել հանցակից պաշտոնյաներին, շարունակել ապահովել, որ տուժածներին տրամադրվի օրենքով հասանելի աջակցություն (բժշկական, իրավական, կենսական պահանջներ, ինչպես նաև ապաստարան) տուժածներին աջակցության գործընթացի բոլոր

65 ՀՀ Կառավարության 2010 թվականի սեպտեմբերի 3-ի թիվ 1140-Ն որոշում «Հայաստանի Հանրապետությունում 2010-2012 թվականների ընթացքում մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) դեմ պայքարի կազմակերպման ազգային ծրագիրը և ծրագրի իրականացման ժամանակացույցը հաստատելու մասին»:

66 «Մարդկանց թրաֆիքինգի մասին» 2009 թվականի զեկույց, էջ 67: Մատչելի է <http://www.state.gov/documents/organization/123361.pdf> կայքէջում:

փուլերում, շարունակել ապահովել, որ թրաֆիքինգի գործով դատապարտված հանցագործների մեծամասնությունը պատիժը կրի քրեակատարողական հիմնարկներում, ինչպես նաև շարունակել սեռային և աշխատանքային թրաֆիքինգի վերաբերյալ հանրության իրազեկվածության մակարդակի բարձրացմանն ուղղված ջանքերը»:⁶⁷

2009 թվականին Հայաստանի և Արաբական Միացյալ Էմիրությունների միջև «Համագործակցության մասին» փոխըմբռնման հուշագիր է ստորագրվել՝ հաշվի առնելով այն փաստը, որ վերջինս Հայաստանից թրաֆիքինգից տուժածների հիմնական նպատակակետ երկիրն է:⁶⁸

---

67 «Մարդկանց թրաֆիքինգի մասին» 2009 թվականի զեկույց, էջ 71-72: Մատչելի է <http://www.state.gov/documents/organization/164453.pdf> կայքէջում:

68 «Մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարի մասին» 2009 թվականի դեկտեմբերի 5-ի փոխըմբռնման հուշագիր ՀՀ-ում մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) հարցերով ՀՀ խորհրդի և Արաբական Միացյալ Էմիրություններում մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ազգային կոմիտեի միջև:

Դ. ՎԱՐՉԱՎԱՆ ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐ

Որոշել և նշանակել մեկ ազդեցիկ համակարգող մարմին միգրացիայի (ներառյալ՝ ապաստանը) ոլորտում: Անհրաժեշտ է համակարգել քաղաքականության մասին որոշումները, օրենսդրության վերանայման, իրականացման գործընթացը, ինչպես նաև տեխնիկական ապահովման և միջգերատեսչական տվյալների բազաները փոխլրացնող միջոցները:
Գնահատում՝ Մասամբ իրականացված Միգրացիոն պետական ծառայության հիմնադրումով, թեև տվյալ մարմինը դեռևս չունի նշվածի համար անհրաժեշտ ողջ ներուժը:
Այդ մարմինը կարող է լինել արդեն իսկ գործող կառույց, որին, սակայն, պետք է վերապահվեն լրացուցիչ իրավասություններ: Այդ մարմինը պետք է պատասխանատվություն կրի բնակության/կացության թույլտվությունների գործողության ժամկետների երկարաձգման և բնակության/կացությանն առնչվող հարցերի, այդ թվում՝ ապաստանի դիմումների քննարկման, բայց ոչ սահմանների հսկողության համար:
Գնահատում՝ տե՛ս վերը ներկայացված նկատառումը
Այդ կառույցի տարածքային ներկայացուցչությունը կարող է ապահովվել ներկայումս Հայաստանում օրինական բնակությունը/կացությունը հաստատող փաստաթղթեր տրամադրող Ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչության տարածքային ծառայությունների միջոցով: Այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով Հայաստանում գործող ներգաղթային քաղաքականությունը՝ համակարգող մարմինը հիմնականում պետք է լինի առավելապես քաղաքացիական բնույթի, թեև այն, անկասկած, կարող է գործել Ներքին գործերի նախարարության պես կառույցի ներքո:
Գնահատում՝ տե՛ս վերը ներկայացված նկատառումը
Այդ կառույցը պետք է, բացի օրինական միգրացիային առնչվող իրավասություններից, ունենա երկրում օտարերկրացիների անօրինականորեն գտնվելը կանխելու և դրա դեմ պայքարի իրավասություններ: Այդ առումով անհրաժեշտ է համագործակցել ազգային ոստիկանության հետ, որն ունի այդպիսի գործունեության համար անհրաժեշտ ներուժ Հայաստանի ամբողջ տարածքում՝ ներգրավված այլ կառույցներից ստացվող տեղեկությունների շնորհիվ (ԱՎԾ սահմանապահներ, ոստիկանություն և այլն):
Գնահատում՝ տե՛ս վերը ներկայացված նկատառումը
Վարչական կալանքի տակ գտնվող օտարերկրացիների համար փակ տեսակի կացարանների ստեղծում
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
Մեծապես կարևորելով՝ առաջարկվում է նշանակել որևէ կառույց, որը կգրադվի օտարերկրացիներին Հայաստանում աշխատանքի թույլտվություն տալու հետ կապված գնահատման անհրաժեշտ գործառնություններով՝ զբաղվածության տեղական պահանջներին համապատասխան, ինչպես նաև կվարի օտարերկրացիների կողմից կնքված աշխատանքային պայմանագրերի հստակ հաշվառում:
Գնահատում՝ տե՛ս վերը ներկայացված նկատառումը

Հայաստանում գործող միգրացիայի կառավարման վարչական համակարգը ներկայումս առանձնապես բարդ է: Տարբեր կառույցներին վերապահված միևնույն իրավասություններն ընդգծում են Հայաստանում միգրացիայի կառավարման բազմաֆունկցիոնալ համակարգը:

Գործադիր ճյուղ

1. **Տարածքային կառավարման նախարարության Միգրացիոն պետական ծառայությունը** ապաստան տրամադրող մարմին է: Վերջերս նրան է վերապահվել միգրացիոն քաղաքականության մշակման աշխատանքները: Ունի սահմանափակ անձնակազմ և կարողություններ Հայաստանում միգրացիայի կառավարման աշխատանքները համակարգելու համար:
2. **Աշխատանքի և սոցիալական հարցերով նախարարությունը** զբաղվում է աշխատանքային միգրացիայի, աշխատանքի տեղավորման, աշխատանքային շուկայի վերլուծության, վերաինտեգրման, սոցիալական ապահովության, գենդերային հարցերով: ՄՄԿ-ի կողմից հիմնադրված «Միգրացիոն ռեսուրս կենտրոնը» տեղայնացվել է ՀՀ ԱՍՀՆ «Զբաղվածության պետական ծառայություն» գործակալությունում: Աշխատանքի պետական տեսչությունը (աշխատանքի թույլտվություններ տրամադրող իրավասու մարմինը) ևս գործում է ՀՀ ԱՍՀՆ-ի կազմում:
3. **ՀՀ արտաքին գործերի նախարարությունը** պատասխանատու է հյուպատոսական պաշտպանության, դիվանագիտական ներկայացուցչության, մուտքի թույլտվությունների տրամադրման, ռեադմիսիայի և ԵՄ հարաբերությունների համար:
4. **ՀՀ ոստիկանությունը** զբաղվում է անձնագրերի, նույնականացման քարտերի, սահմանային անցակետերում մուտքի թույլտվությունների տրամադրմամբ, մուտքի թույլտվությունների ժամկետի երկարացմամբ, երկրում օտարերկրացիների գրանցմամբ, վարում է բնակչության ռեգիստրը և պայթարում է կազմակերպված հանցավորության դեմ (անկանոն միգրացիա, մարդկանց առևտուր, մաքսանենգություն): Ինտերպոլի ազգային կենտրոնական բյուրոն գործում է ոստիկանության կազմում: Երբ ստեղծվեն միգրանտին բնակարանային պայմաններով ապահովող կենտրոններ ոստիկանությունը կիրականացնի դրանց նկատմամբ վերահսկողությունը:
5. **Ազգային անվտանգության ծառայությունը և իր սահմանափակ գործերը** իրականացնում են պետական սահմանի նկատմամբ հսկողություն և վարում են սահմանային կառավարման տեղեկատվական համակարգը, որտեղ գրանցվում են սահմանահատումները:
6. **Հայաստանի Հանրապետության նախագահի աշխատակազմը**, Ներման, քաղաքացիության, պարգևների և կոչումների հարցերով վարչության միջոցով, ապահովում է քաղաքացիություն շնորհելու և քաղաքական ապաստան տալու գործառնությունները:
7. **ՀՀ արդարադատության նախարարությունը** պատասխանատու է քաղաքացիական կացության ակտերի (ծննդյան, մահվան, ամուսնության, ամուսնալուծության, որդեգրման) գրանցման համար: Վարում է քաղաքացիական կացության ակտերի տվյալների շտեմարանը և իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրը: Իրականացնում է վերահսկողություն քրեակատարողական համակարգի նկատմամբ: Սերտորեն ներգրավված է ԵՄ-Հայաստան գործընթացներում (շարժունակության շուրջ գործընկերություն, վիզայի ռեժիմի դյուրացում, ռեադմիսիա և այլն):
8. **Քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչությունը** մշակում և իրականացնում է ավիացիայի բնագավառում ՀՀ կառավարության քաղաքականությունը, ինչպես նաև վարում է և վերահսկում է ավիացիոն ծառայությունները և ենթակառուցվածքները, որոնք գործում են Հայաստանում:
9. **ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարությունը** պատասխանատու է զբոսաշրջության զարգացման քաղաքականության մշակման և իրականացման համար, ինչպես նաև

մշակում է երկրում ներդրումային քաղաքականությունը: Այն նաև մշակում և իրականացնում է ձեռնարկատիրության զարգացմանը, այդ թվում փոքր և միջին ձեռնարկատիրությանն ուղղված պետական քաղաքականությունը: Նախարարությունը ստեղծել է «Փոքր և միջին ձեռնարկությունների զարգացման ազգային կենտրոն» հիմնադրամը:

10. Կառավարության աշխատակազմ Էլեկտրոնային կառավարման ենթակառուցվածքների ներդրման գրասենյակը համակարգում է Հայաստանի Էլեկտրոնային կառավարման ռազմավարության ընդհանուր իրականացման աշխատանքները և պատասխանատու է Հայաստանում Էլեկտրոնային հասարակության տեխնիկական իրականացման (ներառյալ Էլեկտրոնային նույնականացման քարտերի և կենսաչափական անձնագրերի ներմուծումը) համար:
11. **ՀՀ սփյուռքի նախարարության** նպատակն է ապահովել Հայաստանի և հայկական սփյուռքի միջև գործընկերությունն ու ամրապնդել կապերը, ի վերջո բարձրացնել հայության միասնական ոգին:
12. **Հայաստանի Հանրապետության Ազգային վիճակագրական ծառայությունը (ԱՎԾ)** հավաքագրում, մշակում, ամփոփում, վերլուծում և հրապարակում է վիճակագրական տվյալները, ներառյալ՝ միգրացիային առնչվող տվյալները, համակարգում է տեղեկությունների և տվյալների հավաքագրման գործընթացը՝ միջազգային չափանիշների վրա հիմնված դասակարգման և կողավորման միասնական համակարգի համաձայն, կազմակերպում է վիճակագրական հարցումներ և իրականացնում է բնակչության մարդահամար:
13. **Ազգային անվտանգության խորհուրդը** կազմակերպում, համակարգում և վերահսկում է Հայաստանի ազգային անվտանգության ռազմավարության մեջ սահմանված հայեցակարգերի և պետական ծրագրերի իրականացման աշխատանքները, համակարգում է ազգային անվտանգության ոլորտում պետական մարմինների աշխատանքները և գնահատում է այս մարմինների կողմից ազգային անվտանգությանն առնչվող որոշումների արդյունավետ իրականացումը: ԱՎԽ-ն սահմանում է երկրի ռազմավարական զարգացման հիմնական ուղղությունները (ներառյալ զինված ուժերի, իրավապահ մարմինների և հարկային ու մաքսային համակարգերի, սահմանային կառավարման, անկանոն միգրացիայի դեմ պայքարին ուղղված բարեփոխումները): ԱՎԽ-ում ձևավորվել է աշխատանքային խումբ, որը զբաղվում է երկրի միգրացիոն ռազմավարության մշակմամբ: ԱՎԽ-ն նաև վերահսկում է ԵՄ-ի նկատմամբ ստանձնած պարտավորությունների իրականացումը:
14. **ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտեն** կառավարում, կազմակերպում և վերահսկում է մաքսային աշխատանքները, ինչպես նաև իրականացնում է ապրանքների մուտքի ու ելքի նկատմամբ հսկողություն:
15. **ՀՀ առողջապահության նախարարությունը** ձեռնարկում է միջոցներ վտանգավոր և վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման ուղղությամբ:
16. **ՀՀ կրթության նախարարությունը** մշակում և իրականացնում է կրթության և գիտության բնագավառում ՀՀ կառավարության քաղաքականությունը:
17. **ՀՀ տրանսպորտի նախարարությունը** մշակում և իրականացնում է ՀՀ կառավարության քաղաքականությունը տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտներում:
18. **ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարությունը** մշակում, իրականացնում և համակարգում է քաղաքացիական պաշտպանության և արտակարգ իրավիճակներում բնակչության պաշտպանության բնագավառներում ՀՀ կառավարության քաղաքականությունը:
19. **ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերով նախարարությունը** մշակում և իրականացնում է սպորտի և երիտասարդության հարցերի բնագավառներում պետական քաղաքականությունը:
20. **ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը** մշակում և իրականացնում է պետության եկամուտների ձևավորման, պետական ֆինանսների կառավարման

բնագավառներում քաղաքականությունը, ինչպես նաև համակարգում է սոցիալ-տնտեսական զարգացման ծրագրերը:

21. **ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը** մշակում է և իրականացնում է գյուղատնտեսության և անտառային տնտեսության բնագավառներում ՀՀ կառավարության քաղաքականությունը: Ընդգրկում է Սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայությունը:
22. **ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը** մշակում է և իրականացնում է պաշտպանության բնագավառում ՀՀ կառավարության քաղաքականությունը:
23. **Հանրապետությունում մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) հարցերով խորհրդարանը** իրականացնում է թրաֆիքինգի հարցերի վերաբերյալ խորհրդատվություն:

2008 թվականից ի վեր ստեղծվել են նոր մարմիններ, որոնք միգրացիայի կառավարման գործում ունեն իրենց դերակատարումը:

Միգրացիայի կառավարման ոլորտում տեղի ունեցած նշանակալից փոփոխությունների շարքում է **Միգրացիոն պետական ծառայության** կարգավիճակի բարձրացումը (<http://smsmta.am>):

Որպես Միգրացիայի կառավարման ոլորտի 2008 թվականի գնահատման շարունակություն, Հայաստանի Հանրապետության վարչապետի որոշմամբ նախատեսվում է միջգերատեսչական աշխատանքային խմբի ստեղծումը⁶⁹, որի նպատակն է քննարկել Հայաստանում միգրացիայի կառավարման ոլորտի գնահատման մեջ՝ Գնահատող առաքելության գեկույցում (պատրաստված ՄՄԿ «Միգրացիայի կառավարման ծրագրի հայաստանյան գնահատման գործընթացում կարողությունների զարգացում» ծրագրի շրջանակներում) ներկայացված մեկնաբանություններն ու առաջարկները, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպությունների և փորձագետների կողմից կատարված մեկնաբանություններն ու առաջարկները՝ միգրացիայի կառավարման ոլորտում բարեփոխումների վերաբերյալ նոր առաջարկներ մշակելու համար: Միջգերատեսչական աշխատանքային խմբի առաջարկությամբ՝ Միգրացիոն գործակալության կարգավիճակը բարձրացավ՝ դառնալով Միգրացիոն պետական ծառայություն (ՄՊԾ), որին վերապահվել է նոր գործառույթ՝ «համակարգել միգրացիոն աշխատանքներում ներգրավված մարմիններին, մշակել միգրացիոն քաղաքականությունն ու իրավական ակտերը և ապահովել այդ քաղաքականության իրականացումը»:⁷⁰

ՄՊԾ-ն պաշտոնապես ստեղծվել էր 2009 թվականին:⁷¹ ՄՊԾ-ի նպատակները և խնդիրներն են՝ i) միգրացիոն գործընթացների պետական կարգավորման քաղաքականության մշակումը և իր իրավասությունների սահմաններում դրա իրականացումը. ii) միգրա-

69 2009 թվականի ապրիլի 16-ի՝ «Միջգերատեսչական աշխատանքային խումբ ստեղծելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության վարչապետի թիվ 304-Ա որոշում:

70 2009 թվականի դեկտեմբերի 7-ի «Հայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման նախարարության «Միգրացիոն պետական ծառայության աշխատակազմ» պետական կառավարչական հիմնարկ ստեղծելու, Հայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման նախարարության Միգրացիոն պետական ծառայության կանոնադրությունը և աշխատակազմի կառուցվածք հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշում, Լ. Ընդհանուր դրույթներ, 6-րդ հոդվածի 2-րդ կետ:

71 2009 թվականի նոյեմբերի 18-ի «ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության կազմում միգրացիայի կառավարման ոլորտում պետական ծառայություն ստեղծելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության նախագահի թիվ ՆՀ-289-Ն հրամանագիր, 2009 թվականի դեկտեմբերի 7-ի «Հայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման նախարարության «Միգրացիոն պետական ծառայության աշխատակազմ» պետական կառավարչական հիմնարկ ստեղծելու, Հայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման նախարարության Միգրացիոն պետական ծառայության կանոնադրությունը և աշխատակազմի կառուցվածք հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշում:

ցիոն գործառույթներ ունեցող մարմինների համակարգումը՝ միգրացիոն քաղաքականության և դրա կիրարկումն ապահովող իրավական ակտերի մշակումը. iii) օտարերկրյա քաղաքացիներին և քաղաքացիություն չունեցող անձանց ապաստանի տրամադրման հարցերով Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված իրավասությունների իրականացումը. iv) 1988-1992 թվականներին Ադրբեջանի Հանրապետությունից բռնագաղթած փախստականների և տեղահանված այլ անձանց՝ հասարակության մեջ ինտեգրման քաղաքականության մշակումն ու իրականացումը. v) անօրինական միգրացիայի կանխարգելման նպատակով Հայաստանի Հանրապետության համապատասխան նախարարությունների, դիվանագիտական ներկայացուցչությունների, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպությունների հետ համապատասխան ծրագրերի մշակումն ու իրականացումը. vi) Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների ներգաղթը խրախուսող պետական քաղաքականության մշակումն ու իրականացումը:

ՄՊԾ-ի վերանայված գործառույթներն են՝

1) միգրացիոն իրավիճակի վերլուծության և գնահատման, փոփոխման միտումների բացահայտման հիման վրա միգրացիոն քաղաքականության հայեցակարգի մշակում.

2) Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական ծրագրերի նախագծերի վերաբերյալ միգրացիոն հետևանքների տեսանկյունից փորձագիտական եզրակացություններ ներկայացնելը.

3) հանրապետության տարածքում բնակչության ներքին տեղաշարժերի հետևանքով ստեղծված միգրացիոն իրավիճակի գնահատում, զարգացման հիմնական միտումների վերլուծություն.

4) Հայաստանի Հանրապետության համապատասխան նախարարությունների, դիվանագիտական ներկայացուցչությունների, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպությունների հետ՝ Հայաստանի Հանրապետությունից արտագաղթած բնակչության հետդարձի (ռեմիգրացիայի) ծրագրերի մշակում և իրականացում.

5) հանրապետության բնակչության վերաբնակեցման, բնակչության ժողովրդագրական իրավիճակի բարելավման վերաբերյալ առաջարկությունների ներկայացում.

6) իր իրավասությունների սահմաններում բնակչության տեղաշարժերի կարգավորման իրականացման ծրագրերի մշակում և իրականացում.

7) 1988-1992 թվականներին Ադրբեջանի Հանրապետությունից բռնագաղթած փախստականներին մշտական կացարանով ապահովելու նպատակով ծրագրերի իրականացում.

8) 1988-1992 թվականներին Ադրբեջանի Հանրապետությունից բռնագաղթած փախստականներին Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիության ձեռքբերման, կրթական, առողջապահական, իրավական օգնության և այլ հարցերում աջակցության ապահովում.

9) օտարերկրյա քաղաքացիներին և քաղաքացիություն չունեցող անձանց ապաստանի տրամադրման մասին դիմումների քննարկում, այդպիսի կատեգորիայի անձանց՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված իրավական, սոցիալական և այլ բնույթի օժանդակության տրամադրում.

10) պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային, ինչպես նաև տեղական ինքնակառավարման մարմինների հետ համատեղ սահմանամերձ, բարձր

լեռնային և աղետի գոտու բնակավայրերի ժողովրդագրական իրավիճակի բարելավմանն ուղղված՝ բնակչության վերաբնակեցման ծրագրերի մշակում և իրականացում:

11) միգրացիոն տարբեր հոսքերի ներկայացուցիչներին (փախստականներ, ապաստան հայցողներ, Հայաստան վերադարձողներ, Հայաստանից մեկնել ցանկացողներ և այլն) իրավական-խորհրդատվական բնույթի տեղեկությունների տրամադրում:

12) հանրապետական գործադիր մարմինների միգրացիոն գործընթացների մասին տեղեկությունների ստացում, համակարգում և տեղեկատվական բանկի ստեղծում:

13) փախստականների և տեղաշարժված այլ անձանց մասին տեղեկատվական բանկի վարում, նրանց մասին այլ մարմիններին և կազմակերպություններին սահմանված կարգով տեղեկությունների տրամադրում:

14) իր իրավասությունների սահմաններում ոլորտին առնչվող հարցերի շրջանակներում միջազգային համագործակցության իրականացում:

15) բնակչության միգրացիայի հարցերով Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերի նախագծերի մշակման աշխատանքներին սահմանված կարգով մասնակցություն:

ՄՊԾ-ն ունի հետևյալ ստորաբաժանումները՝ ա) Միգրացիոն քաղաքականության բաժին, բ) Ապաստանի հարցերով բաժին, գ) Փախստականների հարցերի բաժին, դ) Արտաքին կապերի բաժին, ե) Ֆինանսա-հաշվապահական բաժին, զ) Ընդհանուր բաժին:

2009 թվականից սկսած, Միգրացիոն պետական ծառայությունն աշխատանքներ է տանում 2010 թվականի դեկտեմբերին հաստատված՝ երկրի միգրացիոն ռազմավարության մշակման ուղղությամբ:

ՀՀ սփյուռքի նախարարությունը ստեղծվել է 2008 թվականին (<http://www.mindiaspora.am>):⁷² Նախարարության նպատակն է ապահովել հայկական սփյուռքի հետ գործակցությունը, ամրապնդել դրանց միջև կապերը՝ հայ ժողովրդի հոգևոր միասնությանը: Հայաստան-սփյուռք գործակցության նպատակն է միջազգային իրավունքի շրջանակներում պաշտպանել հիմնարար իրավունքները և ազատությունները, ներառյալ՝ լեզվի օգտագործման, մշակույթի, կրոնի, կրթության, յուրաքանչյուր հայի ազատ տեղաշարժի հետ կապված իրավունքները (անկախ այն հանգամանքից՝ Հայաստանի քաղաքացի է, թե սփյուռքից է), պահպանել հայերի ազգային ինքնությունը և ամրապնդել հայրենիքի և Սփյուռքի միջև կապերը:

Հայաստան-սփյուռք գործակցության հիմնական ուղղություններն են՝ ա) ազգային ինքնության արմատավորումն ու պահպանումը. բ) սփյուռքի մասնագետների մեջ ներուժի խթանումը և օգտագործումը Հայաստանի և հայկական սփյուռքի զարգացման գործընթացներում. գ) բնակչության կամ քաղաքացիության երկրի հասարակական, քաղաքական, մշակութային և տնտեսական կյանքին հայ մարդու լիարժեք ինտեգրմանն աջակցելը՝ հայկական ինքնության համապատասխան. դ) այլալեզու և այլադավան հայերի շրջանում հայկական ազգային ինքնության հաստատմանն ու արմատավորմանը նպաստելը՝ այդպիսով նպաստելով նրանց «հայրենադարձությանը». ե) տարածաշրջանային ռազմավարական ծրագրերի մշակումը՝ յուրաքանչյուր շրջանի սեփական անհատական

72 Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2008 թվականի սեպտեմբերի 11-ի «Հայաստանի Հանրապետության սփյուռքի նախարարության աշխատակազմ» պետական կառավարչական հիմնարկ ստեղծելու, Հայաստանի Հանրապետության սփյուռքի նախարարության կանոնադրությունը և աշխատակազմի կառուցվածքը հաստատելու մասին» N 1049-Ն որոշում

կարիքների հաշվառմամբ. գ) համահայկական ՉԼՄ-ների և տեղեկատվական ցանցի ձևավորմանն ու զարգացմանն աջակցելը. է) ազգային միասնականությունը և հայրենադարձությունը խթանող ծրագրերի մշակումը, հայոց պետականության ամրապնդմանն աջակցելը. ը) հայկական համայնքների միավորմանն աջակցելը. թ) հայկական կրթական հաստատությունների զարգացմանն աջակցելը. ժ) ամբողջ աշխարհում տարբեր համալսարանների հայկական հետազոտական կենտրոններին և բաժիններին աջակցելը և հայագիտության ինքնուրույն ծրագրերի մշակումը:

Ընդհանուր առմամբ, հայկական սփյուռքի ներուժը լիովին չի օգտագործվում, և ազգային քաղաքականությունը պետք է խթանի հայկական սփյուռքի ավելի մեծ մասնակցությունը երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման գործընթացում, ինչպես նաև պետք է ձևավորի միջավայր՝ որակավորված քաղաքացիների վերադարձի համար. այս գործընթացն օգնում է խթանել միգրացիայի և զարգացման միջև կապերը: Քանի որ Հայաստանը չունի հյուպատոսական ներկայացուցչություն աշխարհի բոլոր երկրներում, սփյուռքի կազմակերպությունները ևս կարող են իրենց դերակատարումն ունենալ արտասահմանում հայ միգրանտների իրավունքների պաշտպանության գործում:

Ազգային անվտանգության խորհուրդը (<http://www.nsc.am/>) հիմնադրվել է 2008 թվականին՝ Հանրապետության Նախագահի՝ 2008 թվականի մայիսի 26-ի թիվ ՆՅ-128-Ն հրամանով: ԱԱԽ-ն պատասխանատու է ներքին, արտաքին, քաղաքական, ռազմական, սոցիալական, պարենային, էներգետիկ, բնապահպանական, տեղեկատվական, ժողովրդագրական, գիտատեխնոլոգիական և ազգային անվտանգության ու ազգային շահերի այլ բնագավառներին վերաբերող հարցեր բարձրացնելու համար: ԱԱԽ-ն կազմակերպում, համակարգում և մշտադիտարկում է Հայաստանի Ազգային անվտանգության ռազմավարությամբ⁷³ Նախատեսված Հայեցակարգերի ու պետական ծրագրերի իրականացմանն ուղղված աշխատանքները և կարող է դրանց իրականացման համար որոշումներ ընդունել: Հայաստանի Ազգային անվտանգության ռազմավարությունը կարևոր է սահմանների կառավարման, ինչպես նաև անկանոն միգրացիայի կառավարման համար:

ԱԱԽ-ն համակարգում է ազգային անվտանգության ոլորտում պետական մարմինների գործունեությունը և գնահատում է այդ մարմինների կողմից ազգային անվտանգությանն առնչվող որոշումների իրականացման արդյունավետությունը: ԱԱԽ-ն սահմանում է երկրի ռազմավարական զարգացման, ազգային անվտանգության, ազգային մրցունակության բարձրացման և դրանց իրագործման համար որոշումների ընդունմանն ուղղված հիմնական ուղղությունները: ԱԱԽ-ն պատասխանատու է Ազգային անվտանգության ռազմավարության համաձայն զինված ուժերի, իրավապահ մարմինների, և հարկային ու մաքսային համակարգերի ռազմավարական բարեփոխումների, ինչպես նաև նրանց գործունեության արդյունավետության գնահատման համար:

ԱԱԽ-ն ներառում է հիմնական պետական կառույցների ղեկավարներին, ինչպիսիք են՝ Հայաստանի Ազգային ժողովի Նախագահը, վարչապետը, փոխվարչապետը, Սահմանադրական դատարանի Նախագահը, պաշտպանության և ներքին գործերի նախարարները, Հանրապետության Նախագահի աշխատակազմի ղեկավարը, գլխավոր դատախազը, ԱԱԾ-ի ղեկավարը, ոստիկանապետը, Հայաստանի զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետը: ԱԱԽ-ն գլխավորում է Հանրապետության Նախագահը: ԱԱԽ-ի քարտուղարը պատասխանատու է ԱԱԽ-ի որոշումների իրականացման ապահովման, ԱԱԽ-ի աշխատակազմի համակարգման և այդ որոշումների իրականացման մշտադիտարկման

73 «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային անվտանգության ռազմավարություն», հաստատված է ՀՀ Նախագահի՝ 2007 թվականի փետրվարի 26-ի թիվ ՆՅ-37-Ն հրամանով:

համար: ԱԱԽ-ն ունի Ազգային անվտանգության ռազմավարության իրականացման, ներքին անվտանգության և արտաքին անվտանգության վարչություններ: ԱԱԽ-ն ունի մի քանի միջգերատեսչական հանձնաժողովներ:

ԱԱԽ-ի հովանավորության ներքո է ձևավորվել երկրի միգրացիոն ռազմավարությունը կազմող աշխատանքային խումբը: ԱԱԽ-ն նաև մշտադիտարկում է ԵՄ-ի առջև ստանձնած պարտավորությունների կատարումը:

Կարևոր զարգացում էր նաև Միգրացիայի ռեսուրսային կենտրոնի (ՄՌԿ) փոխանցումը ԱՄՀՆ-ին: Հայաստանում ՄՌԿ-ն հիմնադրվել է 2006 թվականին՝ ԵՄ-ի ֆինանսավորմամբ⁷⁴, և մինչև 2008 թվականը (մինչև ծրագրի ավարտը) գործել է որպես ՄՄԿ-ի Ծրագրերի մշակման և իրականացման բաժնի ստորաբաժանում: Այդ ժամանակահատվածում ՄՌԿ-ն անվճար խորհրդատվություն է տրամադրել 3500 մարդու (անհատական) և անցկացրել է 650 հեռախոսային խորհրդատվություն: ՄՌԿ-ն գործել է Երևանում և Հայաստանի 3 մարզերում (Լոռի և Շիրակ՝ հյուսիսում, և Սյունիք՝ հարավում): Հայաստանի արտաքին գործերի նախարարության 2009 թվականի նամակի համաձայն՝ ՄՌԿ-ն փոխանցվել է ԱՄՀՆ-ին առընթեր «Զբաղվածության պետական ծառայություն» գործակալությանը (ԶՊԾԳ): Փոխանցումն ավարտվել է 2010 թվականին ԱՄՀՆ-ի և ՄՄԿ-ի միջև կնքված ՓՀ-ին համապատասխան և փորձարկվել է Էրեբունի-Նուբարաշեն համայնքի զբաղվածության կենտրոնում:⁷⁵ Ընտրվել է ԶՊԾԳ-ն, քանի որ Հայաստանի բոլոր մարզերում նրա կազմում արդեն գործում է 51 զբաղվածության կենտրոն և, հետևաբար, այն կարող է ապահովել ՄՌԿ-ի և զբաղվածության կենտրոնների միջև կապը, ինչը կարևոր է:

ԱՄՀՆ-ն ընդունել է որոշում այն մասին, որ երկրում հիմնադրված բոլոր ՄՌԿ-ները պետք է հիմնված լինեն ՄՄԿ-ի ՄՌԿ մոդելի վրա: 2010-2011 թվականներին ԱՄԿ-ն ՄՄԿ-ի ՄՌԿ մոդելը կրկնօրինակեց ԶՊԾԳ-ի ևս 2 վայրում՝ Իջևանում (Տավուշի մարզ) և Աշտարակում (Արագածոտնի մարզ):

ՄՄԿ-ն ԶՊԾԳ-ի համար հրատարակեց 23 նպատակակետ երկրների վերաբերյալ ուղեցույցներ (Ավստրալիա, Ավստրիա, Բելգիա, Զեխիայի Հանրապետություն, Ֆինլանդիա, Ֆրանսիա, Վրաստան, Հունգարիա, Իրան, Իտալիա, Ղազախստան, Նոր Զելանդիա, Լեհաստան, Պորտուգալիա, Քաթար, Ռուսաստանի Դաշնություն, Իսպանիա, Շվեդիա, Նիդերլանդներ, Ուկրաինա, Միացյալ Թագավորություն, Միացյալ Արաբական Էմիրություններ, և Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ): ՄՄԿ-ն նպատակակետ երկրի ուղեցույցներ է մշակել նաև այլ երկրների համար (Հունաստան, Գերմանիա, և Թուրքիա):

Հարկ է նշել, որ տեղայնացված ՄՌԿ-ին օժտել են նոր՝ վերադարձող միգրանտների վերաինտեգրման գործառնություն: Համակարգման այս գործառնությունը հիմնականում բաղկացած է լինելու միգրանտի վերադարձից հետո հետընդունման անհատական խորհրդատվություններ տրամադրելուց՝ վերադարձողի կարիքների ու հնարավորությունների որոշման, ինչպես նաև վերաինտեգրման անհատական ծրագրի համատեղ մշակման նպատակով: Այնուհետև, ՄՌԿ-ի հիմնական գործառնությունը լինելու է վերադարձածին համապատասխան աջակցող կառույցներ ուղեգրումը, վերաինտեգրման յուրաքանչյուր դեպքի վարումը, և որոշակի ժամանակահատվածում վերաինտեգրման գործընթացի մշտադիտարկումը:

74 «Իրազեկ միգրացիա՝ Հարավային Կովկասի երկրների և ԵՄ-ի միջև ազգային կարողությունների զարգացման և միջտարածաշրջանային երկխոսության միջոցով օրինական միգրացիան խրախուսելու ինտեգրված մոտեցում» ծրագրի շրջանակում (ԵՀ-ի AENEAS ծրագրի ֆինանսավորմամբ):

75 ՄՌԿ-ն տեղայնացվել է որպես ՄՄԿ-ի՝ «Անօրինական միգրացիայի կասեցումը Հայաստանում և Վրաստանում և օրինական միգրացիայի դրական ազդեցությունների բարձրացումը» (Իտալիայի կառավարության ֆինանսավորմամբ) ծրագրի հաջորդող միջոցառման մաս:

Կարևոր է նշել, որ 2009-ի միգրանտների խորհրդատվությունների գործառույթն ավելացնում է ՄՌԿ/2009-ի աշխատակազմի պաշտոնի անձնագրերում այդպիսով ապահովելով կայունություն ՄՌԿ-ի համապատասխան ծրագրի ավարտից հետո:

ՄՌԿ-ները համագործակցում են ՄՊԾ-ի, զբաղվածության հարցերով մասնավոր գործակալությունների, հյուպատոսական մարմինների և միգրանտների իրավունքների պաշտպանության հարցերով զբաղվող ՀԿ-ների, ինչպես նաև Սփյուռքի և օտարերկրյա կազմակերպությունների հետ:

Գնահատող թիմը հաստատակամորեն առաջարկում է *երկրում ընդլայնել ՄՌԿ-ների ցանցը*, քանի որ ՄՌԿ-ները կարող են վճռորոշ դեր խաղալ երկկողմ, տարածաշրջանային և բազմակողմ աշխատանքային պայմանագրերի, և շարժունակության շուրջ գործընկերության իրականացման գործում: ՄՌԿ-ները կարող են կարևոր դեր ունենալ նաև վերադարձների վերաինտեգրման գործում:

«Էլեկտրոնային կառավարման ենթակառուցվածքների ներդրման գրասենյակ» ՓԲԸ-ն (ԷԿԵՆԳ, <http://www.ekeng.am>) հիմնադրվել է 2009 թվականին՝ նոր նույնականացման քարտերի և կենսաչափական փաստաթղթերի ներդրման նպատակով:⁷⁶ Ի սկզբանե այն ստեղծվել է որպես բաց բաժնետիրական ընկերություն Էկոնոմիկայի նախարարության ներքո՝ պետական սեփականություն հանդիսացող բաժնետոմսերի կառավարման նպատակով: 2011 թվականին ԷԿԵՆԳ-ը վերակազմավորվեց փակ բաժնետիրական ընկերության, որը գլխավորում է Հայաստանի կառավարության աշխատակազմի ղեկավարը:⁷⁷ ԷԿԵՆԳ-ը համակարգում է Հայաստանի Էլեկտրոնային ռազմավարության ընդհանուր իրականացումը և պատասխանատու է Հայաստանում Էլեկտրոնային հասարակության տեխնիկական իրականացման համար:⁷⁸

ԷԿԵՆԳ-ն ստեղծում է ընդհանուր շրջանակ՝ ընդհանուր կապ ապահովելով տարբեր տեղեկատվական համակարգերի միջև և Հայաստանի կառավարության տարբեր մարմիններին հնարավորություն տալով համակարգել ոչ միայն Էլեկտրոնային հասարակությանը վերաբերող տարբեր նախաձեռնությունները, այլև տեղեկատվական համակարգերը համակցել ընդհանուր տնտեսական նպատակներին, ապահովել փոխգործունակությունը, և խուսափել ներդրումների կրկնակումից: Սա կնպաստի պետական կառավարման ողջ համակարգում և մասնավոր հատվածում դիմումների առավել արդյունավետ շրջանառությանը: Էլեկտրոնային հասարակության գործընթացը սկսելու և իրականացնելու նպատակով հանրային և մասնավոր ծառայություններից օգտվելու համար անհրաժեշտ են նույնականացման անվտանգ Էլեկտրոնային միջոցներ:

Հետևաբար, քաղաքացիներին նույնականությունը և իսկությունը հաստատող գործիքներով ապահովելու նպատակով ընկերության հիմնական ծրագրերից մեկը Էլեկտրոնային նույնականացման քարտերի և կենսաչափական անձնագրերի ներմուծումն է:

76 «Էլեկտրոնային կառավարման ենթակառուցվածքների ներդրման գրասենյակ» բաց բաժնետիրական ընկերություն ստեղծելու մասին» ՀՀ կառավարության՝ 2009 թվականի ապրիլի 30-ի թիվ 494-Ն որոշումը:

77 «Էլեկտրոնային կառավարման ենթակառուցվածքների ներդրման գրասենյակ» բաց բաժնետիրական ընկերությունը փակ բաժնետիրական ընկերության վերակազմավորելու մասին» ՀՀ կառավարության՝ 2011 թվականի ապրիլի 21-ի թիվ 442-Ն որոշումը:

78 «2010-2012 թվականներին ՀՀ-ում Էլեկտրոնային հասարակության ձևավորման հայեցակարգ»։ Ընդունվել է ՀՀ կառավարության 2010 թվականի փետրվարի 25-ի նիստի թիվ 7 արձանագրային որոշումով:

ԷԿԵՆԳ-ը Հայաստանում միակ ընկերությունն է, որը լիազորված է թվային ստորագրություններ տրամադրել ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց:

Մարդկանց թրաֆիքինգի հարցերով զբաղվող միջգերատեսչական հանձնաժողովը վերակազմավորվել է **Մարդկանց թրաֆիքինգի հարցերով խորհրդի**,⁷⁹ որը գլխավորում է փոխվարչապետը, և որի կազմի մեջ մտնում են կրթության և գիտության, Էկոնոմիկայի, ֆինանսների, արտաքին գործերի, առողջապահության, արդարադատության, աշխատանքի և սոցիալական հարցերի, սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարները, Ազգային անվտանգության ծառայության, Ոստիկանության և Միգրացիայի պետական ծառայության ղեկավարները, ինչպես նաև գլխավոր դատախազը և Հանրապետության Նախագահի աշխատակազմի արտաքին կապերի վարչության պետը: Այս ձևաչափը բավականին հաջող էր՝ փոխվարչապետի գործնական մշտադիտարկման և նախարարների ու պետական գերատեսչությունների ղեկավարների գործունեության մասնակցության շնորհիվ: Գնահատող թիմը գտնում է, որ *միգրացիայի կառավարման հարցերը համակարգող բարձրաստիճան խորհուրդ* ունենալը խիստ արդյունավետ կլինի:

Գնահատող թիմը շարունակում է մեծապես կարևորել և առաջարկում է *Էլ ավելի հստակեցնել միգրացիայի կառավարման ոլորտում ներգրավված բոլոր մարմինների գործունեության համակարգումը*: Հաշվի առնելով Հայաստանում միգրացիայի շուրջ լիազորությունների մասնատվածությունը՝ բոլոր հիմնական շահագրգիռ կողմերից բաղկացած *միգրացիայի միջգերատեսչական հանձնաժողովի/խորհրդի* ստեղծումը կարող է լուծում հանդիսանալ, որը կհամակարգի ոլորտում այս մարմինների գործունեությունը, և կհետևի տեղում այս քաղաքականությունների իրականացմանը: Նման հանձնաժողովը ՄԴԾ-ից բացի հավասար մասնակցության հնարավորություն կտա նաև ԱՍՀՆ-ի, ԱԳՆ-ի, ԱԱԾ-ի, Ոստիկանության, ԱԱԽ-ի պես կարևոր մարմիններին և կներգրավի միգրացիայի կառավարման տարբեր ոլորտներում ձայնի իրավունք ունեցող ավելի մեծ թվով հաստատությունների, ինչպիսիք են Կրթության և գիտության նախարարությունը, Առողջապահության նախարարությունը, Էկոնոմիկայի նախարարությունը, Սփյուռքի նախարարությունը, Տրանսպորտի և կապի նախարարությունը, Ազգային վիճակագրական ծառայությունը, Պետական եկամուտների կոմիտեն, Արտակարգ իրավիճակների նախարարությունը, ինչպես նաև Կառավարության աշխատակազմը և Հանրապետության Նախագահի աշխատակազմը: Ի վերջո, միգրացիայի բազմաշերտությունն այս կամ այն կերպ վերաբերում է Հայաստանի հանրային կառավարման գրեթե բոլոր օղակներին:

Հարկ է նշել, որ 2012 թվականին Հայաստանում նախատեսվում է անցկացնել խորհրդարանական ընտրություններ, և հնարավոր է, որ նոր կառավարության ձևավորման արդյունքում վերակազմակերպվի Հայաստանում միգրացիայի կառավարման համար պատասխանատու վարչական կառուցվածքը:

79 ՀՀ վարչապետի՝ 2007թ. դեկտեմբերի 6-ի թիվ 861-Ա որոշում «Հայաստանի Հանրապետությունում մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) հարցերով խորհուրդ ստեղծելու և Հայաստանի Հանրապետության վարչապետի 2002 թվականի հոկտեմբերի 14-ի թիվ 591-Ա որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին», փոփոխված 2008թ. հունիսի 23-ին, 2010թ. հունվարի 21-ին և 2011թ. հունվարի 11-ին:

Ե. ՄԻԳՐԱՑԻԱՅԻ ՈԼՈՐՏԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԳՈՐԾԱՌԱԿԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐ

Առանձնացնել միգրացիայի կառավարումն իրականացնելուն ուղղված համակարգման գլխավոր հաստատություն: Ամրապնդել համագործակցությունը միգրացիայի կառավարմամբ զբաղվող հաստատությունների միջև՝ կնքելով համագործակցության նոր արձանագրություններ կամ երկարաձգելով գործող արձանագրությունների ժամկետը
Գնահատում՝ Մասամբ ներդրված Միգրացիոն պետական ծառայության հիմնադրումով, թեև գերատեսչական մարմինը դեռևս չունի նշվածի համար անհրաժեշտ ողջ ներուժը
Միգրացիոն ցուցիչների միասնական փաթեթի հիման վրա, որոնց շուրջ ներգրավված հաստատությունները պետք է տան իրենց համաձայնությունը և կիրառեն, ստեղծել միգրացիոն տվյալների կառավարման միասնական համակարգ, որով կկարգավորվի տվյալների հավաքագրումը, վերլուծությունը և փոխանակումը միգրացիայի կառավարմամբ զբաղվող գերատեսչական մարմինների միջև: Այս գործընթացում համակարգող դեր, ըստ էության, կստանձնի հզորացված միգրացիոն առանցքային հաստատությունը
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
Ապահովել, որ ԱԱԾ սահմանային վերահսկողության ստորաբաժանմանը հասանելի լինեն Արտաքին գործերի նախարարության կողմից տրամադրված վիզաների մասին տվյալները՝ նախքան ճամփորդողները կհասնեն սահմանին
Գնահատում՝ կատարված է
Առաջարկվում է, որ ԱԱԾ սահմանային վերահսկողության ստորաբաժանումը և Ոստիկանությունը, ներառյալ Ոստիկանության ԱՎՎ-ն աշխատեն Սահմանային կառավարման տեղեկատվական համակարգի տվյալների բազայում և մուտք ունենան տվյալների բազայում գրանցված տեղեկությունների, որոնք բավարար են՝ կատարելու իրենց գործառնություններն ու պարտականությունները: Անհրաժեշտ է անհապաղ կերպով դադարեցնել սահմանային վերահսկողության և Ոստիկանության ԱՎՎ տվյալների բազաների տարանջատումը, քանի որ այս պրակտիկան լրջորեն սպառնում է Հայաստանի անվտանգությանը
Գնահատում՝ կատարված է
Առաջարկվում է, որ իրավասու հաստատությունները ստեղծեն համագործակցության մեխանիզմ՝ հիմնելու՝ երկրում թույլատրելի ժամկետից ավելի երկար գտնվող օտարերկրացիներին բացահայտելու միասնական ընթացակարգ: Այն ներառում է ԱԱԾ սահմանային վերահսկողության ստորաբաժանման և Ոստիկանության, այդ թվում՝ Ոստիկանության ԱՎՎ-ի միջև՝ օտարերկրացիների՝ նախքան երկիր մուտք գործելու, մուտքի և ելքի վերաբերյալ տվյալների գրանցման համակարգչայնացված տեխնիկական համակարգի և տվյալների փոխանակման մեխանիզմի ստեղծում, որը հնարավորություն կընձեռի հետևելու մեկ վայրում օտարերկրացու ներգաղթի ողջ գործընթացին
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
Ամրապնդել համագործակցությունը ծագման և նպատակակետ հիմնական երկրների հետ և կնքել ռեադմիսիայի մասին համաձայնագրեր այս երկրների, հատկապես հարևան երկրների հետ

Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան
<i>Վտարումն իրականացնելու նպատակով (այսինքն՝ հարկադիր արտաքսում ի հակադրություն վարչական արտաքսման) անհրաժեշտ է հիմնադրել հատուկ հիմնադրամ այս հիմնահարցի ուղղությամբ (ներառյալ բնակարանային պայմանների, փոխադրամիջոցի և բուժօգնության ապահովումը միգրանտների համար)</i>
Գնահատում՝ փոփոխություններ չկան

2. ՄԵԹՈՂԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Գնահատման մեթոդաբանությունը ներառում էր խորհրդակցություններ տարբեր նախարարությունների բարձր պաշտոնյաների, Ազգային ժողովի, Նախագահի աշխատակազմի, Ազգային անվտանգության խորհրդի հետ, ճեպագրույցներ Հայաստանում ՄՄԿ առաքելության ղեկավարության հետ, ճեպագրույցներ Հայաստանում ԵՄ պատվիրակության, ինչպես նաև ԵՄ խորհրդատվական խմբի հետ, և միգրացիայի ոլորտը կարգավորող քաղաքականության, օրենսդրության և գործողությունների ծրագրերի մասով վերջերս արձանագրված զարգացումների գնահատում:

Թիմի անդամներն իրենց ուրույն ներդրումն են ունեցել՝ միգրացիայի, սահմանների կառավարման, և միգրացիայի ոլորտը կարգավորող միջազգային, ԵՄ և տարբեր ազգային իրավական ակտերի ոլորտում իրենց ունեցած խորքային գիտելիքների և փորձառության հիման վրա ներկայացնելով իրենց սեփական պատկերացումները:

Ձեռնարկված քայլերի գնահատման այս զեկույցի գլխավոր նպատակն է, հաշվի առնելով 2008 թվականից ի վեր գրանցած առաջընթացը, վերհանել այն հիմնական բացթողումներն ու առանցքային կողմերը, որոնք լրացուցիչ ուշադրություն են պահանջում միգրացիայի կառավարման ոլորտում և Հայաստանի համար համակողմանի ու գործող իրավական դաշտի զարգացման գործում: Առաջնահերթությունը տրվել է օտարերկրացիների՝ դեպի Հայաստան ներգաղթին՝ ԵՄ-ի հետ Շարժունակության շուրջ համագործակցության վերաբերյալ համատեղ հռչակագրի ուղղությամբ առաջիկա բանակցությունների նպատակով, թեև Հայաստանի քաղաքացիների արտագաղթի հանգամանքը նույնպես հաշվի է առնվել:

ՀՀ կառավարության անդամների հետ հարցազրույցների ժամանակացույցը ներկայացված է *1-ին հավելվածում*:

Գնահատող թիմը

Գնահատող թիմը բաղկացած է հետևյալ անձանցից.

- Կոստա Ռիկայի մայրաքաղաք Սան Խոսեում գտնվող ՄՄԿ Կենտրոնական և Հյուսիսային Ամերիկայի և Կարիբյան ավազանի տարածաշրջանային գրասենյակի Հյուսիսային և Հարավային Ամերիկայի տարածաշրջանի տեխնիկական համագործակցության գծով մասնագետ պրն Պիեր Ռոսի-Լոնգի: Մինչ 2010 թվականը պրն Ռոսի-Լոնգին եղել է Եվրոպայի համար ՄՄԿ տեխնիկական համագործակցության գծով մասնագետը և Ավստրիայի մայրաքաղաք Վիեննայում գտնվող ՄՄԿ Եվրոպայի և Կենտրոնական Ասիայի հետ տեխնիկական համագործակցության կենտրոնի ղեկավարը: 2007–2008 թվականներին պրն Պիեր Ռոսի-Լոնգին եղել է գնահատման նպատակով այցելած խմբի ղեկավարը, որն անցկացրել է Հայաստանում միգրացիայի կառավարման ոլորտի առաջին համակողմանի գնահատումը: Պրն. Ռոսի-Լոնգին, որպես այս ուսումնասիրության թիմի ղեկավար, Եվրոպական միությանն է փոխանցել ԵՄ–ին անդամակցության ծրագրերի շուրջ իր պատկերացումներն ու տաս տարիների անձնական փորձառությունը՝ կարողությունների զարգացման և միգրացիայի կառավարման հարցերով, ինչպես նաև գիտելիքներն ու հմտությունները, որոնք ձեռք է բերել 2007–2008 թվականներին գնահատման նպատակով կատարած այցերի ընթացքում:
- Ավստրիայի մայրաքաղաք Վիեննայում տեղակայված ՄՄԿ-ի Արևելյան և հարավ-արևելյան Եվրոպայի և Կենտրոնական Ասիայի տարածաշրջանային գրասենյակի Եվրոպայի և Կենտրոնական Ասիայի համար Տեխնիկական համագործակցության գծով մասնագետ պրն Ֆրանց Պրուտչ: Պրն. Պրուտչը փորձառու է Արևելյան Բալկաններում (Բոսնիա և Հերցեգովինա, Ալբանիա) և Հարավային Կովկասում, և վերջերս նաև Արևելյան Աֆրիկայի (Զենիա) սահմանային վերահսկողության հետ կապված նախագծերում:
- ՄՄԿ Հայաստանի առաքելության ծրագրերի մշակման և իրականացման բաժնի ղեկավար տկն Զրիստինա Գալստյան: Տկն Գալստյանը ընդգրկված է եղել միգրացիայի կառավարման ոլորտի գնահատման թիմի կազմում 2007–2008 թվականներին: Տկն Գալստյանն իրավաբան է՝ մասնագիտացած Հայաստանի օրենսդրության և դրա գործողության ոլորտում: Տկն Գալստյանը հանդիսանում է ՄՄԿ Հայաստանի առաքելության ծրագրերի ազգային պատասխանատուն: Նրա շնորհիվ ուսումնասիրությունում ներկայացվել է Հայաստանի համատեքստը:

30 դեկտեմբերի 2011թ.

ՀԱՎԵԼՎԱԾ I. ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ

ՄՄԿ հայաստանյան առաքելություն

Ծրագրի զարգացման և իրականացման գրասենյակ

Օրակարգ միգրացիայի կառավարման ոլորտի կարիքների հետագա գնահատման նպատակով Հայաստան այցելած պատվիրակության համար

Օր 1. Երկուշաբթի, 2011 թվականի մայիսի 16

09:30 – 10:30	ՄՄԿ Հայաստանյան առաքելության անձնակազմ
10:30 – 12:30	Արտաքին գործերի նախարարություն Հյուպատոսական վարչության պետ պրն Տիգրան Սեյրանյան
14:00 – 15:30	Տարածքային կառավարման նախարարություն Նախարար, փոխվարչապետ պրն Արմեն Գևորգյան Միգրացիոն պետական ծառայության պետ պրն Գագիկ Եզանյան
15:30 – 18:00	Տարածքային կառավարման նախարարության Միգրացիոն պետական ծառայություն Ծառայության պետ պրն Գագիկ Եզանյան

Օր 2. Երեքշաբթի, 2011 թվականի մայիսի 17

09:45 – 11:00	ԵՄ խորհրդատվական խումբ Հայաստանում Հայաստանում ԵՄ խորհրդատվական խմբի թիմի ղեկավար, Սահմանների համալիր կառավարման և մաքսային հարցերով խորհրդատու պրն Անթի Ջարթիկայնեն
11:00 – 12:30	Ազգային անվտանգության խորհուրդ Ազգային անվտանգության խորհրդի քարտուղար դոկտոր Արթուր Բաղդասարյան Արտաքին անվտանգության վարչության պետ պրն Միշա Մելքոնյան Ազգային անվտանգության ռազմավարության իրականացման վարչության պետ գեներալ Արամ Թանանյան աշխատակազմի ղեկավար պրն Արտաշես Ավոյան Հայաստանում ԵՄ խորհրդատվական խմբի Արդարադատության, ազատության և անվտանգության գծով խորհրդատու տկն Կատրին Դյուլիո,
13:30 – 15:00	Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության «Զբաղվածության պետական ծառայություն» գործակալություն գործակալության պետ տկն Սոնա Հարությունյան գործակալության պետի օգնական տկն Անուշ Պողոսյան
15:00 – 16:30	Ազգային ժողով Պետական-իրավական հարցերի մշտական հանձնաժողովի նախագահ դոկտոր Դավիթ Հարությունյան
17:00 – 18:00	Սփյուռքի նախարարություն Նախարարի տեղակալ պրն Վարդան Մարաշալյան
19:30 – 21:00	ԵՄ խորհրդատվական խումբ Հայաստանում Հայաստանում ԵՄ խորհրդատվական խմբի Արդարադատության, ազատության և անվտանգության գծով խորհրդատու տկն Կատրին Դյուլիո

Օր 3. Չորեքշաբթի, 2011 թվականի մայիսի 18

09:30 – 11:00	Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանություն Ոստիկանության պետի տեղակալ գնդապետ Արթուր Օսիկյան Անձնագրային և վիզաների վարչության պետ գնդապետ Նորայր Մուրադխանյան Անձնագրային և վիզաների վարչության պետի տեղակալ ավագ լեյտենանտ Արսեն Համբարձումյան
11:00 – 12:30	Ֆրանսիայի Հանրապետության դեսպանություն Երևանում հյուպատոս պրն Ֆրեդերիկ Գրապին
12:30 – 13:45	Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի գլխավոր վարչություն Կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի գլխավոր վարչության պետ գնդապետ Գագիկ Ավետիսյան Անօրինական միգրացիայի դեմ պայքարի և միջազգային համագործակցության, կազմակերպական-վերլուծական հարցերի և բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտում կատարվող հանցագործությունների դեմ պայքարի բաժնի պետ գնդապետ Ռուբեն Դովլաթյան Անօրինական միգրացիայի դեմ պայքարի և միջազգային համագործակցության բաժնի պետ մայոր Արմեն Պետրոսյան Անօրինական միգրացիայի դեմ պայքարի և միջազգային համագործակցության բաժնի պետի տեղակալ մայոր Ռոբերտ Գրիգորյան
14:00 – 15:00	Կենտրոնական բանկ Ֆինանսական վերահսկողության վարչության պետ պրն Հրանտ Սուվարյան Դրամավարկային քաղաքականության վարչության պետ պրն Արթուր Ստեփանյան
16:00 – 18:00	Էկոնոմիկայի նախարարություն Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման վարչության պետ պրն Արմեն Եզանյան վարչության պետի տեղակալ պրն Արամ Ճշմարիտյան Տնտեսական քաղաքականության և ռազմավարությունների մշակման վարչության պետի տեղակալ պրն Արտակ Չիլինգարյան Զբոսաշրջության վարչության պետի տեղակալ տկն Մարի Գրիգորյան ԵՄ և միջազգային տնտեսական համագործակցության վարչություն տկն Անուշ Բաբայան

Օր 4. Հինգշաբթի, 2011 թվականի մայիսի 19

09:30 – 11:00	Պետական եկամուտների կոմիտե ՊԵԿ ռազմավարական ծրագրավորման վարչության պետ պրն Հայրապետյան Մաքսանենգության դեմ պայքարի և կրկնակի մաքսային հսկողության վարչության պետ պրն Սամվել Սանամյան Մաքսային հսկողության վարչության պետ պրն Գևորգ Սաղոյան
11:00 – 12:30	Արդարադատության նախարարություն Քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման գործակալության պետ պրն Համլետ Նավասարդյան Քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման գործակալության պետի տեղակալ պրն Արգամ Ստեփանյան
14:30 – 15:30	Երևանում Լեհաստանի դեսպանություն Քաղաքական բաժնի պետ պրն Մաչեյ Ֆալկովսկի
15:45 – 17:00	Հայաստանում Եվրոպական հանձնաժողովի պատվիրակություն Գործառնական և հարևանության քաղաքականության բաժնի ղեկավար պրն Ժան-Զրիստոֆ Գայրան Ծրագրի ղեկավար պրն Դավիթ Ավագյան
17:00 – 18:30	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն Աշխատանքի և զբաղվածության վարչության պետ պրն Թադևոս Ավետիսյան

Օր 5. Ուրբաթ, 2011 թվականի մայիսի 20

10:00 – 11:30	Ազգային անվտանգության խորհուրդ Ազգային անվտանգության ռազմավարության իրականացման վարչության պետ Գեներալ Արամ Թանասյան
12:00 – 14:00	Ծրագրի շահառուների հանդիպում Օրակարգ <ol style="list-style-type: none"> 1. Միգրացիայի կառավարման ոլորտի կարիքների հետագա գնահատման հիմնական արդյունքների ներկայացում 2. Ղազախստանի հետ երկկողմ աշխատանքային համաձայնագրեր կնքելու շուրջ բանակցությունների նախապատրաստական աշխատանքներ 3. Հայաստանում միգրացիայի պետական կարգավորման գործողությունների ազգային ծրագիրը պատրաստող փորձագետների և պաշտոնյաների հետ հանդիպում <p>Միգրացիոն պետական ծառայության պետ պրն Գագիկ Եգանյան</p> <p>ՀՀ ոստիկանության անօրինական միգրացիայի դեմ պայքարի և միջազգային համագործակցության բաժնի պետի տեղակալ պրն Ռոբերտ Գրիգորյան</p> <p>ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության հյուպատոսական վարչության խորհրդական տկն Լիլիթ Սարգսյան</p> <p>ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության հյուպատոսական վարչության միջազգային կազմակերպությունների վարչություն պրն Տիգրան Սարգսյան</p> <p>ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության աշխատանքի և զբաղվածության վարչության զբաղվածության բաժնի գլխավոր մասնագետ տկն Վեներա Գաբրիելյան</p> <p>ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության «Զբաղվածության պետական ծառայություն» գրասենյակի ծրագրերի համակարգման բաժնի գլխավոր մասնագետ պրն Արարատ Բագրատունի</p> <p>ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարության աշխատակազմի ՓՄՁ զարգացման վարչության առաջատար մասնագետ պրն Նարեկ Բաբայան</p> <p>ԳԱԾ-ը պատրաստող փորձագետներ պրն Արմեն Խուդավերդյան և պրն Վարդան Գևորգյան</p>
15:30 – 19:30	Ամփոփող հանդիպում ՄՄԿ հայաստանյան առաքելության հետ

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2. ՄԻԳՐԱՑԻԱՅԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

2011 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ Հայաստանի Ոստիկանությունը ստացել է Հայաստանի քաղաքացիություն ստանալու համար 32931 դիմում և Նույն ժամանակամիջոցում Հայաստանի քաղաքացիությունը դադարեցնելու համար 2120 դիմում: Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի հրամանագրով 2008–2011 թվականներին 30876 անձի շնորհվել է Հայաստանի քաղաքացիություն: Նույն ժամանակահատվածում 1938 անձի քաղաքացիությունը դադարեցվել է:⁸⁰

2008 թվականի հունվարի 1-ից 2010 թվականի դեկտեմբերի 31-ն ընկած ժամանակահատվածում 9452 օտարերկրացու շնորհվել է ժամանակավոր կացության կարգավիճակ, 494 օտարերկրացու՝ մշտական կացության կարգավիճակ:

Նույն ժամանակահատվածում 3981 օտարերկրացու շնորհվել է կացության հատուկ կարգավիճակ: Ստորև բերվող աղյուսակը բաշխված է ըստ դիմողների քաղաքացիության:⁸¹

Երկիրը	Կացության հատուկ կարգավիճակ ստացած օտարերկրացիների թիվը
ԱՄՆ	673
Արգենտինա	10
Ավստրալիա	26
Ավստրիա	27
Բելգիա	7
Բրազիլիա	3
Բուլղարիա	4
Գերմանիա	59
Դանիա	9
Եգիպտոս	101
Եթովպիա	4
Էստոնիա	1
Թուրքիա	51
Թուրքմենստան	71
Իրան	1,209
Իրաք	428
Իռլանդիա	1
Իսպանիա	2
Իսրայել	9
Իտալիա	16
Լատվիա	7
Լեհաստան	2
Լիբանան	221
Լիտվա	2
Խորվաթիա	1
Կանադա	116

80 Տվյալները տրամադրվել են Հայաստանի ոստիկանության ԱՎՎ-ի կողմից՝ ի պատասխան ՄՄԿ-ի հարցմանը:

81 Տվյալները տրամադրվել են Հայաստանի ոստիկանության ԱՎՎ-ի կողմից՝ ի պատասխան ՄՄԿ-ի հարցմանը:

Կուրա	1
Կիպրոս	2
Հունաստան	32
Հնդկաստան	1
Հորդանան	45
Ղազախստան	1
Ճապոնիա	1
Մեծ Բրիտանիայի և Հյուսիսային Իռլանդիայի Միացյալ Թագավորություն	49
Նիդերլանդներ	34
Նիգերիա	2
Նորվեգիա	3
Շվեդիա	18
Շվեյցարիա	21
Չեխիայի Հանրապետություն	1
Պորտուգալիա	1
Ռուսաստանի Դաշնություն	55
Սերբիա	1
Սլովակիա	2
Սուդան	2
Սիրիա	389
Վենեսուելա	7
Վրաստան	11
Ուկրաինա	7
Ուզբեկստան	1
Ուրուգվայ	1
Ֆինլանդիա	2
Ֆրանսիա	213
Զաղաքացիություն չունեցող անձինք	18
Ընդամենը՝	3981

2010 թվականի հունիսի 1-ից 2011 թվականի դեկտեմբերի 31-ն ընկած ժամանակահատվածում 3444 օտարերկրացու շնորհվել է ժամանակավոր կացության թույլտվություն՝ ուսումնառության հիմքով:

Քաղաքացիությունը	Հայաստանում ուսումնառության հիմքով ժամանակավոր կացության կարգավիճակ ստացած անձանց թիվը
Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ	42
Արգենտինա	2
Ավստրալիա	5
Բահրեյն	1
Բելառուս	2
Բրազիլիա	1
Բուլղարիա	2
Գերմանիա	6

Եգիպտոս	14
Թուրքիա	12
Թուրքմենստան	85
Էստոնիա	1
Իսպանիա	2
Իրան	1,700
Իրաք	8
Իսրայել	14
Իտալիա	1
Կանադա	10
Կիպրոս	4
Հորդանան	3
Հունաստան	17
Հունգարիա	1
Հնդկաստան	556
Լատվիա	3
Լեհաստան	6
Լիբանան	39
Լիտվա	2
Լյուքսեմբուրգ	1
Ղազախստան	16
Ճապոնիա	1
Մալդիվներ	2
Մավրիտիուս	1
Միացյալ Արաբական Էմիրություններ	1
Մեծ Բրիտանիայի և Հյուսիսային Իռլանդիայի Միացյալ Թագավորություն	1
Մեքսիկա	2
Մոլդովա	8
Մյանմար	2
Նեպալ	21
Նիդերլանդներ	4
Նոր Չեխոսլովակիա	1
Նիգերիա	1
Շրի Լանկա	15
Շվեդիա	2
Չինաստան	13
Պորտուգալիա	7
Ռումինիա	3
Ռուսաստանի Դաշնություն	505
Սերբիա	1
Սիրիա	145
Վրաստան	115
Ուզբեկստան	8
Ուկրաինա	17

Ֆրանսիա	10
Քաղաքացիություն չունեցող անձինք	2
Ընդամենը՝	3444

2010 թվականի հունիսի 1-ից 2011 թվականի դեկտեմբերի 31-ն ընկած ժամանակահատվածում 1078 օտարերկրացու շնորհվել է ժամանակավոր կացության թույլտվություն՝ Հայաստանում վարձու աշխատանք կատարելու կամ ձեռներեցությամբ զբաղվելու հիմքով:

Քաղաքացիությունը	Հայաստանում վարձու աշխատանք կատարելու կամ ձեռներեցությամբ զբաղվելու հիմքով ժամանակավոր կացության կարգավիճակ ստացած անձանց թիվը
Ալբանիա	1
Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ	128
Արգենտինա	13
Ավստրալիա	8
Ավստրիա	5
Բանգլադեշ	2
Բելառուս	1
Բելգիա	7
Բենին	1
Բրազիլիա	6
Բուլղարիա	21
Գերմանիա	36
Գվինեա	1
Գույանա	1
Դանիա	2
Դոմինիկյան Հանրապետություն	2
Եգիպտոս	3
Էստոնիա	4
Թուրքմենստան	2
Թուրքիա	10
Իսպանիա	7
Իրան	357
Իրաք	1
Իռլանդիա	1
Իսրայել	2
Իտալիա	53
Լեհաստան	10
Լիբանան	25
Լիտվա	1
Կանադա	11
Խորվաթիա	3
Կուբա	1
Կոնգոյի Հանրապետություն	1
Կոտ դ'Իվուար	5

Հունաստան	4
Հունգարիա	2
Հնդկաստան	54
Հյուսիսային Կորեա	2
Հարավային Կորեա	3
Հարավային Աֆրիկա	1
Ղազախստան	1
Ղրղզստան	3
Ճապոնիա	1
Մալի	1
Մեծ Բրիտանիայի և Հյուսիսային Իռլանդիայի Միացյալ Թագավորություն	13
Մեքսիկա	3
Մոլդովա	4
Մոնղոլիա	1
Մոնտենեգրո	5
Նեպալ	1
Նիդերլանդներ	6
Շրի Լանկա	1
Շվեդիա	2
Շվեյցարիա	5
Չինաստան	25
Չեխիայի Հանրապետություն	4
Պերու	1
Պորտուգալիա	1
Ռումինիա	6
Ռուսաստանի Դաշնություն	42
Ռուանդա	1
Սերբիա	1
Սիրիա	44
Վրաստան	16
Տոգո	1
Ուգանդա	2
Ուկրաինա	11
Ուզբեկստան	4
Քենիա	1
Ֆինլանդիա	1
Ֆրանսիա	45
Ֆիլիպիններ	25
Քաղաքացիություն չունեցող անձինք	2
Ընդամենը՝	1078

2010 թվականի հունիսի 1-ից 2011 թվականի դեկտեմբերի 31-ն ընկած ժամանակահատվածում 92 օտարերկրացու շնորհվել է մշտական կացության թույլտվություն՝ Հայաստանում վարձու աշխատանք կատարելու կամ ձեռներեցությամբ զբաղվելու հիմքով:

Քաղաքացիությունը	Հայաստանում վարձու աշխատանք կատարելու կամ ձեռներեցությամբ զբաղվելու հիմքով մշտական կացության կարգավիճակ ստացած անձանց թիվը
Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ	4
Արգենտինա	1
Բելառուս	1
Բուլղարիա	1
Թուրքիա	2
Իրան	53
Իռլանդիա	1
Իտալիա	1
Լիտվա	1
Կանադա	3
Հունաստան	1
Հնդկաստան	3
Մեծ Բրիտանիայի և Հյուսիսային Իռլանդիայի Միացյալ Թագավորություն	2
Չինաստան	2
Պերու	1
Պակիստան	1
Ռուսաստանի Դաշնություն	2
Սիրիա	3
Վրաստան	2
Ուկրաինա	3
Ֆրանսիա	4
Քաղաքացիություն չունեցող անձինք	0
Ընդամենը՝	92

2010 թվականի հունիսի 1-ից 2011 թվականի դեկտեմբերի 31-ն ընկած ժամանակահատվածում 1040 օտարերկրացու շնորհվել է ժամանակավոր կացության թույլտվություն՝ Հայաստանի քաղաքացու հետ մերձավոր ազգակցական կապերի մեջ լինելու կամ Հայաստանի քաղաքացու հետ ամուսնություն կնքելու հիմքով:

Քաղաքացիությունը	Հայաստանի քաղաքացու հետ մերձավոր ազգակցական կապերի մեջ լինելու կամ Հայաստանի քաղաքացու հետ ամուսնություն կնքելու հիմքով ժամանակավոր կացության թույլտվություն ստացած անձանց թիվը
Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ	71
Արգենտինա	3
Ավստրիա	2
Ավստրալիա	1
Ադրբեջան	1
Բանգլադեշ	2

Բելառուս	8
Բելգիա	2
Բուլղարիա	7
Գերմանիա	18
Եգիպտոս	21
Թուրքիա	8
Թուրքմենստան	9
Էստոնիա	2
Իսպանիա	6
Իրան	199
Իրաք	7
Իսրայել	8
Իտալիա	3
Լատվիա	5
Լեհաստան	15
Լիբանան	12
Լիտվա	7
Լյուքսեմբուրգ	1
Կանադա	3
Կամբոջիա	1
Հորդանան	2
Հունաստան	11
Հնդկաստան	17
Ղազախստան	7
Ղրղզստան	1
Միացյալ Արաբական Էմիրություններ	2
Մեծ Բրիտանիայի և Հյուսիսային Իռլանդիայի Միացյալ Թագավորություն	11
Մոլդովա	6
Մոնտենեգրո	1
Մոնղոլիա	1
Մյանմար	2
Նիդերլանդներ	3
Նիգերիա	2
Շրի Լանկա	1
Շվեդիա	1
Շվեյցարիա	2
Չինաստան	1
Ռումինիա	1
Ռուսաստանի Դաշնություն	349
Ռուանդա	1
Սենթ Վինսենթ և Գրենադինյան կղզիներ	1
Սիրիա	34
Սերբիա	1

Վրաստան	77
Տաջիկստան	1
Ուզբեկստան	8
Ուկրաինա	46
Ֆրանսիա	23
Ֆիլիպիններ	2
Քաղաքացիություն չունեցող անձինք	3
Ընդամենը՝	1040

2010 թվականի հունիսի 1-ից 2011 թվականի դեկտեմբերի 31-ն ընկած ժամանակահատվածում 660 օտարերկրացու շնորհվել է մշտական կացության թույլտվություն՝ Հայաստանի քաղաքացու հետ մերձավոր ազգակցական կապերի մեջ լինելու կամ Հայաստանի քաղաքացու հետ ամուսնություն կնքելու հիմքով:⁸²

Քաղաքացիությունը	Հայաստանի քաղաքացու հետ մերձավոր ազգակցական կապերի մեջ լինելու կամ Հայաստանի քաղաքացու հետ ամուսնություն կնքելու հիմքով մշտական կացության թույլտվություն ստացած անձանց թիվը
Արգենտինա	4
Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ	64
Ավստրալիա	2
Ավստրիա	2
Բելառուս	2
Բելգիա	3
Բուլղարիա	3
Գերմանիա	12
Դանիա	1
Եգիպտոս	2
Թուրքիա	1
Թուրքմենստան	30
Իրան	89
Իրաք	3
Իռլանդիա	5
Իսրայել	5
Իտալիա	2
Կանադա	9
Հորդանան	1
Հունաստան	10
Հնդկաստան	7
Լեհաստան	4
Լատվիա	6
Լիբանան	13
Լիտվա	5
Ղազախստան	5

82 Տվյալները տրամադրվել են Հայաստանի ոստիկանության ԱՎՎ-ի կողմից՝ ի պատասխան ՄՄԿ-ի հարցմանը:

Մեծ Բրիտանիայի և Հյուսիսային Իռլանդիայի Միացյալ Թագավորություն	3
Մոլդովա	1
Մոնտենեգրո	2
Նիդերլանդներ	3
Նիգերիա	1
Չիլի	1
Ռուսաստանի Դաշնություն	237
Սերբիա	1
Սիրիա	47
Վրաստան	37
Ուկրաինա	25
Ուզբեկստան	5
Ֆրանսիա	6
Քաղաքացիություն չունեցող անձինք	1
Ընդամենը՝	660

2009-2011 թվականներին Հայաստանի Հանրապետության քանիիև քաղաքացի թրաֆիքինգի են ենթարկվել այլ երկրներում, ներառյալ՝

	2009թ.	2010թ.	2011թ.
Ընդամենը՝	10	9	6
Երկիրը՝			
ԱՄԷ	7	8	3
Թուրքիա	3	1	1
Ռուսաստանի Դաշնություն	0	0	2
Սեռը՝			
Իգական	10	9	6
Արական	0	0	0
Տարիքը			
Չափահաս	10	8	3
Անչափահաս		1	3

2009–2011–ը ընկած ժամանակահատվածում Հայաստանում թրաֆիքինգի են ենթարկվել տասնմեկ օտարերկրացի՝ բոլորը 2009 թվականի ընթացքում և բոլորը չափահաս կանայք Ռուսաստանի Դաշնությունից:⁸³

83 Տվյալները տրամադրվել են Հայաստանի ոստիկանության Կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի գլխավոր վարչության կողմից՝ ի պատասխան ՄՄԿ-ի հարցմանը:

2008–2011-ը ընկած ժամանակահատվածում 194 օտարերկրացու ներկայացվել է մեղադրանք Հայաստանի քրեական օրենսգրքի 329-րդ հոդվածի խախտման մասով («Պետական սահմանն ապօրինի հատելը»):⁸⁴

	2008թ.	2009թ.	2010թ.	2011թ.
Արձանագրված դեպքերի ընդհանուր թիվը / կատարված հանցագործությունները՝	48	33	63	50
Քրեական պատասխանատվության ենթարկված անձանց ընդհանուր թիվը՝	104	78	91	95
Այդ թվում հետևյալ երկրների քաղաքացիները՝				
Հայաստան	91	71	83	81
Ռուսաստանի Դաշնություն	2	1	0	2
Վրաստան	5	5	5	1
Իրան	2	0	2	1
Լիբանան	1	0	0	0
Թուրքիա	3	0	0	6
Սիրիա	0	0	0	2
Հնդկաստան	0	1	0	0
Աֆղանստան	0	0	1	0
Նիգերիա	0	0	0	1
Կոնգո	0	0	0	1

84 Տվյալները տրամադրվել են Հայաստանի ոստիկանության ԱԿՎ-ի կողմից՝ ի պատասխան ՄՄԿ-ի հարցմանը:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 3. ԳՈՐԾԱԾՎԱԾ ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐԸ

ԱԱԽ	Հայաստանի Հանրապետության Ազգային անվտանգության խորհուրդ
ԱԱԾ	Հայաստանի Հանրապետության Ազգային անվտանգության ծառայություն
ԱԳՆ	Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարություն
ԱԺ	Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողով
ԱԼԳ	Արևելյան գործընկերություն
ԱՄԿ	Աշխատանքի միջազգային կազմակերպություն
ԱՄՆ	Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ
ԱՄՆ դոլար	Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների դոլար
ԱՊՀ	Անկախ պետությունների համագործակցություն
ԱՍՀՆ	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն
ԱՎԾ	Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայություն
ԱՎՎ	Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչություն
ԳԱԾ	Գործողությունների ազգային ծրագիր
ԵԱՀԿ	Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպություն
ԵԽ	Եվրոպայի խորհուրդ
ԵՀԶ	Եվրոպական հարևանության բաղաբաղկանություն
ԵՄ	Եվրոպական միություն
ՉՊԾԳ	Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության «Չբաղվածության պետական ծառայություն» գործակալություն
ԷԿԵՆԳ	Հայաստանի Հանրապետության Էկոնոմիկայի նախարարության «Էլեկտրոնային կառավարման ենթակառուցվածքների ներդրման գրասենյակ» ՓԲԸ
ԽՀԱԱԳ	Խորը և համապարփակ ազատ առևտրի գոտի
ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
ՄԱԶԾ	Միավորված ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագիր
ՄԱԿ	Միավորված ազգերի կազմակերպություն
ՄԱԿ ՓԳՀ	Միավորված ազգերի կազմակերպության Փախստականների հարցերով գերագույն հանձնակատար
ՄՀՀՖ	Միգրացիայի և զարգացման համաշխարհային ֆորում
ՄՉՄԿ	«Մարդկային զարգացման միջազգային կենտրոն» ՀԿ
ՄՄԿ	Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն
ՄՊԾ	ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության Միգրացիոն պետական ծառայություն
ՄՌԿ	Միգրացիայի ռեսուրս կենտրոն
ՍԿՏՀ	Սահմանային կառավարման տեղեկատվական համակարգ
ՓՀ	Փոխըմբռնման հուշագիր
GTIP	Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների պետքարտուղարության Մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարի և մոնիթորինգի գրասենյակ

Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն
Քրիստինա Գալստյան, Ֆրանց Պրուտչ, Պիեր Ռոսի-Լոնգի

Հայաստանի Հանրապետությունում միգրացիայի կառավարման ոլորտում զարգացումների ակնարկ

*«ՀՀ-ում միգրացիայի կառավարման ոլորտի ուսումնասիրություն:
Գնահատման առաքելության զեկույցի»
մասով ձեռնարկված քայլեր*

Հրատարակության պատրաստեց՝ ՄՄԿ-ի Հայաստանում
ծրագրերի մշակման և իրականացման բաժինը

Թարգմանությունը՝	Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության թարգմանությունների կենտրոնի
Տեխնիկական խմբագիր՝	Արարատ Թովմասյան
Շապիկի ձևավորումը՝	Սոնա Թովմասյանի

Էջադրումը և տպագրությունը՝ «Անտարես» հրատարակչության
ք. Երևան, 0009, Մաշտոցի պողոտա 50ա/1
Հեռ.՝ (+374 10) 581059; 561526
Հեռապատճեն՝ (+374 10) 587669
antares@antares.am
<http://www.antares.am>

